

K

ALEJDOSZKÓP

ALEIDOSCOPE

1956 - 2006

Andrew Benyei: **Snakes and Ladders**. Installation View. Mixed media, 10' x 10'

GOLD & WOOD
PARIS

delta OPTICAL

**A uniquely irresistible optical shoppe,
which will facilitate the latest in fashionable
eyewear and also provide impeccable functionality
with maximal comfort.**

**Collections like: Theo, Zenka, Face & Face,
Alain Mikli, Starck, Lindberg, Gold & Wood,
ic! Berlin and more**

SQUARE ONE MALL - 100 City Centre Drive, Mississauga, ON, L5B 2C9

Tel.: 905-896-4030; Fax: 905-896-4031

FAIRVIEW MALL - 1800 Sheppard Ave. East, Toronto, ON, M2J 5A7

Tel.: 416-491-1115; Fax: 416-491-1146

HILLCREST MALL - 9350 Yonge Str., Richmond Hill, ON, L4C 5G2

Tel.: 905-883-1144; Fax: 905-883-1148

Varga
Gabriella

Önzetlenül

Interjúk

Bűvópatakok
könyvek

A **Bűvópatakok Alapítvány** gondozásában megjelent munkatársunk, Varga Gabriella interjúkötete **Önzetlenül** címmel.

A szerző beszélgetőpartnerei:

Bucz Hunor színházigazgató, Búza Barna szobrászművész, Csernák Árpád színművész, író, lapszerkesztő, Farkas Judit jogász, publicista, Faragó Laura énekművész, Gera Katalin szobrászművész, Heintz Tamás orvos, politikus, Illés Sándor író, Juhász Róza és Oberfrank Pál színművészek, Jámbor János író, Karátson Gábor író, festőművész, Kovács Miklós politikus, Nagy Sári Attila író, Pokorni Zoltán politikus, Pósa Zoltán író, Szita Károly politikus, Kaposvár polgármestere, Tökés László püspök, politikus, Vízzy Márton zeneszerző, Zászlós Levente író.

A könyv megrendelhető a 06 30 449 9492 telefonszámon.

A könyvet a vételár és a postaköltség befizetése után postázzuk.

Az Alapítvány címe:

7400 Kaposvár, Somssich Pál u. 11-13, Magyarország

TARTALOM - CONTENTS

Jókai Anna: Ima Magyarorszáért - 2
 Ady Endre: Október 6 - 3
 1849. október 6. - 3
 K. Jakab Antal: Meghalt Sütő András - 4
 András Sütő (1927 - 2006) - 4
 Dancs Rózsa: "Úgy cselekedjünk, hogy megmaradjunk" - 5
 Sütő András: Egy színdarab forrástájékárol - 7
 Faludy György: Óda a magyar nyelvhez - 8
 Orbán János Dénes: In Memoriam Faludy György - 9
 Miska János: Faludy György - 10
 Faludy György: Michelangelo utolsó imája - 10
 George Faludy (1910 - 2006) - 10
 Faludy György: 1956, te csillag - 11
 Lezsák Sándor: Krónika, december, 1956 - 12
 Tamási Áron: Magyar fohász - 12
 Kiss Dénes: Magyarok csillaga - 13
 Kiss Dénes: Velünk vagy ellenünk - 13
 Lipták Béla: 35 nap - 14
 Bela Liptak: Testament of Revolution - 15
 Kopácsi Judit: Édesapámról - 16
 Sándor Kopácsi: In the Name of the Working Class - 19
 Wittner Mária: Börtönévek - 21
 Stark R. László: Gyanútlanok forradalma. Erdély 1956 - 22
 Benkő Levente: Volt egyszer egy ötvenhat - 24
 Puskás Attila: Október 23 - 24
 Events in Transylvania After the Hungarian Revolution of 1956 - 26
 Dancs Rózsa: Vaddisznók törték a törökbúzá - 28
 Rózsa Dancs: Wild Boars Were Plundering the Corn -
 Translation by Paul Gottlieb - 30
 Miska János: Forradalmunk a világsajtóban - 33
 Kati Rékai: We Cannot Forget 1956 - 34
 Vitéz György: Túléltem - 35
 Vass István: Mikor a rózsák nyílni kezdtek - 35
 D. R.: A kimondhatatlan kimondása. Szabados György metanyelve - 36
 Paul J. Youngman: György Szabados & Vladimir Tarasov at
 the Guelp Jazz Festival - 37
 D. R.: Andrew Benyei kiállításának margójára - 38
 Andrew Benyei's "Everyman" Show - 38
 Rozsa Dancs: The 31st Toronto International Filmfestival,
 Sept. 7-17, 2006 - 39

***KALEJDOSZKÓP szó a Pallas Nagy Lexikona
 helyesírását követi**

Kéziratokat és más, közlésre szánt anyagot csak elektromos
 postán fogadunk el.

A folyóiratban megjelenő írások tartalmáért kizárólag
 a szerzők felelősek.

We accept manuscripts, pictures, etc. by e-mail only.
 The opinion expressed in this publication are
 not necessarily those of the publisher.

Sütő András

ERDŐVIDÉKI NAPLÓ (részlet)

... Katonanép - mondjuk a székelységről, ha
 múltja kerül szóba. Nem hajlama, hanem sorsa tette
 azzá. A Kárpátok szorosai a tavaszi vadvizekkel
 együtt vándornépek folyvást megújuló hullámaikat
 zúdították rá már a XII. századtól kezdve. Besenyő,
 kun, tatár, török csapolta vérét, égette porrá, szinte
 szabályos időközönként, rendezett falvait. 1210-ben
 románokkal és szászokkal együtt küzd a betörő kunok
 ellen. Román stílusú templomait épp az idő tájt tették
 először földdel egyenlővé, midőn a Notre-Dame s a
 reimsi székesegyház befejezéséhez közeledett. 1236:
 újabb tatárjárásos esztendő: korabeli följegyzések
 szerint 180 000 a halottak száma. Lépünk előbbre
 néhány századot, talán tisztul az ég, enyhül a hullabúz.

1658-ban a tatárok nem kevesebb mint százezer
 székelyt hurcolnak rabságba. A nőket tízesével kötik
 össze a hajuknál fogva.

Útközben rabszolgakereskedők vásárolják föl
 a javát: két tallér vagy két pár patkó egy személynek
 az ára. Cserei Mihály krónikájából értesülünk, hogy
 ötven évvel később pestisben pusztul el újabb
 százezer. Csóválja fejét a pápa: hát ezekből van még?
 Hányadszor jelentik már a dézsmaszedő papok, hogy
 „bonc pars Siculiae” füst és pernye, égetett hús,
 temetetlen halott!... A kifejezés: siculicidium -
 magyarul székelgyilkolás - nem a szójáték kedvéért
 született; ennek a népnek a fő foglalkozása az volt,
 hogy öldösték.

Dózsa fején a tízes korona hetedizigleni bosszú
 volt visszamenőleg is, előlegként is a fiaknak, a
 tizenkét éves koruktól már hadkötelezetteknek, az
 akasztófára kijelölteknek... A példát sorolni lehetne.

Régi mondás: a székelynek két feje van. Egyiket
 mindig levághatták, ha jogaiért fegyverhez nyúlt. S
 mikor nem nyúlt?...

KALEJDOSZKÓP - KALEIDOSCOPE

ISSN 1480-5499

Megjelenik kéthavonta - Published bimonthly

Előfizetés - Subscription in Canada: CA\$49.95/ year

Foreign: US\$50.00/ year

Publisher: **Kaleidoscope Publishing**

Telch György, Elnök - **George Telch**, President

Telch-Dancs Rózsa, Főszerkesztő

Rose Dancs-Telch, Editor

Gáspár Ferenc, Olvasószerkesztő

William Crockford, Corrector

Nik Networks, Technikai Tanácsadó

Ali Kalbali, Technical Support

Révész Kató - Kató Révész, Terjesztés - Subscription

Elérhetőség - Address: 122 Silas Hill Drive

Toronto, On, M2J 2X9, Canada

Tel.: 416-491-4631; Fax: 416-491-2021

E-mail: rosacae@hotmail.com

Copyright © Kaleidoscope Publishing

*No part of this publication may be reproduced
 by electronic means, photocopying or otherwise,
 without written permission from the publisher,
 excepting brief quotes for the purpose of review.*

*Vigyázz szemünket ma hazai földre
vetjük, mert történelmi időket él most
a magyarság. Isten segítse győzelemre
az igazságot a Kárpát-medencében,
mert csak tiszta lelkiismeretű nép
méltó az ünneplésre.*

7. Dances Rózsa

Fotó: Kun Emília

Jókai Anna **IMA MAGYARORSZÁGÉRT**

Öregisten, Nagyisten
nézd, hogy élünk itt lenn
katlanba zárva csodára várva
csöbörből vödörbe magyarok.
Itt élünk se élve se halva
hurrá a vödörben hal van
süthetünk szálkás kis pecsenyét
a friss húst viszi már a fürge menyét
körben a bozótból ragadozók szeme villog
az elhevert csordákon áldozati billog.
(csitt, csak csendesesen, ne kiálts,
mormold csak, mormold az imát)
Öregisten, Nagyisten
ha Te nem, ki segítsen?
Sovány lakomára nohabort kínáltak
s akik ezt megitták bódultakká váltak.
(... csak csendesesen, ne siránkozz,
halkan szólj elkábult hazánkhoz)
Öregisten, Nagyisten
érted sóvárog ma minden
akik hortyognak szanaszét vagy éberen vigyáznak
síkos savas eső alatt biz egyformán áznak.
(... csak csendesesen, mind aki lázad,
báránbőr jelmezben figyelik a házad)
Öregisten, Nagyisten
erősíts a hitben
hogy ami késik azért el nem múlik
él még a Te nyájad bárha szőre hullik.
(... csak csendesesen, nem használ a lárma,
mostohaszülők közt még árva az árva)
Öregisten, Nagyisten
más remény nincsen
mint igazad, kegyelmed hogy Te szabj végül rendet
maradék országnak adj életet kedvet
a lecsonkolt többi gyógyítsd ne engedd
önnön gyilkosává válni – haza kell találni!
(... csak csendesesen, mert vád alá vesznek,
jönnek janicsárek, kerék alá tesznek)
Öregisten, Nagyisten
nem hoztak, de vittek
a vak lóra azt hazudták bátor
suba alatt kupec lett a pásztor
múdalokkal altat nejlonfurulyája
dagonyáztat minket langyos pocsolyában.
(... csak csendesesen, ne élvezd a táncot,

csörgesd csak, csörgesd a vattázott láncot)
Fájdalomban boldog régi jó Patrónánk
hegyeink elcsórták, eladó a rónánk
fulladunk a füstben a folyónkban cián
sorvasztja a lelkünk a ránk tukmált Isten-hiány
mértékadó értelmiség minden mérték nélkül!
hóhér a halottal cinikusan békül
dús szobákban álparasztok
a búzát égetik ők nem harasztot
melósvezér nyüszít, uszít
munkásember helyben fut itt
a hajléktalant rendőr verte
shoppingcenter országszerte
mocsos pénznek nincsen szaga
gaztól rabolt s gaz lett maga
és a művész? búsan kérde
megvették a tehetséget
sirasd őket Ősi Anya
zsoldospénznek sincsen szaga
(... csak csendesesen, hagyd Krisztust ítélni,
végtelen időben mindenkit megtérni)
Öregisten, Nagyisten
kit kövessünk s kit nem?
Érlelj az eszmében de a rögeszmét távoztasd
hisztériát üzz el indulatunk meghagyd
a reánk szabott leckét beteljesíthessük
göggösek se legyünk kétségbe se essünk
nácitudat, bolsitudat
csak álarc a Szörnynek
egyképp meggyötörtek
lám egymásra törnek
gonosz század elment
nehéz évek jönnek
melegítsd eszünket, okosítsd szívünket,
biztass hogy a testvérharc megszűnhet
göngyöld e földgolyót, írad köntösébe
édes hazánkat annak is kellős közepébe
a lapulást-alkuvást váltsa már valódi béke...
Annyi gyalázatos koronát
örizd meg számunkra misztikus koronád.
(... csak csendesesen, akinek füle van, hallja,
a látónak látható, hasad az Ég alja)
Öregisten, Nagyisten
mit akarjunk s mit nem:
törvényed vezessen
hogy e kis nép oda ne vesszen
át ne lyukadjon helyünkön a térkép
ki ne radiózzon a világi lét végképp
serkentsd fel szolgád, a Magyarok Istenét
kend meg könnyektől elhomálylott szemét
küldd le a magasból újra e véres-veres földre
tartsd köztünk szellemét most és mindörökre.
(A Születés előtt túl hosszú volt az Ádvent
– hiszen az életünk hovatovább ráment –
mielőtt nem késő, Te mondd ki az Áment.)

Ady Endre

Október 6

Őszi napnak mosolygása,
Őszi rózsza hervadása,
Őszi szélnek bús keserve
Egy-egy könny a szentelt helyre
Hol megváltott - hősi áron -
Becsületet, dicsőséget
Az aradi tizenhárom.

Az aradi Golgotára
Ráragyog a nap sugára,
Oda hull az őszi rózsza,
Hulló levél búcsu-csókjá;
Bánat sír a száraz ágon,
Ott alussza csendes álmát
Az aradi tizenhárom.

Őszi napnak csendes fénye,
Tűzz reá a fényes égére,
Bús szívünknek enyhe fényed
Adjon nyugvást, békességet;
Sugáridon szellem járjon
S keressen fel küzdelminkben
Az aradi tizenhárom.

Az aradi Szabadág-szobor
Zala György, 1890

1849. október 6.

*Kezét - mert ő ölt, maga a király -
egy nép arcába törölte bele.
Nem volt e földnek Petőfije már!
Így kezdett lenni - Ferenc Józsefe.* (Illyés Gyula: Október 6.)

Az aradi elítélteket Winkler Brúnó, Sujánszky Eusztách, Bardócz Sándor és Pleva Balázs minorita szerzetesek, Baló Béni református lelképásztor és Vasile Sombati ortodox pópa kísérték utolsó útjukra.

Aznap esett az eső Aradon Franz Bott, a hóhér ezelőtt még sosem akasztott arisztokratákat. A kivégzés reggelén Arad őrsége riadókézsütségben volt. A katonák égő kanóccal álltak a várfalon az ágyúk mellett.

Fél hatkor először a golyó általi halálra ítéleteket - Schweidel Józsefet, Kiss Ernőt, Dessewffy Arisztidet és Lázár Vilmost - vezették a kirendelt katonaság közé.

Kiss Ernőt csak egy golyó találta el a vállán a felé küldött háromból. Büntetésül a rá célzó három katonát lecsukatták. Ezután következtek az akasztófára ítélt tábornokok: Poeltenberg Ernő, Török Ignác, Lahner György, Knezich Károly, Nagy-Sándor József, Leiningen-Westerburg Károly, Aulich Lajos, Damjanich János, Vécsey Károly.

Poeltenberg Ernő csak ennyit mondott, amikor elindultak veszőtáruk felé: "Szép kis deputáció megy az Úristenhez, hogy a magyarok ügyét képviselje!"

Damjanich törött lába még nem forrt össze, ezért szekerre ültették, amin derős nyugalommal szivarozott.

"Régen nem voltam már friss levegőn!" - szölt Leiningen-Westerburg Károly a mellette haladó papnak.

Aulich Lajos utolsó éjszakáján Horatiust olvasott.

Elsőként Poeltenberg Ernőt vezették a bitófához. Baló Béni református lelkész így emlékezett vissza erre a pillanatra: "A hóhér a kötelet a nyakára teszi, s vasszögére ráhurkolja. Egyik pribék kikapja a zsámolyt Poeltenberg alól, a másik kettő teljes erővel húzza lefelé két karját, és rákapaszkodik, hogy kinyújtsák a felakasztott testet. A hóhér erőlködik, hogy az áldozat nyakát kitörje, azonban Poeltenbergnek igen izmos bikanyaka volt, s a hóhér sokáig vesződött, míg végre célt ért. A vértanú haláltusa hosszú és szörnyű volt, s Tichy őrnagy kárörömmel nézte az első akasztást."

Török Ignác szívrohamot kapott, mielőtt a hóhér végezhetett volna vele. Láhner Györgynek aznap volt az 54. születésnapja. Nagy-Sándor József az utolsó pillanatig szivarozott.

Leiningen-Westerburg Károly a hesseni nagyhercegség leszármazottja volt. Távoli rokonai között az angol uralkodóház egyes tagjai is szerepeltek. Mivel nagyon magas ember volt, sokat szenvedett, mire kimúlt.

Mégsem ő szenvedett a legtöbbet, hanem Damjanich, akinek a maga 190 centijével földig ért a lába. A hóhér nem is tudta eltörni a nyakcsigolyáját, hanem meg kellett fojtania.

Vécsey Károly apja a császár mellett szolgáló magyar nemesi testőrség utolsó parancsnoka volt, és külön levélben kérte Ferenc Józsefet, hogy méltatlan fiát fossa meg kamarási méltóságától - vagyis kitagadta. Utolsóként lépett a bitó alá annak az aradi várnak a tövében, amit ő foglalt el a császáriaktól. Damjanich holtteste előtt elhaladva megcsókolta annak kezét, pedig Szolnok bevétele után csúnyán összekaptak mindenki füle hallatára.

Schweidel József pontos naplót vezetett fogsága alatt. 1849. október 5-én ez állt benne: "...zárom ezeket a sorokat, és remélem, hogy október 6-án örvedetesebb érzésekről számolhatok be..."

Nagy-Sándor József búcsúlevelében így köszönt el menyasszonyától. "Szerencsés, nagyon szerencsés az a férfi, aki lesz ez a csakugyan minden tekintetben tökéletes, mennyei teremtmény - lelkem mélyéből azért imádkozom bensőséges hévvel, hogy Isten adjon neki sok szerencsét." Arája később Klauzál Gábor felesége lett.

Ezen a napon Pesten kivégezték gróf Batthyány Lajos első magyar miniszterelnököt.

Karl Ernst törzshadbíró, aki a halálos ítéleteket meghozta, 1867-ben, tehát a kiegyezés esztendejében lovagi rangot kapott Ferenc Józseftől.

MEGHALT SÜTŐ ANDRÁS (1927 - 2006)

A nemzet kebelére mintegy emberöltővel ezelőtt visszatért kiváló próza-, dráma- és esszéíró 1927. június 17-én született a mezőségi Pusztakamaráson, paraszti családban.

1940-től a nagyenyedi Bethlen Kollégium tanítóképzőjének diákja.

1945-ben a baloldali izgékonyságban szenvedő Balogh Edgár lapjának, a kolozsvári Világosságnak a riportere lesz, később belső munkatársként dolgozik ugyanitt. 1948-ban a Falvak Népe (1952-től Falvak Dolgozó Népe) alkalmazza, 1952 és 1954 között főszerkesztője a lapnak, előbb Kolozsváron, majd Bukarestben. A marosvásárhelyi Új Élet (eredetileg: Művészet) c. képeslap egyik alapítója, 1958-tól 1989-ig főszerkesztője; utóbbi év júniusában lemond állásáról és írószövetségi tisztségeiről, nyugalomba vonul.

A Ceaușescu-uralom végén háza nyílt rendőri megfigyelés alatt áll. Az 1990-es marosvásárhelyi magyarellenes parasztháború során fél szemét helyrehozhatatlan sérülés éri. Az RMDSZ, melynek alapító tagja volt, más jelképes magyar személyiségekkel együtt idővel őt is kiebudalta a közéletből.

Munkásságának első szakaszában a kötetel először 1949-ben jelentkező novellista, majd a regény- és színműíró a „szocialista realizmus” kötelező falusi témái mellett a kisemberek megpróbáltatásaival is gyakran foglalkozik, de rendszerint úgy szövi a mesét – akár meggyőződésből, akár kényszerű megalkuvásból –, hogy kitessék: a kommunista hatalomnak csak az alsó és középső szintű hivatalnokai felelősek az úgynevezett törvénytelen ségekért, a felső vezetés mindig kész a bajok orvoslására, ha tudomására jutnak. Még az Anyám könnyű álmot ígér (1970) című lírai szociográfián, amely az ötvenes években kuláknak nyilvánított Sütő szülők és más falubeliek hányattatásait tárja elénk, a kisebbségi sorssal egyetemben, még ezen a könyvön is érződik az említett tévtan hatása.

Az igaz magyar ember azonban hamarosan végleg felülkerekedik Sütőben a kommunista rendszer dédelgetettjén és támaszán, s a küldetésére rátaláló író virágnyelven is félreérthetetlenül, klasszikus emelkedettséggel és klasszikus bátorsággal kiáltja világga létében fenyegetett nemzete jajszavát. A pálya döntő fordulata a hatalom csúcsait sem kímélő négy színműhöz, a két jelképes értelmű történelmi drámából és egy bibliai példázatdrámából álló trilógiához fűződik (Egy lócsiszár virágvasárnapja, 1974; Csillag a máglyán, 1975; Káin és Ábel, 1977), valamint az ugyancsak történelmi ihletésű Szuzai menyegzőhöz (1981). Sütő a tiltott szerzők listájára kerül, művei az 1989-es palotaforradalomig csak Magyarországon jelenhetnek meg és vihetők színpadra.

Az emberöltőnyi idő, amelyet az igazi írói hivatásnak

szentelt, bőven elegendő volt arra, hogy kiengesztelje és meghódítsa olvasóközönségét: a Kárpát-medencei és az egyetemes magyarságot.

Néhány egyéb munkája: Hajnali győzelem (elbeszélések, 1949); Egy pakli dohány (elbeszélések és karcolatok, 1955); Félrejáró Salamon (regény, 1956); Tékozló szerelem (színmű, 1963); Pompás Gedeon (vidám játék, 1968); Istenek és falovacsok (esszék, 1973); Engedjétek hozzám jönni a szavakat (esszéregény az anyanyelvről, 1977); Advent a Hargitán (három színmű, 1987); Sikaszói fenyőforgácsok (cikkek, naplójegyzetek, 1987); Szemet szóért (emlékirat, 1993).

K. Jakab Antal, Erdélyi Napló, 2006. október 3.

ANDRÁS SÜTŐ
(1927 - 2006)

András Sütő, a writer and human rights advocate for his fellow ethnic Hungarians in Romania who was persecuted by the Ceausescu regime there, has died. He was 79. Sütő died ... at a Budapest hospital where was being treated for cancer.

In March 1990, Sütő was nearly beaten to death and lost an eye during clashes between Romanians and ethnic Hungarians in the Romanian city of Tirgu Mures, in the wake of the violent ouster in December 1989 of dictator Nicolae Ceausescu.

Western Romania, including Transylvania, was part of Hungary until World War I and still has a large ethnic Hungarian population, whose fate has since often defined relations between the two countries.

Sütő for decades spoke up for the human rights of ethnic Hungarians in Romania, including attempts of their forced integration, efforts by Ceausescu's communist regime to eliminate Hungarian-language schools and plans to bulldoze villages, many of them predominantly Hungarian.

In his works, Sütő wrote much about the ordeals of living as a minority - often in humorous, melancholic tones - but also called for the peaceful coexistence between ethnic groups.

“We lived in decades in which intellectuals, including

writers, could not exclude themselves from the aspirations of a community,” Suto told the British Broadcasting Corp. last year. A writer “has to be aware of the world he lives in and writes for and whose fate and historical and national status force upon him certain duties.”

From 1980, the Ceausescu regime banned his books and plays, but they continued to be published and performed to great critical and popular acclaim in Hungary.

Among his best-known works are the semi-autobiographical “My Mother Promises Light Dreams,” the essay collection “Let The Words Come To Me” and a play, “Advent On Harghita.” His diary “An Eye For A Word” was published in 1993.

Sütő was born June 17, 1927, in Camarasu, Romania, and lived in Tirgu Mures even after the beating in which he suffered life-threatening injuries.

He received emergency treatment in Bucharest, Romania’s capital, and then was treated for several months in Budapest and later in Cleveland, Ohio.

“Doctors traced back his illness directly to the 1990 beating. His injured eye wasn’t removed for six years and when it was, doctors found the first cancerous cells,” Cselenyi said.

Sütő was a member of the Romanian parliament in 1965-1977 and vice-president of the Romanian Writers’ Association in 1974-1982. He received numerous state and literary awards both in Romania and Hungary.

András Sütő attended school at the Reformed School of Aiud and the Reformed Gymnasium in Cluj. After secondary school, he studied Stage Directing at the Szentgyörgyi István College of Dramatic Arts in Kolozsvár. He quit college in order to become the editor-in-chief of the weekly *Falvak Népe*. Later he edited local papers in Marosvásárhely until 1989. Sütő was a Member of the Grand National Assembly, the parliament of Communist Romania, between 1965 and 1977. He also served as vice-president of the Writers’ Association of Romania between 1974 and 1982.

In the late years of the Nicolae Ceaușescu regime, Sütő’s works were gradually banned from publication and performances of his plays prohibited. Consequently, between 1980 and 1989 he could publish only in Hungary. He was injured during the 1990 ethnic clashes of Marosvásárhely (Târgu Mureș), and had to undergo treatment in Hungary.

Among Sütő’s best-known works are the plays “Mezítlábás menyasszony” (The Barefoot Bride), “Pompás Gedeon” (Gallant Gideon) and “Káin és Ábel” (Cain and Abel), the novel “Anyám könnyű álmot ígér” (My Mother Promises Me Pleasant Dreams) and the notebooks “Szemet szóért” (An Eye For a Word).

Sütő was the recipient of the Kossuth Prize, Hungary’s highest award for artists.

By Associated Press and Kultúra, Oct. 1, 2006

“ÚGY CSELEKEDJÜNK, HOGY MEGMARADJUNK”

*Sütő András a Házsongárdi temetőben
Reményik Sándor sírjánál. Fotó: Albert Levente*

Kanadába kellett érkezmem ahhoz, hogy Sütő András **Advent a Hargitán** című alkotását elolvashassam. Annakidején otthon szájról szájra terjedt a hír, hogy az író nem engedték ki a magyarországi ösbemutatóra. Megborzongtunk ettől az “újságtól” is, és riadtan csuktuk magunkba a titkot — eggyel többet, amit cipelnünk kellett. És az *Advent a Hargitán* misztikus vágyakozással oldódott fel bennünk: hátha egyszer megadatik a lehetőség, hogy elolvashassuk... És megadatott — idekint.

Amikor befejeztem, szinte elemi erővel tört ki belőlem a hangos zokogás. Menekülésben, emigrációban férfias keményedett lelkem “kék álhalálból” tért magához — tudtam sírni újból.

A könnyeimmel másfajta, Sütő Andrásához kötődő emlékeim is életre keltek.

Hadd említsünk meg egyet közülük. Augusztus 23-i hacacáréra készülődve (Románia nemzeti ünnepe, a “felszabadulás” évfordulója) álldogáltunk a tömegben pontosan az előtt a ház előtt, amelynek falai megremegtek hajdan Gábor Áron kijelentésétől, hogy “Lesz ágyú!” Valaki a késve érkezők közül suttogva újságot, hogy Illyés Gyula temetésére mégiscsak kijutott Sütő András. Napok óta vártuk ezt a jeladást is. Isten tudja, hogy sikerült ez neki, mert a Puszták népe írója, a XX. század egyik legnagyobb szelleme már régóta vörös posztó volt a román politika szemében. De Erdély követe ott volt ravatalánál, és elmondta, hogy

“Ahol én születtem: zsellérek voltunk a nyelvi ruházkodásban, érthető hát az ujjongás az Arany János-i gazdagság láttán, nyelvünknek megújult erdőzúgásában. Mikor úgy jött Illyés Gyula: Berzsenyi sorsszimfóniáival, egy Kemény Zsigmond mélységmámorával, Vörösmarty eget szaggató mozdulatával, Mikes hűségével a fővállaltakban, Kossuth fölemelt ujjaként az intellemmel: aki “valami szép nagy ügyben fején találta a szöveget, az csináljon kalapácsot magából, és amíg bírja lélegzettel sújtson és sújtson.”

Szinte betéve tudunk minden szót ebből az utolsó istenveledből.

Sütő András már ekkor jóideje Illyés Gyula-i mércével méretett, amely így hagzott: “Te vagy a mai magyar irodalom egyik legnagyobb vigasza.”

Az idő kísértetiesen igazolta az illyési megállapítást, legfeljebb ilyenformán igazítanánk egy picit rajta: Te vagy a mai magyarság egyik legnagyobb vigasza.

Olyan nagy, hogy a nagy erdélyi — vagy inkább mondjuk országos méretűen? — román földmozdulás idején, a temesvári tüzcsóva fellobbanása után a vásárhelyi fiatalok virágcsokrokkal zörgettek be marosvásárhelyi házának ablakán felkérve, hogy álljon az élükre, fogadja el a robbanásra felajzott lelkek vezérének szerepét, szóljon a néphez. Önkéntelenül arra kell gondolnunk: a történelem megismétli önmagát. Ilyen egyszerű gesztussal, de meghatóan és el-nem-utasíthatóan kérte egykor Esze Tamás rongyos csapata II. Rákóczi Ferenc fejedelmet Lengyelország határáig bukdácsolva, hogy legyen a szabadságharc vezetője. És indult Sütő is, akárcsak az áldott emlékü fejedelem. Szólt a néphez. És a nép hallgatott rá. 1990. febr. 10-én 20.000 ember követte Marosvásárhelyen, akik előtt gyertyával és bibliával a kezében menetelt hangosan mondván a Miatyánk szöveget. Az ő személye és az általa megtestesített Vox Humana elegendő súllyal esett latba ahhoz, hogy az erdélyi magyarság megmutassa erejét. A néma méltóság példáját követi azóta is otthoni becsapott seregek tömege Marosvásárhelytől Sepsiszentgyörgyig — állva a “vártán”. Talán nem túlzás azt hinnünk, hogy a Sütő Andrásból kisugárzó hatalmas szellemi erő, a belőle a tömegre átragadt méltóság, fegyelmezetség is tényezője volt annak, hogy az erdélyi magyarság megmenekült egy olyanfajta vérengzéstől, amilyen most karnyújtásnyira tőlünk, bácskai, baranyai testvéreinket pusztítja.

Reformkori elődeinkre emlékeztet Sütő András, aki azonban a XX. század véres tanulságaiból szűrte le mélyen humanista fogantatású filozófiáját. Hitte és ezért cselekedte, hogy a szelíd keresztényi jósággal párosuló konok fegyelmezetség és a minőségi tartás fegyvere lehet egy nemzetnek. A történelem torz fintora, hogy ennek a hitének esett áldozatul. Mártíromságot kellett és kell elszenvednie. Szemevilágával fizetett az ügyért, amelyért élt és él, harcol és alkot. És még így, fizikai fájdalomtól és nyomorúságtól megalázottan is a megbékélés útját keresi, a szelídséget, a

türelmet, a jóságot és az igazságosságot hirdeti. Mert tudja, hogy “eljön a vigasztalás” annak, “Ki nem adta föl a reményt”, hogy “Az igazság napja földerül/ Ha van ki bátran és emberül/ Harcoljon érte...” — amint nagy drámájában megfogalmazta. Nem véletlenül jut az ember eszébe az **Itt állok, másként nem tehetek** példázata, mert az a pillanat, amikor ama bizonyos ostromlott padlásról karhatalmi biztatással és a “védelem” sorfalából a pokol torkába lépett, amikor az első ütések a fejére és a szemére kaptak, hasonlatos lehetett ahhoz a döbbeneteshöz, amelyet az író legalább másfél évtizeddel ezelőtt átélt, amikor Kolhaas Mihály végső tragédiáját megálmodta. Amikor a hős virágvasárnapi boldogságát villámsújtja a Janus arcú hatalmi “igazságszolgáltatás”.

A fizikai fájdalomnál ezerszer nagyobb a lelki, amelyet a becsapottság okoz, és amely immár 1990 márciusa óta, a marosvásárhelyi szörnyű vérfürdő után, Sütő András megnyomorítása pillanatától egy nép általános lelkiállapotává jegecesedett. Becsapott, kijátszott demokrácia — már nem csupán szóvirág, hanem fájó valóság.

Amikor legutóbb Torontóban elbúcsúzott (1992-ben, D. R.) a közönségtől, azt mondta:

“Szembemegyünk az eljövőkkel”. Nemcsak azért, mert nem szereti a magyar ember “máktermészetét”, hanem elsősorban azért, mert otthon minden becsületes lélekre szükség van. Nemsoká idő múlva azonban kaptuk a hírt: Magyarországra menekítették az író feleségével együtt, mert életüket halálos veszedelem fenyegeti otthon.

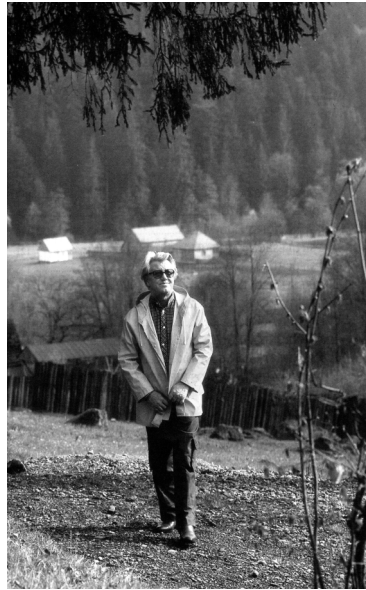
“... a költő szava kenyeret jelent, de vértet is kornak küzdelmeiben” — írta valahol.

Sütő András az egyik legnagyobb élő magyar író, ám ugyanakkor ő az egyik legnagyobb súlyú magyar közéleti személyiség is, akit küldetésstudata emelt nemzedéke, sőt kortársai fölé. Írásaiból tudjuk, hogy nem ösztönszerű az a kapcsolat nála, az a “mély együvértartozási tudat, amely egy író a maga népével egybeköt... Olyannyira, hogy a népe sorsát a maga sorsával és a maga jövőjével látja azonosnak.” Amikor mint “nyelvében bujdosó a versben bujdosónak”, Nagy László költőnek a ravatalánál búcsúbeszédet mond, azt hangsúlyozza, hogy “... az individualizmus csip-csup fájdalomain túl bátor férfiak után kiált a kollektivitás történelmi gondja”. Nagy elődjéről és példaképéről, Tamási Áronról szólva is azt tartja a legfontosabb jellemzők egyikének, hogy a farkaslaki mester minden sorában fellelhető “Az örökös és láthatatlan bilincs: a közösségi gond és társadalmi hivatásérzet, mely önmagában elegendő volna ahhoz, hogy az ember soha szabad ne lehessen...”

Ő maga úgy ír szülőfalujáról, Pusztakamarásról, hogy abban megtaláljuk az egész Mezőség arculatát sikolyaival, problémáival együtt, Erdély minden gondját-baját, amelyek azonban a nagyvilág morajlásával olvadnak egybe. Az **Anyám könnyű álmod ígér** című könyve irodalomtörténeti szempontból is jelentős, mert fordulatot hozott az erdélyi

magyar szépprózába nemcsak stílusban, hanem felfogásban is. Ismételtelen bizonyította azt az írói magatartást, miszerint *“a provincia gondja minden esetben egyetemes gond is”*.

Alkotói tevékenységének megelőző szakaszában is születtek jelentős remek. Pompás Gedeon például mai napig élő figura, és az **Egy csupor zsír** című történetének aktualitása újra és újra mellbevágó. Mégis azt mondhatnók, hogy nyelvének ereje az **Anyám könnyű álmot ígér** című munkájában érkezik a zenitjére. Hogy egyik kedvenc metaforáját használjuk: olyan, akár a tengerszem, amely mélyen és tisztán ragyog, és messzire ellátni onnét... Ő ugyan Tamási írásművészetéről írta, de rá is érvényes ez a megállapítás.

Sikaszóban
Fotó: Farkas Tamás

Ide helyezi, ebbe az irodalmi magasságba történelmi drámáit: **A szuzai mennyegző-t**, majd trilógiáját, cím szerint: **Itt állok, másként nem tehetek, avagy Egy lócsiszár virágvásárnapja-t**, **Csillag a máglyán-t** és **Káin és Ábel-t**. Vallomása szerint ezekkel *“Nem az volt a gondom, hogy eggyel több színdarabom legyen. Hanem eggyel kevesebb csomó a torkomban”*. Ezért is helyezi a történelem folyamatába az emberiség bűneit, amelyek gyilkos valóságként gomolyognak mind a mai napig a világ fölött.

Ilyen csomóbontogató szándékkal bocsájtotta útjára az **Engedjétek hozzám jönni a szavakat** című könyvét. Tudta, hogy olyan körülmények között, *“mikor — Arany Jánossal szólva — a magyar nyelvre minden nyelv hat, kivéve a magyart”*, égetően szükség van egy ilyen munkára.

Hallgassunk hát Sütő Andrásra, aki a tegnapi, mai és holnapi feladatainkat Pusztakamarásra küldött üdvözlésében így fogalmazta meg: *“Vegyünk példát a darvokról, szárnyunk alá ne dobjuk a fejünket, míg strázsát — a magunk érdekében nem állítunk. Tartsuk szemmel az Időt, amely nagy munkát s nagy feladatokat tartogat számunkra, a szolgálatos darumadár pedig lehessen egyúttal a jövőbe vetett reménységünknek is szárnyas szimbóluma”*.

Dancs Rózsa, Toronto, 1992

Sütő András

EGY SZÍNDARAB FORRÁSTÁJÉKÁRÓL

A szerkesztői kérelem úgy szól, hogy írnék valamit új színdarabom cselekményének színhelyéről, mit a címe is jelez különben: *Advent a Hargitán*.

Megpróbálom tehát.

Szándékom segítségére jön, hogy újra itt vagyok Sikaszóban a Várakozás Hegyének lábánál, amit úgy kell érteni, hogy nem egészen az alján; tengerszint feletti nyolcszáz méter körül azt mondhatnám: inkább a térdén megtelepedve.

Innen, ha a képzeletnek nyúlánkozó kedve támad, délkelet iránt ezernyolcszáz méternyi magasságban babrálhatja körül a Madaras-csúcs üstökét. Ahol nem egy síksági igazság az értelmét veszíti s ugyanúgy a költői sóhaj is, miszerint: hol van már a tavalyi hó?...

Apai nagyapám - Sütő Mihály - még ismerte azt a falumbeli embert, aki a koporsóból még éppen idejében feléledvén, sok éven át, a második és végleges haláláig csak fehér gúnyát hordott. Ezzel azt kívánta jelezni bizonyára, hogy a lehető s a lehetetlen határán élve, a fennmaradás esélyét közvetíti pusztakamarási atyámfiaiak...

Most, hogy az emlékezés visszazólija a színdarabírásba temetett sikaszói hajnalokat, hegyről tetőre baktatva újra megtelepszem nézelődni egy magányos nyírfá tövében. Ide ülök, mert nem akármilyen fáról van szó. A mindenkori hollétét például alkonyat után is fehéren világolva jelzi a sötét reverendás fenyők között. Papok társaságában ő itt a pápa. Áldást ugyan nem osztogat, de két karja kitérve, és minden fenyőszomszédjánál nyugtalanabb. Tökéletesnek látszó szélcsendben is rezegteti a lombját, s az ember csak nézi: ilyen lehet a borzongó lelkiismeret. Vagy örökös várakozásban a léleknek éjjel-nappali finom remegése.

Együtt néztük egyszer ezt a nyírfát Deák Dénes bácsival, aki azt mondta rá: - Mintha csak magamat látnám... Dénes bácsi tréfás mesét kért tőlem kölcsönbe:

- Tudjak mondani valamit, ha jönné az unokám. Keserves emléke volt, hogy a gyermekkel nemigen tud értekezni; az anyanyelv szavaiból szeretett volna neki színes karácsonyi ajándéklámpát készítem. Nézhetett aztán a kölcsönbe kért mesékkal együtt délkeletnek: a Kicsi Romlás irányába. S mondhatta is:

- Úgy búsulok, szomszéd, hogy fellébb már nem lehet. Akiket várt, a temetésére sem jöttek el... Az én nyírfám sárguló levelei a Hargita felé repdesnek. Arra vetem hát a tekintetem. Az őszi bihar színeinek erdőtüzeiben megannyi felkiáltójelként magaslik a fenyőfák érintetlen zöldje. A madarasi csúcstól északra esik - mert alacsonyabb is - a titokzatos Kicsi Romlás. Színjátékomban törvényszerűleg kívánczított melléje a Nagy Romlás is. A képzeletbeli. Kettejük omlásveszélye alá építettem Bódi Vencel boronaházát, hogy abban Zetelaki Gábor Árvai Rékával

találkozhatok. Miért ne segítettem volna őket, ha egyszer módomban állott, és magam is a pártjukon álltam? A szív örvényeinek nemzedéktelenségében két várakozó szívnek kellett menedéket nyújtanom valamiképpen.

Annál is inkább, mert földim a két ifjú szerelmes. Bódi Vencelt - mint említettem - özvegyországból válogattam ki hősmül, de Réka és Gábor mezőségi származású. Ők az ember elmúlt ifjúságának múlhatatlan részesei. Az időnek tükrös termeiben velük együtt is megfordultam, megfizetve nemegyszer a valónak vélt káprázatokért. Évtizedek hóomlásai alól ők ketten az emlék romolhatatlanságában kerültek újból felszínre...

Jókai-regények nosztalgiavilágából kikecmeregve, a valóság világba tűnődő gyermek, orrát a keszkenőnyi ablaküvegnek lapítva bámulta a hosszan csüngő jégcsapokat. Azokon túl sejlettek föl képzeletében olvasmányainak tornyos városai, rézkarcokon az erdélyi gótika csodái. Aztán a képzeletbeli és valóságos látvány egybemosódott; lefelé mutató kék tornyaival a jégcsaporgona délibáb városka lett. Éppen olyan, mint kincses Kolozsvár a réges-régi rézkarcokon. Talán a nagy Mátyás szülőházát is felismerhettem volna. Ám azt is a feje tetején állva. Az Időnek omlásai alól visszatért valami, egy minden zegezugában ismerős álomkép, amiről csalódva kellett megállapítanom, hogy nem találunk már egymáshoz. Látvány és szemlélet kibékítése végett nekem is a fejemre kellene állanom. Amivel a változott idő kecséget engem, próbára téve mintegy a valóságérzéket: csak délibáb. Vágyalmok játéka...

Ami pedig a Nagy Romlást illeti: ne keressétek a térképben. Mert az bennünk van.

S a régi természete szerint, mivel romlásból a kicsire mindig csak nagyobb jön, sohasem kisebb. Emberi létünk lavinaveszedelmeit - ha megpróbáltuk is csönddel csitítani - el nem kerülhattük. Mert akárhogy helyezkedtünk is: mindig alattuk maradunk, ha egyszer oda rendelt a sors.

Békésebb nyughelyet keresve elvándorolhat a madár,

a kárpáti gímszarvas, szélfúttá magvainak útján még a gyökeres fa is, ám kegyes-kegyetlen szülőföldjét léleksonkulás nélkül az ember el nem hagyhatja.

Mert ha csak találmra felkapott jégdarabkáját is a markában melengetni kezdi: Árvai Rékaként csodára bukkanhat. Régen elveszettnek hitt értékre.

Legyen az bár egy kicsi mese is. Egy jégmadaré.

Valamilyen formán még az is a sorsunk foglalata...

**HIRDESSZEN A FOLYÓIRATUNKBAN!
A HIRDETÉS MAGÁBAN FOGLALJA AZ
ÉVI ELŐFIZETÉST.**

Faludy György

ÓDA A MAGYAR NYELVHEZ.

Most, hogy szobámba ér az est setétje
te jutsz eszembe, Szent Gellért cselédje
s ajkad, melyről az esti fák alól
először szólt az ének magyarul.
Arcod mongol emléke rég ködös
de titkunk itt e földön még közös
s a te dalod kísér utamra fájón
messze e tájon.

Magyar nyelv! Vándorutamon kísérom
sértett gögömben értöm és kísértöm
te hangolás barangoló kalandom
te zengő és borongó hang a lanton
bőröm, bérem, bírám borom, míg bírom
és soraimmal sorson túl a síron,
kurjongó kedv, komisz közöny, konok gyász:
mennyei poggyász.

Magyar szó! Múltam és jövőm sorom
Népek közt sorom és mindegyik sorom,
Háza-hazám lovacskám, csengős szánom
és a dal a számon, mit kérnek majd számon
nincs vasvértöm, páncélom, mellasom,
de Berzsenyivel zeng a mellkasom
s nem bír le ellenség, rangomba törvén,
sem haditörvény.

Jöhetsz reám méreggel, törrel, ékkel,
de én itt állok az ikes igékkel.
Árkon-bokron kergethatsz hét világnak:
a hangutánzó szók utánam szállnak,
mint sustorgó füzesbe font utak
felett alkonykor krugató ludak
s minden szavamban százszor látom orcád,
bús Magyarország.

Kihalt gyökök: tőzeggel súlyos rétek
ahol a fák, mint holt igék kiégtek.
Ős szók: a szemhatárról századok
ködéből még derengő nádasok,
gyepűs vápákon elhullt katonák,
ti bíbicek, bölények, battonyák.
miket vadásztak vén csillyehajókról
s lápos aszókon.

Magas hangok: szöcskék és tücskök rétje,
mély hangok: alkony violasötétje,
káromlások veszélytő vadona,
mondatszerkesztés pogány pagonya,
kötőszók: sok-sok illanó fodor,
s hangsúly, te vidám, hangsúly te komor
lelkünk dolmánya, szóttesen, világszép
búzavirágkék.

Múlt T-je: történelmünk varjúsárnya,
karók, keresztek és bitófák árnya.
Melléknevek, gazdag virágbarázdák,
Busák, buják, burjanzók és garázdák,
S ti, mellérendelt, kurta mondatok
mint paprika, ha füzérben vereslőn
lóg az eresztől.

Ragok: szegények szurtos csecsemői,
kapaszkodtok s nem tudtok nagyra nőni.
És E-betűk serege: fekete
mezőn zsellérek koldus menete.
s ti kongó-bongó helyhatározók,
kukoricásban jó irányt hozók,
ban-ben-bim-bam: toronyból messzehangzó
könnyű harangszó.

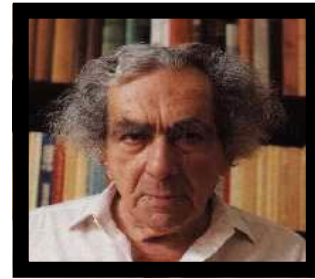
Jelentőmód. Az aszály mindörökre
ráült a magyar, repedt rögökre.
Magánhanzó illeszkedés! Kaján
törvénykönyvvé Werbőczy gyúrt talán?
Mi vagy? Fülledt ötödfél százada
robotja tört paraszt alázata,
vagy összhangunk, mely bolgogult utakra
messze mutatna?

És főnevek, ti szikárok és szépek
ti birtokos ragokkal úri népek,
országvesztők, önteltek és hitványak
s ti elsikkadt, felőrölt állítmányok,
megölt, vagy messze bujdosó fiak,
Hajnóczyk, Dózsák, meg Károlyiak,
ó jaj nekünk, mi történt ennyi lánggal
és a hazánkkal?

Parasztok nyelve, nem urak latinja
nem grófok rangja, de jobbágyok kínja,
magyar nyelv! fergetegben álló fácska,
hajlongasz szélcibáltan, megalázva-
s ki fog-e tövised lombbal hajtani?
Arcunkat rejtő Veronika-kendő
és a jövőendő.

Magyar nyelv! Sarjadsz és egy vagy velünk
és forró, mint forrongó szellemünk.
Nem teljesült vágy, de égő ígéret,
Közös jövő és felzengő ítélet,
nem hús palackok tiszta ó-bora,
nem billentyűre járó zongora,
de erjedő mustkőnyveinkben úszó
tárogatószó. (Párizs, 1940 május)

IN MEMORIAM FALUDY GYÖRGY (1910 - 2006)

Nem hittük el, hogy valaha is meg fog halni. Élete folyamán több mint harmincszor volt a halál közvetlen közelében, de – olykor csodával határos módon – életben maradt, míg nemzedékek sorai haltak ki mellőle.

Mindvégig habzsolta az életet, kilencvenöt éves korában is vígan ivott és dohányzott, és persze brillírozott a közönségtalálkozókon. A halálról nem írt, nem beszélt, évekre előre tervezett - sosem láttunk még ilyen élni akarást. A természet azonban senkivel sem tesz kivételt. Kilencvenhatodik születésnapja előtt három héttel a Költőfejedelem, a Magyar Odüsszeusz belépett nagy klasszikusaink sorába, örökül hagyva ránk egy csodálatos életművet.

Faludy György 2000-ben, kilencven éves korában látogatott el először Erdélybe. Olyannyira beleszeretett, hogy azóta valahányszor csak módja volt rá, visszatért ide. Legutóbb idén májusban találkozhatott vele a kolozsvári közönség. A Mester aktív tagja volt az Erdélyi Magyar Írók Ligájának, és főmunkatársa az Erdélyben megjelenő Irodalmi Jelennek. Az utóbbi évtizedben baráti körének java része erdélyi volt, az általa alapított Faludy-díjat évek óta ifjú erdélyi poéták nyerték el. Joggal tekinthetjük tehát saját halottunknak. Emléke legyen áldott, remekművei fényes csillagként ragyogjanak tovább irodalmunk egén!

*Az Erdélyi Magyar Írók Ligájának nevében
Orbán János Dénes elnök*

Faludy nem érte meg a tiszteletére Kanadában megnyitandó park felavatását, amelyet a Toronto Heritage Project kezdeményezett. A Scott Torrence tervezte emlékpark a költő volt torontói lakásával szemben lesz. Az emlékpark díszé egy bronz plakett, amelyet a világhírű, magyar származású szobrászművész, Pédery-Hunt Dóra alkotott. Ezen Faludy arcképe és az aláírásával ellátott *Michelangelo utolsó imája* c. versének magyar és angol szövege látható.

Miska János

FALUDY GYÖRGY

Eminens költő, néhány angol nyelvű kollégája úgy nyilatkozik ma is róla, hogy „kitüntette Kanadát jelenlétével.” Élete, az 1989 utáni visszapatriálásáig örökös vándorlásban telt. Előbb a fasizmus, majd a kommunizmus elől menekült külföldre, menedéket keresve a világban Franciaországtól Marokkón és Máltán át Észak-Amerikáig.

1967-ben költözött át az Egyesült Államokból Kanadába, s Torontóban élt több mint két évtizeden át. Ez a föld volt alkotói vándorélete utolsó állomása. Ez jelentette számára a nyugalmas lehetőséget versei rendszerezésére.

Kanadai évei alatt jelent meg az 1966 és 1979 között született versei gyűjteményes kötetben, mely *Összegyűjtött versek* címmel jelent meg New Yorkban 1980-ban. Itt írta meg Vancouver-szigeten töltött nyaralása idején lejegyzett naplóját, mely 1991-ben jelent meg *Jegyzetek az esőerdőből* címmel. Kanadában jelent meg számos költeménye angol fordításban, majd *George Faludy: Selected Poems 1933-1980*, John Robert Colombo, Robin Skelton, Eric Johnson, Denis Lee, George Jónás és mások tollából 1985-ben.

Itteni költészetének tárgya a természet pusztulása, a modern kor dekadenciája, a kultúra dicsérete. Szakács István Péter megítélése szerint a fentiek adják az *Összegyűjtött versek*-ben közölt „Száz szonett” kohéziós erejét.

Kanadai évtizedei alatt írott versei a természet pusztulása mellett a tömegkultúra olcsó, rikító világát, a fogyasztói társadalom szennyének mindent elborító áradatát elevenítik fel. Elutasítja az esztelen nagyhatalmi fegyverkezésé, a technológia korlátatlan fejlesztését (Ave Luna).

Megbékélést jelentett számára a brit-columbiai esőerdőben töltött nyara. „Kunyhóban a kanadai erdőn” c. versében (1987) élénk tárja idilli környezetet, a békét, a megnyugvást, amit a vadonban érzett. Ezen az elzárt szigeten a történelem még nem gázolt keresztül, szépségével, romlatlanságával, békét, ihletet káinált ez az édeni föld a tragikus történelmű Magyarországról elmenekült költőnek (Szakács István Péter: Szavak préríjén, 163. o.).

Kanada tárt karokkal fogadta be a neves költőt, elhalmozta kitérítésekkel, egyetemi díszdoktorátussal, egyetemi katedrával, s két ízben is felterjesztették Nobel-díjra. Az irótársak is egyből befogadták, versei megjelentek élvonalbeli folyóiratokban, antológiákban.

Humánus lélekként, ragaszkodó embertársként ismertük meg mi is, a fiatalabb társai. Bár hatalmas életmunkássága révén lekezelésnek számított volna a kanadai magyar irodalomba való besújkolása, sorainkból való távozását sajnálattal vettük, s hiányoljuk jelenlétét ma is.

Faludy György

MICHELANGELO UTOLSÓ IMÁJA

Üllöd a föld s az égi boltra állván
oly ívet írsz karoddal, mint a nap.
Hetvenhat éve állok fenn az állvány
deszkázatán, de nem találtalak.
Vésőm alatt porladva hullt a márvány
s öklömben torzó, vagy bálvány maradt.
Nem leltelek meg, illanó szivárvány,
ki ott ragyogtál minden kő alatt.
Magam lettem vén kötömb, száz bozótban
megszagotott, mogorva, durva, szótlan,
de lelkemben még égi fény ragyog.
Hogy tudnám testem börtönét levetni?
Üss rám, ha tudsz vén bűnöst szeretni,
Istenszobrász! A márvány én vagyok.

GEORGE FALUDY (1910-2006)

His Villon translations, or rather, rewritings of Villon's ballads (as he admitted several times) brought him huge popularity from 1934, their first publication, and they were since published about forty times. He could have hardly expressed these ideas in any other way in his time. He wrote several volumes of poetry as well, some of which appeared in English. – His other outstanding success was *My Happy Days in Hell*, an autobiographic novel published first in 1962 (in English), which was translated to French and German as well (beside Hungarian).

He completed his schools in the Fasori Evangélikus Gimnázium and studied at the Universities of Vienna, Berlin and Graz. In 1938, he left Hungary for Paris, and then for the U.S. He arrived back in Hungary in 1946. In 1949 he was condemned with fictitious accusations and was sent to the labor camp of Recsk for three years. During this time, he lectured other prisoners in literature, history and philosophy. After his release he made his living by translation. In 1956 (after the Revolution) he escaped again to the West. He settled down in London, and was the editor of a Hungarian literary journal.

It was during his stay in London when he wrote the novel, which was soon translated to English, by which he is still best known outside Hungary: *My Happy Days in Hell*. (It was only published in his native tongue in 1987, and since then in several further editions.) He moved to Toronto in 1967 and lived there for twenty years. He gave lectures in Canada and the U.S. and was the editor of Hungarian literary journals. In 1976, he received a Canadian citizenship and two years later was elected as a honorary doctor of the Toronto University where he regularly taught. His poems were published in New York in 1980 (see below with the other collections).

In 1988 he came back to Hungary again, and his works, which were forbidden, confiscated, destroyed and distributed as samizdat during the Communism, were at last published in Hungary after the change of regime. New collections of poems appeared in the 90's, and several translations. In 1994 he received the most prestigious award in Hungary, the Kossuth Prize. In 2000 he published the sequel of My Happy Days in Hell: "After My Days in Hell" in Hungarian (no data available about any English translation), about his life after the labour camp. As of 2005, Faludy is considered not only as a poet, a writer and a translator but as a living legend as well in Hungary.

Faludy's second wife, Zsuzsa, died in the 60's. In 1963 Eric Johnson (26), a US ballet dancer and later a renowned poet in contemporary Latin poetry, read the novel My Happy Days in Hell, which captivated him, and he decided to seek Faludy in Hungary. He started to learn Hungarian and found Faludy three years later in Malta. He became his secretary, driver, translator, co-author and partner for the next 36 years. In 2002, Faludy married a 26 years old photo model, Fanny Kovács. Johnson left for Kathmandu, Nepal, and died there in February 2004, at the age of 67. Faludy has since published collective poems with his wife.

Faludy György

1956, TE CSILLAG

Másnap, szerdán reggel: por, ágyúszó
és szenvedés; mégis, mikor átvágtam
A Hősök terén, mosolyognom kellett,
mert nem állt szobor többé a csizmában; -
csütörtök: lázrözsák mindenki arcán.

Földváry már kedd este elesett

a Rókus előtt. Szemközt, az iskola
Padlásán felfegyverzett gyerekek; -
péntek: még több vér, tankok a Ligetnél.
Az ütegek torkolattüzeit
nézem éjjel és borzongok: a szörnyű
szépség most nálunk is megszületik; -

hat nap: a kénezett arcú halottak
apró csokorral mellükön, a járdán
(Köztársaság tér), röplapok, szorongás,
szemem előtt kis, tétova szivárvány; -
ölelkezés az Írószövetségben:
csomagolnak és indulnak haza;
feltépett sínek, utcák és fölöttünk
a szabadság liliom-illata; -

ezerhétszázhárom nyolcszáznegyvennyolc,
és ötvenhat: egyszer minden száz évben
talpra állunk kínzóink ellen. Bármilyen
következik, boldogság, hogy megértem; -
és újra péntek: a Dunánál állunk,
a nap áttör ködön, füstön. Talán

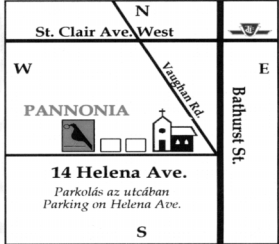
sikerül minden s az alkonyat bíbor
brokátja Zsuzska lenszőke haján; -
és szombat: hajnalban csupa reménység,
de estefelé: nyakunkon a kés.
A keleti szemhatár mögött mocskos
Felhők, nyugatról álszent rőfögés; -
Mentünk a kétszázézerrel: nem bírok
Újabb börtönt, s ha nem is jött velem:
Árpád óta bennem lakik az ország,
Minden völgyét meg dombját ösmerem; -
a Bach-huszárok tankban tértek vissza:
eddig sem ápolt, s ha más föld takar,
mit számít az? És mit, hogy fiam majd
Dad-nek szólít és nem lesz már magyar?
Mit elvesztek, ötven vagy száz év múltán
az ifjúságtól mind visszakapom,
és otthon, a sötét előszobákban
kabátom még ott lóg a fogason -
ezerkilencszázötvenhat, nem emlékszem,
nem múlt vagy nékem, nem történelem,
de húsom-vérem, lényem egy darabja,
szívem, gerincem - kijöttél velem
az irgalmatlan mindenségbe, hol a
Semmi vize zubog a híd alatt
És korlát nincs sehol sem - életemnek
Te adtál értelmet, vad álmokat
éjjelre és kedvet a szenvedéshez
s az örömhöz, te fogtál mindig kézen,
ha botladoztam; hányszor ihlettél meg,
s nem engedted, hogy kifulladás véne; -
ezerkilencszázötvenhat, te csillag,
oly könnyű volt a nehéz út veled!
Nagyon soká süttél ősz hajamra,
Ragyogj, ragyogj, ragyogj sírom fölött.

Pannonia Books

www.annonia.ca

Tel: (416) 966-5156
Fax: (416) 966-5445
E-mail: info@annonia.ca

Kate Karacsony
owner

14 Helena Ave.
*Parkolás az utcában
Parking on Helena Ave.*

14 Helena Avenue
Toronto, ON M6G 2H2

1956- 2006

“Még a tömlőszerű elzártságban élő, elfeledtetett ember is érezte, hogy az ifjúságból más levegő csap felé, mint kortársai közül. De hogy a nemzet a győtrésben és megaláztatásban így összeforrt, hogy diákok, munkások, katonák minden előzetes szervezkedés nélkül közös elszántságukkal így megszerveződhetnek, a vezér nélküli felkelésnek ez a csodálatos látványa meghaladta nem reményemet, de képzeletemet. Gépem mellől arra a fiatal lányra gondolok, akinek a hírek szerint a Kálvin téri ház tetején valamennyi férfi társát kilőtték, s ő tovább jártatta a fegyvert, amíg csak az ő fiatal feje is oldalt nem konyult.” *Németh László: Emelkedő nemzet.*

Lezsák Sándor

KRÓNKA, DECEMBER, 1956

És eljőve akkor a negyedik reggel,
sokgyermekű asszonyok indultak
a szélhű ablakszemek deszkakötése mögül,
félretolták Európa szeretetsomagjait,
és úgy engedték el a férfiak fáradt arcát,
mint azok a rádió keresőjét,
és vonultak némán az emeletes házak
futóárkaiban,
a köveztet nyomtatott lánctalpak idézőjelei közt,
és idegen katonák hátráltak,
ütötte arcukat dér,
lűktető gyászba borult a tér,
és akkor az asszonyok mécseszt gyújtottak,
szemük örök lobogását,
és ahogy a bögre tejet teszik a kicsi arcok elé,
olyan mozdulatokkal virágozták föl
a harcokban elesett hősök sírját.

the coffee mill

Magyar és Európai ételek

A legfinomabb bécsi szelet és gulyásleves
Borjú paprikás galuskával
Nagy saláta és szendvics választék
Likőr engedéllyel rendelkezünk

43 éve állunk vendégeink rendelkezésére!!!

Minden nap nyitva délelőtt 10-től este 11-ig
pénteken és szombaton este 12-ig

99 Yorkville Ave., Toronto, Ontario

416-920-2108

Élőzene péntek, szombat és vasárnap este

Tamási Áron

MAGYAR FOHÁSZ

Az idők gyógyító lázában él a magyar. Történelmünk ezer évén átlobog az emberi Géniusz üzenete, mely nemzeti hőseink példáit emeli elénk és költőink fénylő szavait idézi. Nincs módunk kitérni a hűség elől. Tizenegy éve élünk ör helyünkön: ezen a földön, szomjazva az emberi és a nemzeti lét igaz voltára. Éltünk vágyakozásban az enyhület után, de szomjúságunkban itthon a hazugság italát nyújtották nekünk, a világ pedig vegyes főzetekkel kábított minket. Ebben a zavaros veszélyben a hosszú sóvárgás után, emberi és nemzeti létünkben tehattunk-e mást, mint amit tettünk? Magunk főztünk enyhítő és éltető italt magunknak. A kor, melyben éltünk, s amelynek ablakán a jövőbe nézünk, vért csordított ebbe az italba. Örök intelem ez, mely egyformán szól nekünk magunknak és a világnak. Minket arra int, hogy a kor forradalmát magunknak kellett volna végbe vinnünk. Mivel nem ezt tettük, hanem ajándékba fogadtuk el, olyan esztendők rakódtak történelmünkre, amelyek hagyományainkat elferdíteni törekedtek, természetünket gúzsba kötötték, és jövődönk felől kétségekkel kínoztak. Ebben a hamis és igaztalan állapotban a nép nem találhatta meg nyugodalmát és alkotó erejét bénaság fenyegette. Ezért kellett megtörténnie annak, ami történik. A kehely, amelyben magyarok vércseppjei szentelik meg az éltető italt, a világot arra inti, hogy nagyobb gonddal és tisztább lélekkel örködjék az emberi lét méltósága fölött. A hatalmak, melyek a maguk rendszerében élni jónak és helyesnek látják, adják meg nekünk a lehetőséget, hogy mi is a magunk emberi és nemzeti formánkban élhessünk. Ez a forma nem más és nem is lesz más, mint a társadalmi demokrácia és a nemzeti függetlenség formája. Ezt a formát a kormányzás dolgában egy nemzeti kormány tudná a nép akaratával megtölteni, a művelődés szellemével pedig a magyar lelkeknek azok a mesterei, akik az elmúlt évtized alatt is a nép hűségében éltek. Szenvedő lélekkel áhítjuk, hogy a rontó harcok megszűnjenek, s kérjük az emberi bölcsesség szellemét, hogy e harcok küzdőit igazságtalan ítélet ne érje. Méltó életünkért szóban és cselekedetekben a történelemhez fohászkodunk. Fohászkodunk mindnyájan, munkások, parasztok és ifjúság, nemkülönben jövőt álmódó magyar költők, akik mind, és mindig rendületlenül hívei vagyunk hazánknak.

COLUMBUS TRAVEL

**BÁRHOVÁ - BÁRMIKOR - BÁRMELYIK repülővel
MINDEN ár mindig a LEGOLCSÓBB!**

311 Sheppard Ave. East
Willowdale, Ont. M2N 3B3
Telefon: 416-224-5800
Fax: 416-224-5459
Toll free: 1-866-853-9304

1262 Hurontario Street,
Mississauga, Ont. L5G 3H3
Telefon: 905-271-1271
Fax: 905-271-7255
Toll free: 1-800-390-5292

Kiss Dénes

MAGYAROK CSILLAGA 1956

... Az az ősz, az a magyaroktóber világcsoda volt és marad; örökre világtörténelmi pillanat, amely valóságosan változtatott a történelem menetén. Az időben ez majd valóban pillanat lesz csak, a történelemkönyvben néhány sor, ám az elemzés kimutatja, hogy azt az ütést, amit Magyarországtól, a szent magyar suhancoktól kapott az óriás, a Szovjet Birodalom, azt végülis nem tudta kiheverni. Csupán csak elodázta néhány évtizeddel a bukást, de elkerülni nem tudta. Magam előtte és utána sem éreztem hasonló gyönyörűséget. Mondhatom; szárnyakat növesztő elragadtatást. Az emberi, nemzeti méltóságnak olyan ocsudását, ami páratlan. Egész nemzet mozdult egyszerre, egyidőben, anélkül, hogy összebeszélt volna, hogy kivágja a magyar zászlóból a gyűlölt „címet”.

És a világcsoda lényege ez volt, az egyszerre való mozdulás és az azonos gondolat fölragyogtatása. A vidéki ember kocsiba szállt, bakra ült és vitte a maga hozzájárulását a forradalomhoz, az ennivalót a városinak, főként a fővárosinak. Egyszerre és szinte azonos szöveggel fogalmazódtak a jelszavak, a követelések pontjai. Ugyanazt az elnyomást érezték Szegeden, mint Pécsen vagy Budapesten és Esztergomban. Ugyanaz az elnyomás szervezete a forradalmat az ország minden táján. Mert ez az igazság. Ezt a győztes forradalmat az elnyomás „szervezte”! Az egész nemzet veszélyeztetettsége és megalázása, tömörítette egybe a nemzetet. Ez volt az a fényes erkölcsi erő, amely otthagya érintetlenül az árut a betört kirakatokban, s tartotta a sok pénzt, amit gyűjtöttek, az őrizetlen dobozokban. Nem volt cigány, csavargó, koldus, aki egy abból a pénzből kivett volna! Inkább még Hozzátett. Jól tudom, egy évszázadban aligha adódhat két ilyen alkalom, sőt, olykor több évszázad is eltelik, amikor hasonló élmény emelheti az egyént, de az egész nemzetet is önmaga fölé. Amikor nemcsak bátrabbak, elszántabbak, hanem tehetségesebbek leszünk egyenként és nemzetben is. Csak a győztes, mindent elsőprő forradalom!

Mert a forradalom győzött, ezt ne feledjük! A szabadságharcot verték le, még hozzá olyan nagy erőt hoztak rettegésükben, mint amihez hasonló csak a második világháború idején taposta a magyar földet! És ne feledjük, sose feledjük a drága pesti fiukat, akik példát adtak bátorságból és ennek nyomán száználmasan vonaglottak a nagy láncfalas szörnyek Budapest utcáin. Mintha csak csúnya fekete bogarak kerültek volna kemény kis gyermekökleik alá! Nem felejttem a tereken lévő sírokat, a fejfákat, amelyekről tizennégy-tizenöt éves, tiszta tekintetű fiúk mosolyogtak ránk. A győztesek! Nem kell félnie annak a népnek, amelynek ilyen suhancái nevelődnek! Gyakran gondolok rájuk, többnyire annyi idősek lennének mint jómagam...

Kiss Dénes

VELÜNK VAGY ELLENÜNK

Döntsd el magyar, mondd ki a szót!
Itt visszalépní nem lehet!
Az ifjúság acél-szíve
a forróságtól megreped!-
Döntsd el magyar, döntsd el diák,
és fonjunk láncá a kezünk!
Döntsd el, ki élsz itt e honban
velünk jössz-e? Vagy ellenünk?

Ébredj magyar! Ma aludni
gyalázat! Vakondok szerep!
Jöjj el közénk égő szívvel
s emeld fel büszkén a fejed!
Birka-fejjel gyávák járnak!
Napra - néző a mi szemünk!
Ne várj tovább! Ma határozz!
Velünk jössz-e? Vagy ellenünk?

Felgyújtottuk a szíveinket,
szemünkben villámfény lobog,
hozzátok szólunk fásult falvak,
ébredő magyar városok!
Mi lettünk ma a vérkeringés,
új indulókat ver szívünk.
Tudni akarjuk, még ma! Tudni!
Ki van velünk és ellenünk?

Utódai a mártíroknak-
mi döntsük el a holnapunk!
Bitófák nőnek virágok közt,
ha nem merünk, ha hallgatunk!-
Kíégetik a lelkeinket,
férgék marják az életünk!
Holnap késő már! Ma kiáltson:
Ki van velünk és ellenünk!

(1956. október 24.)

DR. STEVEN SAMAROO
DENTAL SURGEON

LESLIE PROFESSIONAL BUILDING
4800 LESLIE STREET, SUITE 405
WILLOWDALE, ONTARIO M2J 2K9
TEL: (416) 493-9110

1956 - 2006

**“56 példát mutat emberségből,
tisztelességből, hazafiságból és a
nemzetben való gondolkozásból...”**

M. Szabó Imre

Lipták Béla

35 NAP - 13. FEJEZET

A rendelőt elhagyva orosz vezényszavakat hallottunk a Bartók Béla út felől. Közel lehettek, de nem láthattak minket a mellékutcában. Egy sorozat lövést hallottunk, aztán egy férfi jalkiáltásait, ami halálhörgésbe ment át. Mint négy szobor, megmerevedve álltunk a rendelő kapujában. Elsőnek Gyuszi nyerte vissza lélekjelenlétét. “Dobjuk a bokorba a fegyvereket” – mondta. “Szerencsénk, hogy mentős köpenyben vagyunk, így fegyvertelenül talán megússzuk élve.” Tanácsát követtük, s lassan araszolva elindultunk a Bartók Béla út felé. Életemben most örültem először, hogy hét évig kénytelen voltam oroszul tanulni. “Nye sztreljájetye!” “Ne lőjete!” – kiáltottam az utcasarok mögül. Ezt ismételtük percekken keresztül, s közben próbálkoztunk bonyolultabb mondatokkal is, próbálván megértetni, hogy szanitécek vagyunk, s nincs nálunk fegyver. Válasz nem jött, így tovább kiabáltunk. Időnként elhallgattunk, válaszra várva, majd újra kezdtük. Csend volt, semmi válasz, pedig tudtuk, éreztük, hogy ott vannak tőlünk pár lépésre, a sarok túloldalán és várnak, ránk várnak. A sarki bolt kirakata be volt törve, de az áru érintetlen volt. Máskor népünk, forradalmunk tisztaságának ez a jele büszkeséggel töltött volna el; most csak az élniakarás munkált bennem, semmi más nem érdekelt. Végül Gyuszi kézjelére lassan megindultunk, kezeinket a magasba emelve. Már elértük a villamossíneket az utca közepén, de még mindig nem történt semmi. A hajnal halvány fényénél megpillantottam az utca két oldalán sorakozó fekvő alakokat. Egyszerre artikulátlan vezényszót hallottam, s egy tucat katona rohant felénk. Hátamba hirtelen erős fájdalom hasított. Előre lódultam és majdnem orrabuktam. Mellettem Lacikát nyomta előre egy orosz katona a géppisztolyával. Szívem a torkomban dobogott, szemem rátapadt a katona ravaszon tartott mutatóujjára. Az ujjja állandóan a ravaszon volt, úgy lökdöste Lacit maga előtt. Az engem kísérő katona körül bűdös izzadságszag és erős vodkaillat keveréke terjengett. Ahogy lökdösött maga előtt, szemem sarkából láttam a csizmáját és feslett, csaknem földig érő hosszú köpenyét, amit nyilván nem rá méreteztek. Valahányszor hátabökött a davajgitárral, „fasiszt” vagy „imperialiszt” jelzővel illetett. Talán izraeli szanitécnek nézett, akit a szuezi csatorna partján ejtett foglyul. Később hallottam, hogy sok esetben azt hitték, hogy a Vörös tenger közelében

vannak... A Csáky utcán masírozattak végig, az egyetem négyes kapujáig. Ott jó ideig várakoztunk, míg megjelent egy orosz tiszt. Már messziről lehetett hallani a szitkozódását, s látni, ahogy pisztolyával a kezében gesztikulál. Mikor hozzánk ért, tovább ordított, s bár legtöbb szavát nem értettük, annyit megértettünk, hogy azt akarja tudni, Nagy Imre vagy Rákosi hívei vagyunk-e. A mögöttem álló orosz időnként hátamba döfte géppisztolyát, hogy ezzel is sürgessen a válaszadásra. A fájdalom elviselhetetlen volt. Gyomromat a torkomban éreztem, szájam kiszáradt, ahogy kimondtam a gyűlölt nevet: Rákosi. Ezután, mintegy bizonyítva, hogy az áruulás útján csak az első lépés nehéz, remegő ujjaimmal elővettem sportegyesületi igazolványomat, annak vörös színével bizonygatva, hogy én is közéjük tartozom. Lelkem mélyén tudtam, hogy örök életemben szégyellni fogom ezt... Az orosz tisztet (akiről időközben kiderült, hogy valamelyest magyarul is tudott) nem érdekelt az igazolványom színe, annál inkább az egyetem védelmi felkészültsége és hogy milyen ellenállás várható onnan. Mikor mondtuk neki, hogy az egyetem ki van ürítve és ellenállásra nem kell számítani, arcunkat fürkészte, majd parancsot adott a belépésre. Ránk parancsolt, hogy felemelt kezekkel lassan menjünk elől, ők pedig ránk szegezett fegyverekkel a bokrok fedezete alatt követtek... Felemelt kezekkel meneteltünk végig egészen az auláig... Én közvetlenül egy Stoczek nevű rektor szobra mellé kerültem... November 6-a, kedd volt, a forradalom kitörésének két hetes fordulója. Most ott álltunk, immár két-három órája, várva, hogy mi lesz a sorsunk. Végre nyolc óra tájban megjelent egy szovjet őrnagy két másik tisz kíséretében. Ránk ügyet sem vetettek, egyenesen a MEFESZ irodába masíroztak. Néhány perccel később láttam, hogy az örök megmotozzák a sor elején lévő fiút, majd bekísérik az irodába. Ösztönösen végigtapogattam a ruhámat és megdöbbenve fedeztem fel kordbárony zakóm jobb zsebében kis csehszlovák női pisztolyt, amit még Kopácsi Sándortól kaptam. Elfogott a rettegés. Most mit csináljak, hogy szabaduljak meg tőle? Nem volt a közelemben semmi, csak a Stoczek bronzszobra a márvány piederstálon... Teljes testsúlyommal nekidőltem a szobornak, hogy elmozdítsam a helyéről... a szobor végül megdőlt annyira, hogy egy gyors mozdulattal a jobbkezemmel alája tudtam csúsztatni a pisztolyt. Kilenc óra tájban került rám a sor. Motozás után bevitték a MEFESZ irodába kihallgatásra. Az orosz őrnagy Szőke Kati íróasztalánál ült és Kati papírjait nézegette, köztük a nemzetőrség névsorát. Magas, őszülő, jólinformált ember volt, folyékonyan beszélt magyarul. Tudta, hogy hol van, ő nem beszélt szuezi csatornáról és fasisztákról. Láthatóan megrázta, amit korábban látott. A körtéri védőkről kérdezett: „Igaz, hogy diáklányok is voltak köztük? Jól láttam?” Igenlő válaszomra szomorúan nézett maga elé. Szégyellte, hogy gyermekek ellen harcolt...

„Kihallgatásom” alatt az őrnagy szórakozottak, zavartnak látszott, a másik két tiszt – akik nem beszéltek magyarul – gyanakodva figyelt. Úgy tűnt, gyanújuk nem annyira felém, mint az őrnagy felé irányult. Az őrnagy valószínűleg régen Magyarországon állomásozott, míg ők a friss csapatokkal érkeztek. A kihallgatások után mindannyiunkat a KA-51 terembe vittek, amit ideiglenes börtönnek használtak. Sok mindennek volt tanúja ez a terem az elmúlt két hét alatt: Pont két hete itt mondta Mutnyánszky professzor – Mutyi bácsi — hogy fontosabb dolgunk van, mint a mechanika; később itt tartottuk az ávós foglyainkat; itt tároltuk a faluról és Ausztriából érkezett élelmiszeradományokat; most újra itt vagyunk, ezúttal mint foglyok. A teremben az örök lenn a tábla közelében foglaltak helyet, minket pedig feljebb ültettek. Hogy a kezünket lássák, a székekhez erősített írólapra kellett ülnünk. Bal oldalamon Laci ült, jobbról Tóth Ili és a húga, mindketten medikák, akiket az orvosi szobából hoztak ide. Megérkezésünkkor lehettünk vagy húszan, de utánunk még jöttek mások is, köztük civilek, akiket szintén az utcán szedtek össze. Eleinte tilos volt beszélgetnünk, de később észrevettük, hogy az örök időről időre eltűnnek és amikor visszatérnek, sokkal jobb hangulatban vannak. Valószínűleg megtalálták az italkészletet... Négy katona jelent meg és kiszólitottak egy öreg tűzoltót a padból. Hangosan vitatkoztak és mutogattak az öreg egyenruhájára. Nem értettük, mit mondanak, de a szó: „fasiszt” többször is elhangzott. Úgy látszik, az egyetemi tűzoltóság egyenruháját túl hasonlóknak találták az SS egyenruhájához. „Hitler még meg sem született, mikor ez az öreg már ebben az egyenruhában járt” – súgta nekem Laci. „Remélhetőleg ez a mongol is tudja ezt.” Ekkor egy tiszt csatlakozott a katonákhoz, akik megfogták és kituszkolták az öregot a teremből. Reméltük, hogy csak kihallgatni viszik, de rosszat sejtettünk. Sejtelmünk beigazolódott, amikor pár perccel később géppisztolysorozatot hallottunk...

Bela Liptak

TESTAMENT OF REVOLUTION - CHAPTER 13

Leaving Bakay's office, we heard commands being yelled in Russian on Bartók Street. The Russians were close, but they could not see us because the street corner was blocking their view. Now I heard a round of submachine-gun fire, followed by the wails of a male voice. It quickly subsided into a death rattle. We were frozen like four statues in the gateway of the doctor's office on Orlay Street. It was Gyszi who first regained his composure. "Let's leave our weapons in these bushes," he said. "Thanks to our white smocks, if we are unarmed, they might not fire, and we might stand a chance." He put down his submachine gun. We did the same and started inching slowly toward the Bartók Street corner. This was the first time in my life

that I was glad I had had to endure seven years of compulsory Russian. "Nye stryelyatyesh!" "Don't shoot!" I yelled from behind the protection of the corner. We kept yelling for a good five minutes.

We also tried to holler more complicated sentences indicating that we were stretcher bearers, or medical orderlies, that we were unarmed, and that they should hold their fire before we emerged from behind the corner. There was no reply, no response of any kind, so we started shouting again. We stopped periodically, waited for a reply, and when we received none, started again. We heard nothing, received no answer, heard no movement, yet we felt, we knew, that they were right there, just a few yards from us, on the other side of the corner. They were watching and waiting...

Finally, Gyszi gave a hand signal, and we started slowly forward, with arms lifted high into the air. We walked to the middle of the street. I had already reached the tram rails, and the street was still quiet. The darkness of the night was beginning to lift, and in the first blush of dawn I could see a long row of dark figures on both sides of the street. They were lying on the sidewalks next to the walls of the buildings. I heard an inarticulate command and the steps of a dozen feet running toward us, and then I felt a sharp pain in my back. I lunged forward and almost fell from the blow. Lacika was next to me. A Russian soldier was pushing him forward with the muzzle of a submachine gun in his back.

My heart was in my throat, my eyes were glued to the index finger of Laci's capturer. That finger stayed right on the trigger while he thrust and heaved Laci forward. The soldier behind me was engulfed in a cloud of rank sweat and vodka fumes. As he shoved me forward I could see his boots and his extra-long overcoat, which had no hemming. It dragged on the pavement. Every time he shoved me forward, he said either "Fascist!" or "Imperialist!" He must have thought I was an Israeli medic and that we were at the Suez Canal. He probably thought the Danube was the Red Sea. They marched us down Csáky Street and stopped in front of gate four of the university. We waited there. Finally, a Russian officer came. I could hear his swearing from a hundred yards away and could see the drawn pistol in his vehemently gesticulating hand. He kept screaming while he clattered toward us and continued to do so after he arrived. I did not understand what he was saying, but in his long-winded question I did recognize the names of our prime minister, Imre Nagy, and the Communist puppet who preceded him, Mátyás Rákosi. I finally realized that the officer wanted to know whose side we were on. The soldier behind me periodically stabbed the sharp muzzle of his gun into my back. The pain was becoming unbearable. My stomach was in my throat and my mouth was dry as I finally stammered out that unspeakably ugly word: "Rákosi." After that, as if to prove

that on the road of betrayal, only the first step is difficult, I pulled out my red athlete's certificate, using its color to prove that I was one of them. As I did this, in the depths of my soul I already knew that I would forever be ashamed of this action, and that in my dreams I would keep reliving and correcting that terrible act as long as I lived. The Russian officer could not have cared less about the color of my athlete's certificate. He wanted to know about the defense of the university and about the resistance he could expect from the buildings on the other side of the gate. When we told him that there would be no resistance at all, that the university had been evacuated, he studied our faces and then decided to enter. He told us to walk slowly in front of them, keeping our hands in the air, while they followed us from the cover of the bushes. We did just that. We walked very slowly. It was daybreak by the time we reached the library. There stood the tanks and the anti-aircraft guns that we had been unable to move. In this semidarkness the guns looked even larger and more menacing than I had remembered. The officer told us to yell that we were Hungarians and that "they" should not fire. We obeyed, knowing that there was nobody to hear us except for the few people who had stayed in the medical emergency room...

We stood in that line for two or three hours on that Tuesday morning, November 6. Finally, at about eight o'clock, a Russian colonel arrived with two assistants. They did not even look at us, but just marched into the MEFESZ office. A few minutes later, I saw that the guards searched the young man at the front of the line and, after that, took him into the office. When I saw that, I reflexively smoothed over my pockets, and as I touched the right side pocket of my corduroy jacket, I felt something hard. It was the little lady's pistol from Czechoslovakia that the police chief Sándor Kopácsi had given me. Now I was really scared. I had to get rid of it, but how? There was nothing within my reach except Stoczek's bronze bust, which was sitting on the marble stand to my right... I leaned against the bust and strained with all my might to lift that chunk of metal... Suddenly, something let go, and the bust started to tip backward while the crack opened very quickly. I let go with my left hand and slipped the pistol under the bust with my right. Rector Stoczek hesitated for a split second and then fell back into his original position. We would have heard a thud if at that instant Laci had not started coughing like a maniac, drowning out the sound made as the bust fell back into place...

It must have been about nine o'clock when it was my turn to be searched. After that they took me into the MEFESZ office, where the Russian colonel sat on Kati Szőke's desk. He was looking through Kati's papers, the various forms, including the national guard membership cards. He was tall, graying, well informed, and he spoke fluent Hungarian. He knew where he was. He did not talk

about the Suez Canal or fascists. The colonel seemed to be shaken by what he had seen on Móricz Square. He kept asking about the defenders: "Were there school girls among them? Did I see that right?" he asked twice, and each time I nodded yes. His eyes were sad; he seemed embarrassed for having fought and killed children... Throughout the "interrogation," the colonel appeared to be absent minded, apologetic, while his two aides (neither of whom spoke any Hungarian) seemed suspicious. They seemed suspicious not of me, but of him. It was obvious that they were fresh troops, while he had been stationed in Hungary for some time...

After the questioning, we were all taken to the KA-51 lecture hall, which they had converted into a temporary prison... At that moment four new soldiers entered the lecture room. They spoke to an elderly fireman among us prisoners; they were looking at his uniform, asking him questions. The old man did not understand a word of what they were saying. I overheard the word fascist, and as I did, I also noticed some similarities in the fireman's uniform and that of the German SS. Laci whispered to me, "Hitler wasn't born yet when the fireman of this university were already wearing that uniform. I hope this Mongolian soldier knows that." Now a Russian officer joined the four soldiers. They said nothing to anyone, but grabbed the fireman and marched him out. There was petrified silence in the lecture room. We held our breath with bad premonition for a few minutes. "Oh, I guess they just moved him to some other jail," said Laci, but immediately after that we heard the burst of machine-gun fire. "Those goddamned animals, those devils!" growled Laci. I was so shocked that I could not speak for minutes...

A. Benyei: *Public Opinion. Mixed media, 47"*

Kopácsi Judit

ÉDESAPÁMRÓL

... November 5-én reggel indultak el a szüleim a Jugoszláv Nagykövetségre. Csakhogy a hajdani Andrassy, majd Sztálin úton, amely a forradalom napjaiban a Magyar Ifjúság nevet kapta, javában dúlt a harc, ezért csak a párhuzamos kis utcákon haladtak és jutottak el a szovjet nagykövetség környékére. Itt kerültek szembe egy szovjet őrjáráttal, akinek egyik tagja, a magyar Belügyminisztérium egyik szovjet tanácsadója felismerte a főkapitányt. "Kopácsi elvtárs, jó, hogy jött. A nagykövet elvtárs és Kádár János akarnak magával beszélni. Jöjjön velem, mindjárt bemegyünk hozzá". Kínos pillanat volt. Igazi úti céljukat nehezen lehetett volna megmagyarázni, és addigra az őrjárat már körbefogta őket és játékos, vendégszerető mozdulatokkal tuszkolták őket a nagykövetség bejárata felé. A követség udvara tele volt harckocsikkal, páncélos járművekkel és nehézlövegekkel. Mindenütt géppisztolyos katonák. Ott várakoztak, amíg megjelent az új szovjet tanácsadó, akivel apám október 23-án, Piros belügyminiszter értekezletén találkozott és szólalkozott össze, de nevét még mindig nem tudta. Az ő parancsára szálltak be egy páncélos gépkocsiba, míg ő egy tankban foglalt helyett, és egy másik tank kíséretében gurultak ki az utcára. Anyámat le akarták szállítani a Jugoszláv követség épülete elé, de ő nagy kiabálás árán, inkább apámmal maradt.

Az úti cél a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok sashalmi laktanyája volt, ahol apámat nem Kádár János várta. Helyette több szovjet tábornok között ott állt színpadi pózban a kis zömök orosz "tanácsadó" menetszlopuk első tankjából. Gorombán bemutatkozott, mint Iván Alexandrovics Szerov hadseregtábornok, a bolsevik párt központi bizottságának tagja, a Szovjetunió minisztertanácsa mellett működő állambiztonsági bizottság elnöke, és közölte apámmal, hogy amiért vele olyan goromba volt október 23-án, Budapest legmagasabb fájára fogják felakasztani. Apám tiltakozott; mint a Magyar Nemzetgyűlés képviselője, mentelmi joggal rendelkezett. Egy idegen hadsereg parancsnokának nem volt jogában őt letartóztatnia. Kabátja belső zsebéből elővette képviselői igazolványát és Szerovnak nyújtotta, aki azt nem vette át. Az igazolvány a lába elé esett, csizmájával belerúgott, hogy az igazolvány a terem másik végébe repült. "Maga bolond" mondta Szerov, "ha előbb elhagyja a posztját és átáll hozzánk, minisztert csináltunk volna magából." A laktanya udvaráról géppisztolyosorozatok zajai hangzottak, mint később kiderült foglyokat végeztek ki és néhányat a saját embereik közül is, hogy helyreállítsák a morált csapataik sorában.

November 9-én ugyanazon a páncélozott autón szállították vissza a fegyverszüneti küldöttség többi tagjával

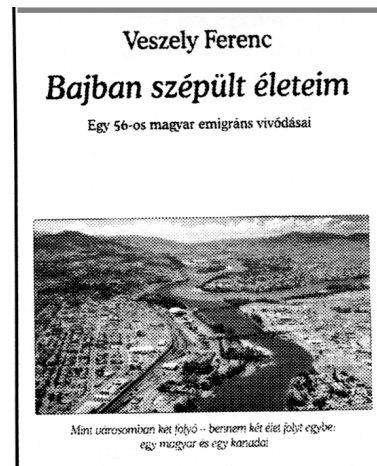
együtt a Szovjetunió budapesti nagykövetségére. Itt tudta meg Malétertől, a Nagy Imre kormány honvédelmi miniszterétől fogságba esésük részleteit.

A következő négy napot a budapesti szovjet nagykövetség börtönné alakított alagsorában töltötték. Itt vezették apámat kihallgatásra Karliszov ezredes elé. A kihallgatások néhány nappal később már a Fő utcában folytatódtak. A forradalom napjaiban megürült ÁVO-s börtönt az oroszok ismét üzembe helyezték. Az ajtók előtt szovjet örök álltak, a foglyokat kísérő papírokat oroszul állították ki, a folyosón "sztoj, davaj" parancsok hangzottak el. Apámat a börtön harmadik emeletén külön zárkában helyezték el... A szomszédos cellákban a forradalom, ekkor már részben halálra ítélt vezetői voltak elhelyezve. Karliszov apámat kémkedéssel vádolta. Amikor apám nyugodtan, szép sorrendben minden otromba vádpontot megcáfolt, a szovjet ezredes hívására két altiszt lépett be a szobába. Bal és jobb csuklójára egy-egy bőrpórát erősítettek, és próbaképpen húztak egyet rajta, amire fel kellett állnia. Kivonszolták a szobából, majd elindultak vele

(folytatás a következő oldalon)

VESZELY FERENC KÖNYVÉRŐL

A Bajban szépült életem c. verseskötet anyaga az idegen nyelvi és kulturális közegben megkapaszkodó ember vergődésének lelki vetülete. Soraiiban fel-felsejlik az önirónia, olykor-olykor szatirikus elemek szövik át a realiztikus tényrögzítéseket. A vallás dolgai mellett a szerelem, a táj, a nemzet, a világ kérdései mind megtalálhatók egy sajátos Veszely-i megközelítésben.

EGY KANADAI MAGYAR ÍRÓ ÚJ KÖNYVE
"Helyed az irodalmunkban jelölöm ám, mégpedig az életem." Miska János

Veszely Ferenc, BAJBAN SZÉPÜLT ÉLETEIM
 ISBN 9632184122, Gyomápress 2005
 220 oldal fotópapíron, színes képekkel, \$35.00
 Megrendelhető a felelős kiadónál, Totkaep Ltd,
 E-levél útján: totkaep@nap-szam.hu
 Faxon: 011-36-06-66-386-186

a folyosón. Futni kezdtek vele, miközben a bőr belső oldalán elhelyezett szögek mélyen a csuklójába fúródtak. A keresztfolyosóhoz értek. Itt az egyik altiszt jobbra, a másik balra ugrott, míg apám, mintha keresztre feszítették volna, a folyosó közepén maradt. Vele szemben, mintegy 20 méternyire, a folyosó végén, egy vasajtó előtt egy szovjet katona hasalt Maxim-mintájú kerek géppuskája mögött. A két tiszt erőteljesen húzta a póráz, a géppuskás az ujját a ravaszra téve, célzott. Apám oroszul kiáltott a célzó katona felé, "Striláj! -Tűz! Tűz!" Apám a cellájában tért magához. A szögek nyomát élete végéig viselte a bal csuklóján. A hivatalosan kinevezett védőügyvéd, Vadas György azt javasolta apámnak, hogy valljon be minden "bűnét" a biztonsági szerveknek, meg a bíróságnak, a többi az igazságszolgáltatás dolga. De mint védőügyvéd mit tehet majd apám érdekében? Megígérte, hogy továbbítani fogja majd vallomását, elvégre "ez a legnagyobb szolgálat, amit dolgozó népemnek tehetek, és a nép érdekét mindig előbbre tartom egy árulóénál".

Apámnak sikerült eljuttatni anyámhoz egy üzenetet, amiben felkérte, próbálják megszabadítani őt Vadas úr szolgálataitól. Anyám és Kopácsi nagyapám együtt keresték fel az ügyvédet. "Mennyiért mond le a férjem védelméről?" szegezte anyám a kérdést az ügyvédnek. A jogásznak előbb táva maradt a szája, majd rövid vita után vállat vont és hidegen válaszolt: "Kettőezer forint." Anyám szemrebbenés nélkül fizette ki neki az összeget, de kért tőle egy átvételi igazolást is cserébe. Azt már viszont nem merte leírni, hogy ezt az összeget azért kapta, hogy lemondjon Kopácsi Sándor védelméről, hanem apám és az én keresztnevemből fabrikált egy kitalált nevet. Az átvételi szelvény Sándor Judit névre kiállítva még mindig a birtokunkban van. Apám védelmére ezután Dr. Bajor László önként vállalkozott.

Dr. Bajor a Rákosi időben katonai ügyész volt, de a forradalom annyira megrázta, hogy a Kádár rendszerben nem volt hajlandó visszatérni régi pozíciójába. -"Hátralevő éveimet ártatlanok védelmére akarom fordítani." - felelte a hozzá intézett kérdésre. Nemcsak nem kért pénzt, de maga ajánlott fel anyagi segítséget a családnak. De apám életét nem egyedül kiváló ügyvédje fáradozásai mentették meg. Döntő fontosságúnak bizonyult az a tény, hogy a szovjet hatóságok elejtették a Maléter-Kopácsi per tervét, amit Szerov eredetileg március 15-ére tervezett... Apám ügyét most egy nagyobb szabású perhez, a Nagy Imre és társai peréhez csatolták. A Fő utcai börtön időközben magyar kézbe került, legalábbis ami az őrszemélyzetet illeti, mert az ellenforradalmároknak nyilvánított áldozatok perének előkészítését továbbra is egy szovjet ezredes, Sumilin irányította. Már több mint egy éve volt apám egyedül a cellában, amikor ügyvédje meglátogatta az erre a célra berendezett szobában. Ekkora a börtönfalak ellenére is tudta már apám, hogy Nagy Imrét és társait - bár a magyar hatóságok teljes büntetlenséget garantáltak nekik - amikor ebben az ígretükben bízva elhagyták a jugoszláv követséget,

az oroszok elrabolták, majd Romániába szállították. Az újdonság az volt, hogy visszahozták őket Magyarországra. Apámat ezután a börtön harmadik emeletéről az ötödik emelet 512/a számú magánzárkába szállították. Itt lett szem-és fültanúja Losonczy Géza tragédiájának 1958. január vége felé, akinek az elméje elborult és éhségsztrájkba kezdett. Sumilin ezredes szerint Losonczy Géza még egy zárt ajtó mögött lebonyolított perben sem volt "prezentálható". Az első tárgyalásra 1958. február 6-án került sor, amit hamar félbeszakítottak, mert a vádlottak nem voltak hajlandók elismerni bűnösségüket. A vádirat felolvasása után a tárgyalást másnapra halasztották "bizonyítás kiegészítése" céljából. Időközben anyám életmentő akciót szervezett. Kopácsi nagyapámmal együtt Diósgyőrbe utazott, ahonnan értékes okmányokkal tért vissza, egy Kádár Jánoshoz intézett kérvénnyel, melyet a miskolci és diósgyőri régi párttagok írtak alá...

A második tárgyalásra 1958. június 9-én került sor. A hangulat ekkorra már sok tekintetben megváltozott. A per vádlottjait napok óta hízlalták. Ebédjüket valamelyik étteremből hozatták, és egy gyanús színű és szagú folyadékot, mint kiderült, erős nyugtatót itattak meg velük. A főtárgyalás napján is megkapták a nyugtatót, de most azzal a fenyegetéssel, hogy aki ellenkezik, injekció formájában nyomják bele. A bíróság megjelenésekor erős fényszórók világították meg a termet. A tárgyalást filmezték. Az ítéleteket 1958. június 15-én hirdették ki. A három halálos ítéletet a következő napon, 1958. június 16-án reggel hatkor, a Gyűjtőfogház udvarán hajtották végre. Nagy Imre és két társa holttestét a börtön temetőjében ásták el. Sírjukon nevek helyett csupán számok voltak. A hozzátartozók a holttesteket 1989-ig nem kapták meg.

Hat héttel a kivégzések után, 1958 augusztusában apámat is elszállították a Gyűjtő Kisfogház részlegébe. Csaknem kétévi magánzárka után, 476-048-as rabszámmal, csikos rabruhában vezették egy zárkába, ahol végre egy emberi lényel találkozott. Vásárhelyi Miklós újságíró volt a rabtárs, akivel három napig szinte megállás nélkül beszéltek. Szinte minden hajnalban hallották a kivégzésre hurcolt fiatalok búcsúkiáltását. Voltak napok, amikor hét-nyolc embert akasztottak. ÁVH-s fogva tartóik gondoskodtak arról, hogyha már nem sikerült apámat elpusztítaniuk, naponta élje végig az utolsó út minden gyötrelmét. 1959 májusában az úgynevezett Nagy Imre-csoportot a Váci Országos Börtönbe szállították. A "Lordok Háza" a börtönön belül is egy közel háromméteres kőfallal körülvett zordon épület, ahová a tíz évtől életfogytig elítélteket különítették el. Itt egy szűk magánzárkát osztott meg két rabtársával, Bibó Istvánnal és Rác Sándorral. Pár hónappal később a "Lordok Háza" lakóit is munkára osztották be. Apám a börtönkórházba került ruharaktárosnak.

A nemzetközi PEN Club állandó nyomására 1960 áprilisában szabadon engedték az írókat. Alig csukódott be

mögöttük a börtönkapu, elszabadult a pokol. Pár napra rá a politikai foglyok több mint hatvan százaléka éhségstrájkba lépett. A strájk három napig tartott. Belügyi bizottság szállt ki, ideiglenes parancsnokságot neveztek ki, és az éhségstrájk résztvevőit egy évi összes kedvezményelvonással sújtották, és valamennyiüket Sátoraljaújhelyre, egy különlegesen szigorított fegyelmi börtönben különítették el. Szerették volna apámat megtenni az éhségstrájk fő szervezőjének, de erre semmi bizonyítékot nem tudtak fabrikálni. Ezért más formában próbálták "hidegre tenni". Besúgás eredményeképpen, egy motozás alkalmával találtak a raktárban elrejtve húsz deka császárhúst. Éles eszükkel kiderítették, hogy ez nem a börtön konyhájáról származott. Az igazság az volt, hogy anyám megtalálta a rést a börtön falán, és az egyik őr révén rendszeresen leveleztünk, és néhanapján beküldhettünk egy-két jobb falatot. A lebukás után apámat bedobták egy jégveremszerű helyre nyári ruhában. Minden második nap kapott egy darab kenyeret és egy kancsó vizet. Három hét után, amikor már fizikailag teljesen legyengült, kitétek "szemelni". Napi tíz órát megállás nélkül a Duna partján álló uszályból egy keskeny pallón a száz méterre levő széndomb tetejére kellett feltolni egy több mint száz kilós szenes talicskát. Erre a különleges elbánásra azzal szolgált rá, mert megtagadta a neki segítő őr nevének a kiadását...

Sandor Kopacsi

IN THE NAME OF THE WORKING CLASS¹

... At that very moment, the door of the embassy opened and Andropov, bareheaded and without an overcoat, appeared. He was wearing a well-cut blue suit just like the one he had worn on New Year's Eve.

A flicker of a smile passed over his face. He greeted Ibolya with a nod of his head and very quietly asked why I had shouted. Ibolya frantically asked the major to translate that it wasn't Kadar we wanted to see, that we were simply trying to be reunited with our daughter who was at the Yugoslav Embassy.

Andropov listened and nodded that he had understood. He gestured his agreement to the officer in the coat, who climbed into his tank. With him in the lead, us in the middle, and a second Stalin tank bringing up the rear, our convoy started up and left the embassy courtyard. The lead tank headed for Heroes' Square, where the Yugoslav Embassy was located. For the first time, we saw the huge bronze boots standing alone atop a two-storey-high pedestal. After the events of October 23, this was all that remained of Stalin's statue. Further up, on the Avenue of Hungarian Youth, the battle was at its height. But here, near the municipal park, the atmosphere was strangely calm. Soon we saw the white building housing the Yugoslav Embassy, squeezed in the vice of the surrounding Soviet tanks.

Ten shots from the tanks and we would have no more daughter and the country's legal government would be gone.

The turret of the lead tank opened and the officer in the great-coat shouted several words to us. Our interpreter translated. "The woman can get down."

There were several seconds of silence, of immobility. Under the leaden November sky, trapped amid foreign tanks, near windows behind which our child was waiting and perhaps watching, a crack opened up in my wife's heart. In a split second, she understood that her husband was the victim of treachery, that he was going to meet his death. One of the soldiers had already got out and was offering her a ladder. Ibolya clung to the edge of the half-track, and began screaming in a voice that froze the blood.

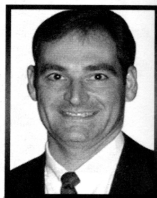
Never before had I heard such screaming. It's undoubtedly thus that the wives of deportees scream when their husbands are forcibly dragged away to the gulags. The wife of the police chief of Budapest, Madame Colonel, holder of the order of merit of the Hungarian Resistance, screamed skyward like a wounded animal because Andropov's men were robbing her at the same time of her life, her husband, and her only child.

"Noooooo!... I'm staying with my husband."

Her cries reverberated across the square. The windows opened, including those of the embassy. Instantly,

"A PÉNZ NEM MINDEN, DE JÓ HA VAN"

Tapasztalatom szerint, a gazdaságilag független emberek kevesebbet aggódnak a piac és az élet ingadozásai miatt. Átfogó pénzügyi tanácsadással segíték Önnek lelki nyugalma és vagyoni biztonsága megvalósításában.

Gábor László Vaski, CFP, B.Mus.

Senior Financial Consultant
390 Brant Street Suite 600,
Burlington, ON L7R 4J4

SOLUTIONS BUILT AROUND YOU[®]
Investors Group Financial Services Inc.

Tel: 905-333-3335, or 1-888-467-8844 (toll free)

Fax: 905-333-3559

e-mail: gabor.vaski@investorsgroup.com

www.investorsgroup.com

- ▶ BEFEKTETÉSI TANÁCSADÁS
- ▶ NYUGDIJBEFEKTETÉS
- ▶ ADÓTANÁCSADÁS
- ▶ JELZÁLOGKÖLCSON
- ▶ BIZTOSÍTÁS*
- ▶ KÉSZPÉNZ KEZELÉS
- ▶ HAGYATÉK,
- ▶ VÉGRENDELET TANÁCSOK
- ▶ BRÓKER SZOLGÁLTATÁSOK

TM Trademarks owned by Investors Group Inc. and licensed to affiliated corporations
* Insurance products and services distributed through I.G. Insurance Services Inc.
Insurance License sponsored by The Great-West Assurance Company
** Brokerage services offered through Investors Group Securities Inc.

¹Sandor Kopacsi. *In the Name of Working Class*. Grove Press, New York, 1986.

the tanks' automatic weapons were trained on the windows. In the turret of the lead tank there was a brief conference. The Russians made a decision. They have a horror of scandal. For them, the worst atrocities must take place behind closed doors, otherwise heads will fall. The officer in the greatcoat signalled our little convoy to depart...

"You bastard, do you recognize me?"

"No," I stammered.

With one hand he pointed the gun at me and with the other he pulled off his cap and threw it on his desk. His blond hair fell on his forehead. The steel-blue eyes stared. It was "the new Soviet counsellor from Moscow", the same one I had met in Piros's office on the day of the student demonstration. He blinked.

"Bastard, I am General of the Army Ivan Alexandrovitch Serov, member of the Central Committee of the Bolshevik Party, president of the state security committee attached to the council of ministers of the U.S.S.R. (in other words, the boss of the KGB). At the meeting of October 23, you treated me brutally and I'm going to have you hanged from the highest tree in Budapest."

As the interpreter translated, three generals moved behind me; two of them held my arms, and the third frisked me. He took my service revolver as well as several other objects in my pockets.

I realized that my fate had been determined. But I knew I must respond.

"I protest. I have immunity; I am a deputy of the Hungarian National Assembly. The commander of a foreign army has no right to arrest me."

From my inner jacket pocket, one that the generals had omitted to search, I pulled out my deputy's card and handed it to Serov. He refused to take it. I placed it on his desk in front of him. He gave a phoney laugh and swept the document off his desk with the back of his hand. The theatrical fever is contagious and I was its next victim. "Vae victis (woe to the vanquished)," I shouted in Latin.

Oh yes. Son and grandson of factory workers and student of law, I couldn't prevent myself from showing Serov (the son and grandson of peasants from central Russia) that his hangmen were going to hang an educated man. Clearly, *vae victis* was Greek to Serov, his generals, and the interpreter. So I had to repeat "woe to the defeated", which didn't have the same ring to it.

Serov put his big revolver back in its holster and shouted at me, "You're crazy. All you had to do was leave your post and join us and we would have made you a minister."

It was hard to miss the allusion to Kadar and the blunt tone a colonial master uses to describe how he makes and unmakes his provincial governors. I replied rather pitifully that I had tried to do my best. Besides, in staying at my post I had been able to save the lives of a hundred of his

colleagues who otherwise would have been lynched by the mob. He listened to the translation with evident disgust. But at the word "colleagues", he pricked up his ears.

"What colleagues is he talking about?"

I replied that I was referring to Hungarian security officers. He opened wide eyes that had seen whole populations depart for the far north.

"Idiot! Why did you protect them? They are replaceable. Men sprout like weeds."

His tone was so violent that his own generals felt embarrassed. I thought that he wouldn't wait for the ceremony of a hanging, that he would kill me on the spot.

He turned and signalled to the guards to take me away. I heard the fire of light arms in the courtyard. It wasn't the noise of combat; in the courtyard of the barracks, surrounded by a network of tanks, there were no enemies to fight. I was to find out later that they had been shooting some of their own men, as a way of maintaining discipline...

1, -255-

Az ítélet után kb. 6 hetes engedélyezés az első
beszélőt feleségemmel. Mivelre megpróbáltam ezt
tudomásom, hogy optimista minden fogtam fel mind.
Rattent az ítéletet. Az élet a fű és politikai perben
M.o. -on semmi nem állt meg még az ítéletet.

Néhány nappal később leírásom a börtönüzem
ra és börtönök egy, meseautóba" amelyben közösen
egy nővel folyosó és juttatva, balra 3-3 szoba (fülké)
van, amelyben épp hogy, mivel a társaságokba elfér egy
ember. Hallom, hogy a levelet megírtam, kérsémet ter-
vezetesen nem látom. De az a napon kármunkai a
hárszék de mi a hinta. Kérésre írtam a nővel, levegőtlen
szobákban dolgozom képezet. Az autó elindul. A hárszék
munkáit, kapkodni a kéféreket, beidézett kérését
heltől a társaság vélekedés megírtam. De is valamiféle
szocialista életemmel tudtam meg, hogy me tudják
éni a munkáim. Mint kiderült a N.J. per életben
maradt tagjait vállaltam a Gyűjtőbe, a tagokam
kethatár egyenlő, utóbban valamelyen oldal nem.

Kopácsi Sándor kézzel írott naplójából

Olvassa az Amerikai Magyar Újságot!
Hungarian Monthly. Előfizethet rá a
következő címen: P. O. Box 7416
Baltimore, MD 21227-0416, USA

Wittner Mária

BÖRTÖNÉVEK (Részletek)

Amikor lezárták a nyomozati anyagot, akkor felvittek aktaátanulmányozásra. Itt voltak a tanúk jegyzőkönyvei is. Ekkor tudtam meg a legelső tanúkihallgatási jegyzőkönyvből, amit 1957. május végén vettek fel, amikor én még szabadlábon voltam, hogy engem feldobtak: Kerekes Ferenc meg az Argyilusné. Ők is nemzetörök voltak, ők is ott voltak a forradalomban. Csak ők csináltak egy 180 fokok fordulatot, aztán feldobtak egy-két embert vagy többet, ki tudja. És ezért ők szabadon maradtak. Ez az ember a tárgyalásomra már civilből rendőrőrmesteri rangot ért el, ahhoz pedig dolgozni kellett!...

A vádiratban többek között az államrend megdöntésére irányuló szervezkedéssel, többrendbeli meg nem állapítható gyilkossággal vádoltak. Persze alá nem támasztották, meg nem nevezték az áldozatokat. Öltünk oroszokat, akárkiket. Kiosztották a halottakat. Mindegy, hogy minket osztottak rájuk, vagy őket miránk. A vádiratban egymásra találtunk. Aztán a másik vádpont, többrendbeli, meg nem állapítható gyilkossági kísérlet! Ez egy nagyon homályos és nagyon mondva csinált vádpont akkor, amikor forradalom volt. Mert a forradalomban hol van gyilkossági kísérlet?! Nem értem, hogy odalöttünk esetleg, és életben maradt, ez már kísérletnek számít? Aztán rablás és tiltott határátlépés. És az a furcsa, hogy én egyszer mentem ki Ausztriába, és mégis háromszori disszidálás áll a vádiratban. Egyszerűen hatványozták a dolgokat. Már akkor sem értettem, most sem. Semmi nem volt logikus. Voltak olyanok, akiknél megvárták, míg betölti a 18. évét, hogy kivégezhessék, mint például a Mansfeld Péternél. (1959. március 21-én, néhány nappal 18. születésnapja után végezték ki Mansfeld Pétert, aki a forradalom idején még 16. évét sem töltötte be. A BHÖ szerint fiatalokúra nem lehetett halálbüntetést kiszabni.) Ugyanakkor nálam meg éppen ellenkezőleg. Azt hozták fel másodfokon, a 20. évemet még nem töltöttem be, amikor elkövettem a bűncselekményemet. Hát lehet ezt érteni? Én végig azt hittem, hogy azért vették le rólam a kötelet, mert bár bizonyítottnak tekintették a vádat, de létezik egy paragrafus, amelyik mentesít a halálbüntetéstől, ha a cselekmények elkövetésekor még nem töltöttem be a 20. évemet. Ez logikusnak tűnt. De amikor meghallottam a Mansfeld Péter esetét meg a többiekét is, akkor már nem is volt olyan logikus az egész. Nincs is benne semmiféle logika!

A tárgyalás 1958. május végén kezdődhetett, és valamivel több mint egy hónapig tartott. Ez annyit jelentett, hogy mindennap reggel fölvittek, ebédszünet, és ebéd után folytatták. Júliusban volt az ítélethirdetés. Teljesen zárt tárgyalás volt, a vádlottakat egyenként szólították. (...) A védőtanáknak nem volt jelentőségük, a vád tanúinak annál inkább. Mikor elmeszakértőire küldtek bennünket, tudtam,

hogy halálra ítélnék. Nem volt különösebb vizsgálat ez az elmeszakértői. Kérdeztünk, válaszoltunk, megállapították, hogy értelmesek vagyunk arra, hogy fölakasszanak bennünket. Kész.

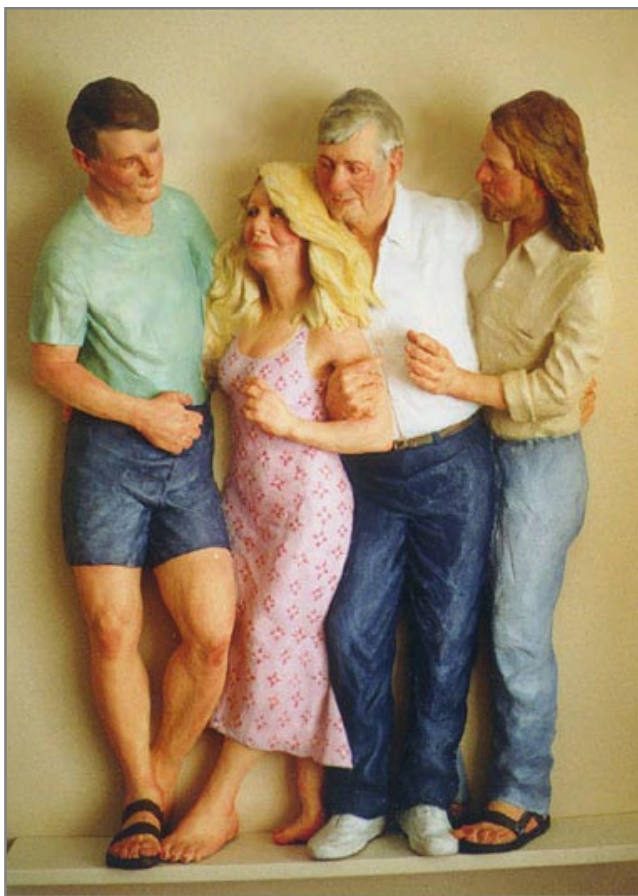
Kilencen ültünk a vádlottak padján. A perben én voltam az elsőrendű vádlott, Havrila Béláné, Kati a másodrendű, Tóth Jóska és a Kóté Sörös Jóska voltak a harmad- és a negyedrendű vádlottak. A négy elsőt ítélték halálra. A kis Varga Jancsi épphogy betöltötte a 18-at, őt 13 évre ítélték, a Neumann Tivadar, aki sofőri szerepeket látott el, életfogytot kapott. Másodfokon megváltoztatták az ítéletét 15 évre. Bertalan Pál nem tudom, mennyit kapott. Két fiút hozzánk csaptak a Práter utcából, nem is tudom a nevüket.

Az ügyész egy agilis, véresszájú fiatalember volt. Kegyetlen vádbeszédet tartott. Egyikünknel sem volt semmiféle mentő körülmény, semmiféle, ki is hangsúlyozta, hogy semmiféle mentő körülménye nincs ezeknek a vádlottaknak. Én itt hallottam először elhangzani ránk vonatkozólag és rám vonatkozóan is a megrögzött ellenforradalmár jelzőt. Mindannyian megrögzött ellenforradalmárok voltunk. Védekezni nem lehetett. Az ügyvédek kirendelték, duplanullások voltak. A bíró pedig Tutsek volt! Sajnos tudtuk, ki elé kerülünk, hiszen a Tutseknak borzasztó híre volt a Markóban. Érdekes, hogy mindenki milyen várakozással nézett az elé, hogy vajon ki fogja tárgyalni az ügyét, gondolom, kicsit szorongással is! Amikor levittek bennünket vádirat-tanulmányozásra, és ott volt, hogy ki lesz a tanácselnök, illetve a bíró, a népbíró, akkor tulajdonképpen tudtuk, hogy a sorsunk meg van pecsételve. Legalábbis nekem mint elsőrendű vádlottnak! Ösztönösen éreztük! A nyakunk előtt elhúztuk a kezünket, hogy ilyen ítélet lesz. Nem lehet más. Közszájon forgott a rabok között, hogy az ismertebb bírók csak halálos ítéleteket hoznak...

Négy halálos ítéletet mondtak ki, aztán ebből másodfokon maradt három. Kóté Sörös Józsefé, Tóth Józsefé és Katié. A másodfokú tárgyalás 1959. február 23-án és 24-én volt. A Katinak meg nekem egy ügyvédünk volt - Péterfi -, azt hiszem, négy vagy öt ügyvéd volt összesen. Két-két főre esett egy ügyvéd. Még annyi fáradságot sem vettek, hogy egy embernek egy ügyvéd jusson. Az ügyvédek kegyelmet kértek, beadták és átalakult a bíróság kegyelmi tanácsa, ahol az én halálos ítéletemet megváltoztatták, a többiekét nem. A két tárgyalás között elég hosszú idő telt el. Mint halálraítélteket, átvittek a Gyűjtőbe... Aztán átvittek bennünket a Kisfogházba. Négyen voltunk a zárkában. Márton Erzsi, Kati, én meg a Bakosné. Négy halálraítélte... Amikor kimondták a halálos ítéletet, az ember pillanatnyilag föl sem fogta. Gyerekkoromban el nem tudtam képzelni, hogyha én meghalok, akkor minden ugyanúgy megy tovább, mintha mi sem történt volna. Azt hittem, hogy én vagyok a világ közepe. Persze azóta rájöttem, hogy nem én vagyok, sőt. Aztán egy idő után eljutott a tudatomig, hogy megölnek. De nemcsak

gondolatban vívódott vele az ember, hiszen szinte napi tényként állt mellette a halál. Azok már nem gondolatok, képzelgések voltak, hanem ott volt a maga kézzelfogható valóságában. Mert naponta vitték az embereket akasztani, volt olyan nap, hogy hét embert akasztottak. Egyes napokon „csak” hármat, de volt olyan is, hogy ötöt. Ez attól függött, hogy hány csoportból hány embert ítéltek halálra.

Katit 1959. február 26-án végezték ki. Nem tudom, hogy másokat hogy vittek ki. Kinyílt az ajtó és hívták. Összeborultunk, aztán bejött két fegyőr, megfogták, kézen fogták és kivitték. Csak néztem utánuk, míg be nem csapódott az ajtó. Pici kis nő volt a Kati, egyenesen, feltartott fejvel ment. Sokszor felmerült bennem a gondolat, Kati utolsó képe, hogy vajon én, ha eljutok odáig, vajon én milyen lettem volna. Eljártszott ezzel a gondolattal is az ember. Nem tudom, hogy én hogy viselkedtem volna, de remélem, hogy jól. Már úgy, hogy nekem tetszően. Mert azt, hogy könyörögni lássanak, azt semmi szín alatt, inkább belerohadnék a földbe, minthogy könyörögjek meg siránkozzak, azt nem tudom elképzelni. Kati is ilyen volt...

A. Benyei: Family. Mixed media, 40"

Stark R. László

GYANÚTLANOK FORRADALMA ERDÉLY 1956

Interjú Páskándiné Sebők Annával, aki hat év szívós kutatómunkájával tárta föl a korábban titkos archívumok dokumentumait, megkereste az erdélyi források után indított tizenkilenc koncepció per elítélteit.

Mint kutatót, író, mi készítette arra, hogy a dokumentumfilm eszközeivel harcoljon a történelmi félreértések ellen?

Soha nem gondoltam arra, hogy filmet készítek ebből a témából, csak amikor erdélyi ötvenhatos elítéltekkel találkoztam, és Sára Sándor buzdított arra, rögzítsem ezeket a beszélgetéseket, amíg még nem késő. Igaza volt. Amióta ennek a témakörnek a kutatásával foglalkozom, tizenkét interjúalanyom halt meg. Azt is szerettem volna tudatosítani: attól, hogy a határok Trianon után máshol húzódnak, az ott élők történelmi emlékezete megmaradt. Furcsa lenne, hogy éppen az európai csatlakozás után felejténék el közösen gondolkodni az összmagyarság ügyében. A másik ok, ami a film felé vitt, hogy a kilencvenes évek végen, amikor hozzáférhetővé váltak az archívumok, és mind többen mondták el a véleményüket e korszakról, hihetetlen tájékozatlansággal, rengeteg félreértéssel találkoztam. Még 1996-ban, egy tudományos munkában is felbukkant az a hazug mondat, amelyet 1956. október 26-án a Babes Egyetem rektora, Raluca Ripa mondott: úgy szolidarizáljon a román egyetemi ifjúság a magyar forradalommal, hogy annak követelése között szerepel Erdély visszafoglalása. Az akkori román vezetés politikai eszközként használta föl ezt a valótlanítást, miszerint Nagy Imre kormánya és forradalmi csoportjai visszakövetelik Erdélyt. Utólag ezzel indokolta az egy évtizedig tartó embertelen megtorlóssorozat. Ez a hamis érv szolgált annak az „igazolására”, hogy ártatlan magyarok százait hurcolják el rendszerellenes szervezkedés vádjával. Ma már dokumentumokkal lehet egyértelműen bizonyítani, hogy Magyarországnak akkor sem voltak területi követeléseai Romániával szemben.

Volt-e valamilyen szervezett kapcsolat a magyarországi és az erdélyi forradalmárok között?

A forrágás benne volt a levegőben, és főként az egyetemi ifjúság körében egy időben kezdődött a határ mindkét oldalán. De arról sem szabad elfeledkezni, hogy hosszú idő után 1956 volt az első év, amikor újra útlevelel lehet utazni az anyaországba, sokan jöttek át, és magukkal vitték az itteni hangulatot. Szervezett kapcsolat olyannyira nem volt, hogy például a kolozsvári képzőművészeti főiskolások azért értesültek késve a pesti eseményekről, mert éppen maguk is gyűléseztek. Közbevetve: sajnos itt

kezdődtek legkorábban – már október 25-én – a letartóztatások. Egyik interjúalanyom, Mózes Árpád evangélikus püspök így emlékezik vissza: Kolozsvárott nyitva voltak az ablakok, mindenhol a Kossuth rádió szólt, mindenki boldog volt és reménykedő. Erdélyben diákszövetségek alakultak, Székelyföldön reggeltől estig imádkoztak a magyar testvérekért. Mindenki belement a csöbe, őszintén hittek abban, hogy eljön egy jobb világ.

Őn gyanútlanoknak nevezi az erdélyi forradalmárokat, akik nem tudták, hogy a hatóságok követik őket. Fel akarták készíteni az ifjúságot a Romániára is áttérhető forradalomra. Álmódzóok voltak, akiknek fogalmuk sem volt a politikai realitásokról?

A romantikus forradalmi lendület elsősorban a fiatalokat kerítette hatalmába, az idősebbek megdondottabbak voltak, sokan pártot akartak létrehozni, mint például a Szoboszlai-per szereplői. Ez volt a legnagyobb per, ötvenhét emberből tízet halálra ítélték, és a többi összesen 1200 évet kapott. Forradalmat akartak kirobbantani, de fegyvertelenek, erőtlenekek és szervezetlenek voltak. Az egész erdélyi magyarságra jellemző volt akkor, hogy nem fogta fel, mire képes a hatalom, milyen következménnyel jár a lázadás, hogy nemcsak nézeteikért, hanem magyarságukért is meghurcolják őket, és a viszonyok jobbításáért esetleg életükkel kell fizetni. A fiatalok szervezeteit a Partiumban, Székelyföldön, Sepsiszentgyörgyön, Csíkszeredán vagy Váradon ez a gyanútlanosság jellemzi. E spontán forradalmi mozgalmak valóban szervezetté akartak válni, de erre nem volt idő és lehetőség, csak utólag a román hatóságok kreáltak belőlük "szervezetet".

Puskát, robbanószert nem tudtak szerezni, milyen fegyverekkel harcoltak?

Ma, a "valóvilágos" időkben talán furcsának tűnik, de az egyik leghatásosabb fegyver a vers volt. Nem véletlen, hogy a házkutatások idején a hatóságok elsőként a verseket keresték. Ehhez tudni kell, hogy az erdélyi nevelés eleve sokoldalúbb a magyarországinál. Ha valaki például orvos lett, az biztosan játszott valamilyen hangszeren vagy írt. De a munkások és a parasztok is szorosabban kötődtek a magyar kultúrához, az irodalomhoz. A vers akkoriban életforma volt. Természetes, hogy a változások iránti igény, a haza szeretete is versekben fogalmazódott meg. Negyvenhat interjúalanyom közül tizenhatan írtak verseket. Férjemnek, Páskándi Géának a vádpontjai között szerepelt egy verse. A sors furcsa fíntora, hogy miután kiengedték a börtönből, csak más neve alatt jelenhetett meg. *A fiatalokra is aránytalanul kemény büntetéseket szabtak ki, de propagandisztikus céllal úgy állították be, hogy ők alapvetően elégedettek a kommunizmussal, elnézőbbek lennének, a felnőttek, a régi rendszer neveltjei viszont csak hibásak lehetnek. Volt az ítélezésben valamilyen "norma" vagy rendszer?*

Az ítéletek a politikai helyzet függvényében változtak,

mert nem a katonai bíróság, hanem a párt központi bizottsága hozta őket. Nem tudtam bennük semmilyen rendszert felfedezni, ahogyan a kihallgatásokban sem, ahol mindenki "bandita és hazátlan" volt, szidták folyamatosan a szülőket és a házastársakat, folyamatosan beletapostak a foglyok családi, nemzeti érzéseibe. Volt, akit addig vertek, éhezettek, hogy az örület határára került, míg másokat nem bántottak. De hogy miért, annak nem lehet tudni az okát. A fiatalok szervezeteihez odakanalaztak felnőtteket. A csíkszeredai verselőkhöz is találtak négy tanárt, akiknek derékba törték az életét, de fogalmuk sem volt, milyen "mozgalomban" vettek részt. Nagyon magas az elítéltek közt – az események idején még – fiatalok aránya. Például a Szabadságra Vágyó Ifjak Szövetsége perének ötvenkilenc szereplőjéből 54 a fiatal. Köztük volt az a kisfiú, aki 1960-ban, amikor letartóztatták, még nem töltötte be a tizenennyolcat. Annyiban mégiscsak volt rendszer az ítéletekben, hogy amint megyünk előre az időben, úgy mind súlyosabbak a büntetések, és akár egy-két esztendőig is elhúzódnak a perek.

Kádár János 1958 februárjában Erdélybe látogatott, mennyiben befolyásolta ez az ítéletre váró magyarok helyzetét?

Ő azért ment oda, hogy barátságáról biztosítsa a román elvtársakat. Ekkor egyértelművé vált, hogy Magyarország nem fog szót emelni a romániai magyar áldozatokért, s nyakló nélkül kezdtek osztogatni a 25 éves és a halálos ítéleteket. De még hátra van vagy fél évtized az 1963-ban kezdődő részleges, majd az 1964-ben elrendelt teljes amnesztiáig. Ezzel azok jártak rosszabbul, akik 1956–57-ben "enyhébb" büntetést kaptak, mert nekik le kellett ülniük a kiszabott időt.

De a teljes amnesztia nem a legszerencsésebb történelmi pillanatban érkezett, s csak külső szemmel nézve jelentett megoldást...

Nem sokat számított már az amnesztia. Gheorghiu Dej 1965-ben meghalt, és jött Ceausescu. 1966-ban ismét csoportosan ítélték el ötvenhatért embereket. Miközben szavakban deklarálták, hogy nincsenek már politikai elítéltek, kiürültek a foglyotáborok, sorra megteltek újra a nehéz börtönök. Főként magyarokkal. Románia lakosságának nyolc százaléka volt magyar abban az időben, de a bebörtönzötteknek egyharmada magyar volt! Például Szamosújvárott 11 ezren raboskodtak, és 30 százalékuk volt magyar, 20 százalékuk szerb, zsidó, német és csak a többi román. Minden nemzetiségből, társadalmi rétegből, legyen az értelmiségi, iparos, munkás, földművelő a legjobbakat vitték el. Ahogyan férjem mondta: "Soha olyan elit társaságban nem volt és nem is lesz." A börtön kegyetlen világ, de sokan úgy érezték, kinn még rosszabb. Mert odabent legalább tudták, hogy ki a besúgó.

Egyik riportalánya, Kun tanár úr meséli, hogy amikor szabadult, édesanyja azt mondta neki: "Kiengedtek, az Isten áldja meg őket!" Ez azt jelenti, hogy idővel volt, aki

megbocsátott?

Ezt csak egyéneként lehet megítélni. Nem mindenki bocsátott meg. És akik megbocsátottak, feledni azok sem tudnak. A legfájdalmasabb az, hogy akik ártatlanul hurcolták meg az embereket, azokat még senki sem vonta felelősségre. Megtörténtek szörnyűségek, és ezekért senki sem felel. Nem volt még pere a kommunizmusnak, és nem is látszik semmiféle jele annak, hogy ez elkezdődne. Senki sem kívánja, hogy a bűnösöket idős fejjel börtönbe zárják, csak nevezzék meg őket. Amíg ez nem történik meg, addig nem beszélhetünk jogállamról.

Sor került-e azóta az ártatlanul elítéltek kárpótlására, rehabilitációjára?

A tizenkilenc per 800 elítélte közül, aki él, és Romániában maradt, szerény kárpótlást kapott. A Magyarországra áttelepültek kimaradtak a kárpótlásból, a nyugdíjukba nem számították be a börtönéveket sem. Valamennyi erdélyi ötvenhatos esetében semmissé nyilvánították a kimondott ítéleteket, törölték a priuszukat, de tényleges rehabilitáció nem történt. A román ortodox egyház komolyan veszi az ötvenhatosok ügyét, emlékműveket emel, de ezeken csak elvétve találunk magyar neveket. A Duna-deltában és a Brailai nagyszigeten meghalt foglyokat jel nélkül temették el. Sokuk nyugóhelye ismeretlen. De ahol tudjuk, hol van a tömegsír, azt csak hosszú, beláthatatlan jogi procedúra után tárhatná fel. Ez a legszörnyűbb. Anyák, feleségek, barátok még virágot sem vihetnek azoknak a sírjára, akiknek emlékére megcsináltam ezt a filmet.

Magyar Hírlap, 2004. okt. 22.

A. Benyei: First Service. Resin and oil paint, 36'

1956 ERDÉLYBEN

Puskás Attila¹

OKTÓBER 23

A népek Dávidja Góliátra támadt,
megrázta álmos szolgálancait,
a holt halványra sújtott, s robajjal
zuhant hazug tekintély, „hála”, „hit”.
Akit temettek, tudta-e sorsát?
(Az elgázolt kislány már halott...)
Rejtett-e szívében (alvadt vére már)
a diák egy gyáva szólamot?
Óh, nem, nem, csodálat népe,
a halottak arca elsimult...
De itt csak a képzelet mereng,
és fegyvertelen a forrt indulat,
sóhajtva foszlik vágyunk, s a győztes
gyötrelmeinken mulat.
Testvéreim! Ránk tekintetek,
hitványabb anyag mi sem vagyunk!
Ma üdvözet nektek, bátor magyarok,
mert holnap, holnap
talán már nem szólhatunk.
De most minden némuljon el,
a méltatlan ne köpje átkait,
vackába bújjon szétrohadni,
akit a szent tűz nem hevít.
Ezer évig urát szolgálja...
Tűrjön, mert tűrni tud,
ne lássa messzebb, mint önmaga,
ne érdekelje, hogy hova jut.

“... pontosan 1956. november 4-re virradólag volt a Lőrinczi János esküvőjét követő lakodalom Székelykeresztúron, ahová való volt ő. Ezen az esküvőn ott voltam én is... nálam volt az *Október 23* című versem. Az események zajlottak Magyarországon. A lakodalmi multság közepette mindegyre hallgattuk a rádiót. Hallottuk a hírt, miszerint 4-én hajnalban 4 és 5 óra között a szovjet csapatok megtámadták Budapestet. Hallgattuk Nagy Imrének a kétségbeesett segélykérését és Bibó István szövegét... Az elkeseredés véget vetett az ünnepi hangulatnak... Pontosán 5 óra 20 perckor ez hangzott el a magyar rádióban:

„Figyelem! Figyelem! Figyelem! Figyelem! Figyelem!

Nagy Imre, a Magyar Népköztársaság

Minisztertanácsának elnöke szól a magyar néphez!

Itt Nagy Imre beszél, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke. Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar demokratikus kormányt.

Csapatunk harcban állnak! — A kormány a helyén van!

Ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével!”

Nagy Imre szavai után a Himnusz és a Szózat hangzott el a rádióban. ‘És ekkor Puskás Attila felolvasta versét...’

„... a tárgyaláson mindannyiunk családja ott volt. Láttam, hogy édesapám, édesanyám, öcsém, és a húgom ott van. De hiányzik a nagyobbik öcsém. Hát Csaba hol van?, kérdeztem tőlük. Hát nem tudod? Ő is le van tartóztatva... Csaba öcsém számtan-fizika szakos tanár volt Gyimesfelsőlokon. Tehát szintén Csík rajonban.

— Mi történt vele?

— Az, hogy amikor meghallotta, hogy engem letartóztattak, elment a szekuritátéra és számon kérte tőlük: Miért tartóztatták le a bátyámat?!

— Hát maga kicsoda? Én az öccse vagyok! Na, majd magára is lesz gondunk... S aztán egy egyéni bűnpert fabrikáltak az ő számára is. És tizennyolc évre ítélték...

— Azért, mert megkérdezte, hogy hol a bátyám?!...

— Igen, mert egyszerűen számon kérte őket...Ő bizonyára olyan hangnemben kérte számon az én letartóztatásomat, amit ezek nem szoktak meg. Csabára is találtak vádpontokat. Azt vágták a fejéhez, hogy felsorakoztatta a marxizmus nagyjait: Nézzétek, ahogy csökkent a szakálluk, úgy csökkent az eszük is..., aztán mutatta, mekkora volt valamikor Nagymagyarország... s ilyesmik. Ezeket a vádakot főleg azok a tanítónők, fehérnépek hozták fel ellene, akiknek ő annak idején udvarolt, de nem vett el feleségül...

— Ilyen alapon bárhol, bármikor, bárkit megfoghattak az utcáról...

— Ez így van. Tulajdonképpen egy áldozati nemzedék, vagy korosztály, vagy időszak volt az akkori. Az volt a kollektivizálás legkegyetlenebb szakasza, a jugoszlávokkal az ellentét, és ez volt az az időszak, amikor az '56-os forradalomra ráfogták, hogy revizionista jelszavak is elhangzottak, ami persze nem volt igaz. És ha visszaemlékszünk, ekkor volt Kádár Jánosnak az a marosvásárhelyi látogatása és beszéde, amelynek során mintegy szabad kezét adott Gheorghiu-Dejnek a lázongó magyarok elleni, és nemcsak magyarok elleni megtorlás elindítására. Ezek mind egybeestek '56 körül.

—Kádár a magyarországi megtorlást levezenyelte, a romániaiakat másra bízta...

...Tehát lejárt a marosvásárhelyi tárgyalás, s engem húsz évre ítélték a szocialista rendszer megdöntésében való ügyködésért, és külön tíz évet kaptam tiltott írások terjesztéséért.”

¹Puskás Attila és Lay Imre vallomásainak a részleteit Benkő Levente Volt egyszer egy 56 c. könyvéből idézzük.

Benkő Levente: **Volt egyszer egy 56.** Kaláka Könyvek. Sepsiszentgyörgy, 1998

“— Amikor megérkezett az első hír — emlékezik Lay Imre —, ide-oda szaladgáltunk a fejlemények felől érdeklődve. Volt aki megmondta, hogy Budapesten mi zajlik valójában, volt aki nem. Rájöttem, hogy a kommunisták takargatják a budapesti valóságot tükröző híreket. Akkor értettem meg, hogy mekkora különbség van a kommunisták és a nemkommunisták között. Nekem addig fogalmam sem volt arról, hogy vannak olyan dolgok, amelyekről nem szabad beszélni. Családunkat különben nem érintette a kommunizmus. Édesapám akkor az igen jólmenő brassói Nivea-gyárban dolgozott, ahol nagyon megkövetelték a pontos munkát. Oda addig még nem hatolt be a kommunizmus. Édesanyám középpajtai származású volt, és kalákában szidta a kommunistákat: mocskos gazemberek, miket visznek végbe például az államosítás, illetve a kollektivizálás címén, s alatt... Október végén még nem tudtuk, hogy a szovjetek keze mennyire van benne a magyarországi eseményekben, november 4-e után azonban bennem is egyértelműen kitisztult a kép: Európának ezen a keleti részén a szovjetek diktálnak, ők csinálják az egész kommunizmust. Rájöttünk arra, hogy a kommunizmus mekkora nagy gazemberség, hogy a nép nevében, a népi demokrácia jelszava alatt milyen mocskos, aljas gazemberségek történnek. Akkor az emberek kezdték elmondani, hogy a kollektivizálás során hány jó gazdaembert hurcoltak meg és zártak be, csak azért, mert védte a sajátját... Engem az dühített legjobban, hogy mindezeket az égbekiáltó igazságtalanságokat a mi nevünkben, a munkásosztály nevében viszik véghez.

Akkoriban vasesztergályos voltam. Volt egy mesterem, aki elpanaszolta, hogy valamikor egy hónapi fizetéséből egy pár ökröt tudott venni, de most, 1956 őszén a béréből alig tudja eltartani a családját.

Nos, mindezek után kezdett derengeni bennem, bennünk valami: hátha itt is... amikor... a szovjet tankok előzönlötték Budapest utcáit, elhatároztuk, hogy ezt mégsem lehet csak úgy, szó nélkül hagyni. Balogh Sipos Mihály, Mátyás Ernő, Orbán Laci, öcsém, Lay Gyurka és én összegyűltünk, s először is elhatároztuk, hogy többé nem tanulunk oroszul. Az első orosz óráról szándékosan hiányoztunk. Vagyis ellógtunk. Azután felelősségre vontak, hogy hol voltunk. Megmondtuk, hogy a Budapesten történtek miatt, s azért, mert ezek a barbár szovjetek mire képesek, tiltakozásképpen nem szándékozunk többé orosz nyelvet tanulni.

Kivonultunk az osztályteremből. Szegény tanárnők, azt sem tudták mit tegyenek, mert mi rendszerint távol maradtunk az orosz órákról, ők pedig nem is vezettek naplót azokban a napokban...”

‘Lay Imre és barátai esti líceumban tanultak, napközben dolgoztak. Órák után, esténként még jó ideig a suliban maradt a társaság, s miközben megbeszélték a legfrissebb híreket, azon töprenkedtek, hogy mit kéne, illetve mit lehetne tenni az adott helyzetben.’

— Eldöntöttük, hogy egy olyan szervezetet alapítunk, amely pontos tükörmása... KISZ-nek, illetve ahogy akkoriban nevezték, az IMSZ-nek, az Ifjúságunk Szövetségnek. Orbán Lacinak a lakásán elévettük az ifjú kommunisták szervezeti szabályzatát. Románia akkori alkotmányát és... elkezdünk okoskodni... El tudod képzelni hülye kölykeket, ilyen komoly jogi kérdésekben okoskodni?!... De ahol a kommunista szöveg nem tetszett, ott pontosan fordítva írtuk a passzusainkat! Abban reménykedtünk, hogy a magyarországi szovjet fegyveres beavatkozás ellenére mégiscsak győz a forradalom...

A közben gyarapodó társaság elhatározta, hogy legbizalmasabb tanárát is beavatja titkaiba és tanácsot kér. Opra Benedek a brassói akkori 5-ös számú, ma Áprily Lajos Líceum magyar-francia irodalom és nyelvszakos tanára volt. A kedvenc pedagógusnak az volt a szokása, hogy a magyar füzetnek egy külön lapjára felírta diákjaival a magyar nemzet jelentősebb történelmi eseményeit és azok időpontját, például a honfoglalást, a mohácsi vészt, Hunyadi János nándorfehérvári győzelmét. Aztán, ha a diák mégsem tudta a napi leckét, de a történelmi eseményekre vonatkozó legfőbb adatokat elmondta, megvolt az átmenő jegye... Nos, négyen vagy öten felkerestük otthonában, s előadtuk neki a mi problémáinkat. Elmondtuk, hogy egy szabályos szervezetet szeretnénk alapítani, de nem kommunistát, hanem magyart. A tanár úr nagyon meglepődött. Azt mondta, hogy az EMISZ-be mindenekelőtt munkásifjak kellene, olyanok, akik gyárakban dolgoznak, s hogy azért kell őrájuk alapozni, mert fel kell ébredniük, fel kell figyelniük arra, ami velük, körülöttük történik...

1958. augusztus 28-án valakit letartóztattak közülünk. Azután kezdtek összeszedni a jónépet... Valamelyik letartóztatottnál szerepelt négyünknek a neve. Simon Gyulát még aznap, augusztus 28-án elvitték... moziban voltam otthon, Köpecsbányán, s hát egyszer jön a köpeci milícia főnöke, Benkes két szekussal. Gyulát kivitték a moziteremből. Mi másnap összetalálkoztunk, s arról beszélgettünk, hogy szegény Gyulát elvitték... Tudtuk, mi a helyzet. Mondtam is a húgomnak, hogy Gyuszit elvitték, s lehet, hogy minket is letartóztatnak. De csak a húgomnak mondtam ezt el.

Úgy is lett: szeptember 5-én ismét moziban voltam egy lánnyal. Film után hazakísértem, hazamentem, vacsoráztam, s amint lefeküdtem, hát kopogtatják az ablakon a zsalut. Édesanyám felkelt: Ki az? Benkes vagyok, hallatszott a válasz. Még ébren voltam. Akkor már tudtam, hogy eljött az idő... Beengedtük Benkest. Két szekus volt vele. Azt kérdezi az egyik: János, maga tudja, hogy bűnös? Mondom neki: Én egyáltalán nem érzem magam bűnösnek. Azt feleltem: Jó, ha tényleg nem az, akkor nem lesz semmi baja. Házkutatást tartottak. Az egyik kabátom gallérjánál, a hajtókán volt egy ilyen kis piros-fehér-zöld szalag — ... Persze, megkapta. Lehet, hogy tudta, mi a helyzet, mert legelsőre a kabátomhoz ment, s egyből a gallérhoz nyúlt..."

EVENTS IN TRANSYLVANIA AFTER THE HUNGARIAN REVOLUTION OF 1956

There was no revolution in Transylvania but solidarity movements existed all around the region. It was however a turning point in the history of Romania because the communist government had ended every illusory „privilege” and rights given after the WWII to the national minorities. After the Hungarian Revolution, the situation in Transylvania became so dreadful that hundreds of teenagers aged 12-14 were imprisoned.

László Salamon of Gyergyószentmiklós (Harghita County) had been in Budapest visiting his relatives; his photo appeared in the famous *Fehér Könyv* while marching with the revolutionists - he was sentenced for 20 years in prison.

In Székelyföld (former Hungarian Autonomous County) *Showcase-Trial of Szoboszlay* - 46 persons sentenced and 10 were executed. The whereabouts of their bodies is still unknown. The executed persons: Aladár Szoboszlay, a Roman Catholic priest, József Huszár, Károly Orbán, István Orbán, Dr. Béla István Kónya, Imre Tamás, Dezső Tamás, István Lukács, dr. Stefan Fintinar, Árpád Ábrahám.

„*UN-Memorandum*” or *Showcase-Trial of Dobai* - in Kolozsvár: István Dobai, an Assistant Professor of the Bolyai Egyetem Kolozsvár, Faculty of Law, and his friends drew up a Memorandum - known as „*ENSZ-memorandum*”, demanding the autonomy of Transylvania. The leaders of the Group, István Dobai, László Varga, József Komáromi and two others, were sentenced to death, later sentence was commuted into sentence to life in prison.

Showcase-trial of the students of the Bolyai University - four university students were arrested in the Fall of 1956, the principal defendant was István Várhegyi. He was sentenced for 7 years of prison, Benedek Nagy for 5 years, Kálmán Kelemen and György Koczka for 3 years. They had been accused by agitation against the communist regime.

The university students of the University Bolyai of Kolozsvár cleaned up the cemetery of Házsongárd, especially the graves of the famous Transylvanian Hungarians on November 1, 1956. The first year student Ferenc Bartis recited his poem titled *Epilog (Utószó)* at the graves of the late great personalities Jenő Dsida, Sámuel Brassai and János Kriza. For this, he and other 11 students had been sentenced to many years. Gyula Dávid, Elemér Lakó, János Varró, Assistant-Professors were arrested in 1957, then sentenced.

Showcase-Trial of the Group of Érmihályfalva. Its two leaders, Reverend Kálmán Sass of Érmihályfalva, known as the „*Messiah of Érmellék*” and Judge of the Court Marshall, Captain dr. István Hollós were executed in the Prison of Szamosújvár, other 31 persons sentenced to 20-25 years of forced labor and jail.

The very first solidarity movements were organized in *Kolozsvár* and in *Temesvár*.

The students' meeting on October 24, 1956, in Kolozsvár in the house where King Matthias was born, presided by the last year fine art student, Imre Balázs and organized by the students Arisztid Tirnovan and László Péterffy. Their main demand was the autonomy of the university. The conception of autonomy was considered as a capital crime. Imre Balázs and Arisztid Tirnovan were sentenced for 7-7 years, later G. Dénes Fülöp, a theology student was sentenced to 11 years.

The University Students' meeting of Temesvár was organized by Aurél Baghiu, Stanca Teodor, and Caius Mutiu. They had been sentenced to 8 years each. About 31 students and Assistant Professor Gheorghe Pop who were at that meeting were arrested. About 2,500-3,000 students were arrested in the following days, on Oct. 30-31 and transported to the Soviet barrack in Becskerék.

The secondary school students of the *Székely Mikó Kollégium of Sepsiszentgyörgy* founded the Association of the Seckler Youth - Székely Ifjak Társasága. Its members were laying wreath at the Monument of 1848-49 in Sepsiszentgyörgy on March 15, 1957. Next year, on March 15, 1958 they had been betrayed and arrested. They were Attila Bordás, Csaba Jancsó, Csaba Gyertyánosi, Gábor Gyertyánosi, Sándor Jancsó, Csaba Sándor, Béla Molnár, Lajos Szabó, Attila Szálai. The last two were the only adults. These nine persons were sentenced to ninety-six years all together. Their Hungarian literature teacher, János Eröss was sentenced to life.

Solidarity Movement of Kisküküllő area Sándor Veress, Dr. Zoltán Németh were sentenced to 20 years each, Győző Ravasz to 15, Zoltán Veress to 7, Balázs Elekes and Sándor Szilveszter to 6 years each for distribution of leaflets.

Showcase-Trial of Pál Fodor and his group. Engineer Pál Fodor's main „crime” was that he had met the Bishop Áron Márton who just was released from prison. Fodor was sentenced to 25 years in prison, other 5 persons, including Mózes Mezei were sentenced to 15 years in prison. The last 4 persons were priests: Ft. Leander, Ft. Izidor, Ft. Odorik and rev. Kálmán Csiha.)

Showcase-Trial of Tibor Kacsó and friends. Tibor Kacsó, Miklós Ambrus and Barna Szabó were training for target shooting at the Agricultural Secondary School of Csiksomlyó. For this they were accused of „armed conspiracy against the state”. They were sentenced to 25, 18 and 15 years of prison.

Six teachers, including Lajos Bereck, the Secondary School's Principal of *Csíkszereda*, Attila Puskás, Károly Palczer, Gyula Kovács, János Lőrinczi, Dénes Kovács and five students were arrested in 1959. The Students were: Imre Sánta, László János, László Zsók, László Szöcs, János Vorzsák.

Puskás wrote a poem entitled „Október 23”. That's why he was sentenced to 20, others from 18 to 4 years - all together about 80 years.

A group of Szilágysomlyó founded an organization sympathizing with the Hungarian revolution. They had been betrayed on Dec. 1956. András Mike was sentenced to 15, Zakariás Szabó to 7, István Boros to 7, Árpád Szabó to 7, Gyula Szabó to 3 years.

Márton Hubesz of Sepsiszentgyörgy, an accountant and a father of four, tried to demonstrate on behalf of the Hungarian revolution with the Hungarian flag. He was sentenced to 6 years.

Zoltán Nyilas of Marosvásárhely, a construction worker tried to burn himself. He was imprisoned.

József Jánosi of Csíktusnád, a factory worker sang Hungarian songs, for this he was sentenced to 6 years. After their releasing from prison, all three committed suicide.

Secondary School students of Szászrégen wanted to go to Hungary to help the revolution. 24 kids were arrested, and their organizers András Palotás, Balázs Cimbalmos, Árpád Szilágyi were sentenced to 22 years.

Young students and factory workers of *Brassó* founded the *Group of EMISZ* (Erdélyi Magyar Ifjúsági Szövetség - Transylvanian Hungarian Youth Association) on November 4, 1956. The Association's president was László Orbán, its vice-presidents: Balázs Sándor, János Vinczi, János Ambrus, secretary: Imre Lay, treasurer: György Lay. 77 persons were sentenced to many years of prison - László Orbán, Benedek Opra (teacher), Balázs Sándor, rev. Berta Nyitrai were sentenced to 25 years each.

Bibliography:

Magyar '56. Forradalom és szabadságharc Magyarországon. Hatások a Kárpát-medencében. MVSZ 1956-os Bizottsága. Budapest, 1996 (D. R.)

A. Benyei: The Loss. Fired clay and oil paint, 12”

Dancs Rózsa

VADDISZNÓK TÖRTÉK A TÖRÖKBÚZÁT

Ütéstoplónyi gyermekek voltunk. A történelmi Háromszék legeldugottabb falujából jártunk le a nagyobbra sikerült Lisznyóba tanulni, mert a sepsimagyarósi elemi iskolát nagy szorgalommal kinőttük. Öten gyalogoltunk át a Hevederen minden reggel, egy kisfiú és négy kislány, délután pedig vissza. Szeptemberben már nagyban folyt az őszi munka a mezőn, ezért csak az apostolok lován közlekedhettünk. Októberben is aránylag kellemes volt az idő, télen pedig bentlakók leszünk, ahogy mondták a szüleink.

Ó, de szerettük mi ezt! Valakik voltunk! Amíg a falu egyik végéből lecaplattunk a másikba, mindenki számításba vett egy pillanatig bennünket. “Aha, ezek a lisznyai *dedákok*”, mondták egymásnak az emberek. “Adjonisten jónapot!”, köszöntünk illendően mindenkinek, amire a szokásos kurta “Adjonisten” választ kaptuk. Aztán amikor már eltelt vagy két hét az iskolakezdés óta, az Adjonistenre következett a kérdés: “Na, hát miújság van odalenn?” (A Heveder kapaszkodót jelentett, amelyiknek az alsó lejtése után feküdt Lisznyó, tehát a magyarósiak perspektívájából nézve, lent volt a falu). “Csak a régi”, mondtuk nagyosan legtöbbször, mert alig-alig akadt valami említésreméltó.

Néha azért volt szenzáció is. “Damó Laci bácsit megütötte a guta”, amitől a kovács igencsak megijedt, mert neki is éppen olyan piros volt az arca, mint a Damóé. Az uzoni orvos azt mondta neki, hogy a sok szalonnától volt magas a vérnyomása. Máskor meg, hogy Gyertyánosi nének az egyetlen leányát Bukarestben elgázolta a vonat, amikor éppen indult volna haza az édesanyjához. “Jaj, Istenem, bocsássál meg árva lelkemnek”, sápítózott Lujza néni a Gáng alatt olyan hangosan, hogy minden házból kiszaladtak az emberek csudát hallani.

Lassacskán mi lettünk a kis hírhordók a két falu között. Rendszerint amikor az Oláhdombot elértük, a földekről kiszaladt az agyagos útra valaki, hogy kifaggasson bennünket. Almát, körtét, néha pánkót adtak az asszonyok cserébe. Újságot mindenki járatott akkoriban is, de csak hetente hozták át Uzonból az összegyűlt számokat, ám megtörtént, hogy két hétben egyszer sikerült kézbe kapni őket. Elvégre a postásnak is érett a kukorica, és hullott a szilva.

Október 15-én beköltöztünk a lisznyói internátusba. Ettől kezdve csak szombatonként mehettünk haza, hétfő hajnalban pedig a szülők felváltva fuvaroztak vissza. Az én édesapámnak nem volt lova, csak ökreit foghatta járomba, de Jóska bácsi, az Ibike apja lószekérrel robogott le a Hevederen velünk. A gödrös, köves úton majd kiadtuk a lelkünket, a zúzánk-májunk is rázkódott, amikor a lovak közé pördített az ostorával, de mi nem bántuk. Legalább kiment az álom a szemünkből, amíg beértünk az iskolába.

Október 23-án este a vacsorára felügyelő két tanító, az internátus igazgatója és a szakácsnő, Adélka néni furcsa susmogásba kezdtek. Egyik izgatottabban magyarázott, mint a másik, amire a szakácsnő csak jajgatott, hogy “Jaj, Istenem! Jaj, Istenem!” Mi nem bántuk, akármilyen sopánkodtak is, mert nem vették észre, hogy már régóta felbomlott a rend az asztalok mellett, a merészebbek még az ajtó elé is kimentek. A lefekvéskor is rendetlenkedtünk egy kicsit, de a petróleumlámpát korán ki kellett fűjnünk, így elcsendesedtünk. Éjnek idején arra riadtam fel, hogy a falu minden kutyája vadul ugat. Meg is ijedtem a hangos zenebonától, és átnyúltam a szomszédos ágyig, hogy Ibikét felébresszem. A kezem félúton az övével találkozott, ő engem akart kelteni. “Vajon milyen baj van?” vacogtam feléje, de valaki lepisszegett. “Hallgassatok!” Beszélgetést hallottunk, kint többen lehettek férfiak. “A lármatüzek mindenütt égnek köröskörül”, mondta egy határozott hang. “Réty, Egerpatak s Bita már gyújtott alkonyatkor. Uzon elég későn válaszolt, de lehet, hogy a milicistától kellett előbb megszabadulniuk. Sánta Bordás emlité az imént, az atyafiak azt mondták, a vaddisznó tőri a törökbúzát, a tüztől fél, azért gyújtották meg.” Zsigmond András apjának a szavát tisztán felismertem: “Az jó, a vaddisznó. Egyezzünk meg abban, testvérek, hogy mi is azt mondjuk, ha jön a milicista.” “Mi van a többiekkel?” türelmetlenkedett egy ember, akinek a hangját viszont nem tudtam azonosítani. Az ágyam az eldugott zsákutcához a legközelebb feküdt, közvetlenül a fal mellett. Azért jól hallottam mindent, de furcsa volt, hogy ilyen titokzatosan tanácskoznak. “Háthiszen ég már mindenütt. A Bércen kettőt is láttam, Berde Anti az első ember volt, aki jelzett. Patakon is rendben van, Magyaróson az Oldalon és az Oláhdombon, de lehet, hogy a Hegyfarkán is volt valaki, aki figyelmeztesse Rétyet, Borosnyót. Bikkfalván Harkó vette kézbe a dolgot.”

“Rendben... Jön valaki”, hangzott egyszerre fojtottan. “Add a viharlámpát!”, mondta a Zsigmond-hang. “Adjonisten”, köszöntek többen is, mire ugyanúgy több “Adjonisten” felelt. “Hát megjövétek?”, kérdezte valaki, miközben kézfogás mehetett végbe. Biztosan válaszolhattak olyanformán, hogy “Mük es meg”, de ezt már csupán gondolhattam. Az álom kezdett ismét környékezni, arra viszont még emlékszem, szerettem volna kilesni, hogy nem magyarósiak-e az újonnan jöttek, és hátha édesapám is itt van..., már három napja nem láttam őket, a két kicsi testvéremet, édesanyát...

Reggel rosszul esett felkelni, de muszáj volt megmosakodni a jéghideg vízben, amelyet egyenesen a kútból merített ki számunkra az internátus igazgatója. Meleg víz is volt, de mindenkinek csak egy bögrényi jutott. Azzal spórolni kellett. Dideregve vártuk sorba rendeződve az udvaron, hogy kinyissák az ebédlő ajtaját. Kőménymaglevessé vált reggelire, amelybe beleaprítottuk a barna kenyéret. Feszült, nyomott hangulatban kanalaztuk a sovány levest — talán mert kialvatlanok voltunk? Vagy azért, mert Adélka

néni elfelejtett kedves mosollyal fogadni, amit pedig minden más reggel megkaptunk tőle a porciónk mellé? Kissé félrecsúszott kék pettyes fejkendőjét akkor feketére cserélte. Ez bántott engem, és amikor kifelé siettünk, hogy becsengetésre sorba álljunk, hozzá osontam. “Ki halt meg, Adélka néne?” Rám nézett, de nem biztos, hogy látott, miközben mondta: “Ki halt meg? Még nem tudom, fiam.” Furcsa felelet volt, de kellett rohannom. Csak tizenkét éves voltam, hamar kiment a fejből ez a szokatlan reggeli hangulat.

Az ablakokon nem volt függöny, kiláttunk az útra. Mintha valakit gyászolna az egész falu, minden asszonynak fekete kendő volt a fején.

Az első szünetben mindannyian az udvar végébe szaladtunk. A szomszédból hatalmas szilvafa hajlott be az iskola területére, és mivel mindannyian láttuk Julcsa nénit elmenni otthonról, futottunk csemegézni. De valahogy nem volt íze aznap a szilvának. Ekkor ért hozzánk egy elkésett kislány. “Magyarországon forradalom van, mondta édesanyám, de nem szabad hangosan beszélni róla.” Mivel én nagyon olvasott kis okos voltam, tudtam, hogy forradalom már volt Magyarországon, és Petőfi Sándor akkor meg is halt. De az olyan romantikus volt, amikor olvastam a verseit az édesanyám Petőfi-kötetében. “Hogy most is olyan lenne? “Psz!” Intett ingerülten a barátnőm, “ne mondd hangosan!”

Délután édesanyám is meglátogatott —, a többi anyukával együtt jött. “Kislányom, alkalom nyílt, gondoltam, megnézem, hogy vagy. Az osztályfőnököddel is kell már találkoznom”, magyarázta, miközben újrakarta a hajamat. “Édesanyám, igaz?” csüngtem rajta. “Mi? Mi igaz-e?” nézett rám kutatva. “A forradalom... a magyar forradalom?” Hirtelen szorosabbra fonta a karját a vállamon. “Jaj, gyermekem, igaz, de ne beszéljete ti róla. Nem tartozik ez még rátok.” Olyan szomorú volt a hangja, olyan buszgatón szomorú, hogy mindjárt sírni kezdtem. “Édesanya, én úgy félek!” Még mindig nagy szomorúsággal mondta, hogy “Ne félj, gyöngyöm, nem hagy el a jó Isten. Őket sem hagyja el”, és elnézett abba az irányba, ahol a Nap éppen lenyugvóban volt.

“Jaj, sietnünk kell, mindjárt besötétedik, a kicsiket nagymamátokra hagytam,” de a keze még simogatott. “Hát édesapa? Ő hol van?” kérdeztem, mert nemigen fordult máskor elő, hogy nagymama vigyázzon a gyerekekre. Neki van éppen elég dolga, mondogatta apánk, és valóban, nagymama öt férfira viselt gondot: nagyapánkra és négy fiára. Nem is beszélve a gazdaságról, amelyikből szintén kivette a maga részét. “Édesapád? Nincs ma itthon. Nagyon töri a vaddisznó a törökbúzá, ki kellett mennie örködni.”

Miután elmentek az anyák, kiderült, hogy mindegyikünk apja vaddisznót elijesztendő a mezőn tölti az éjszakát. Pedig sokan már be is szedték a kukoricát. “Lehet, hogy egyedül félnek, biztonságosabb közösen füstölni”, okoskodott Kесе Jancsika.

Hiába voltunk otthon egész hét végén, egyetlen apukával sem találkoztunk. Mindig a vaddisznó... Lisznyóból is elmentek a férfiak a vad ellen, oldal szalonnát, fazék friss szilvaízet, zsák lisztet is vittek magukkal. Bikkfalvi barátnőm, Harkó Emmi megsúgta aztán, hogy elmentek a forradalomba. Mert az oroszok fenyegetik Magyarországot, vittek ennivalót a harcosoknak, s mivel erősek a székely emberek, segíteni fognak a harcban. “A keresztapám Szacsváról is elment”, mondta még titokzatosan, és kérlelt, hogy ne adjam tovább a hírt. Lisznyópatakról Fám bácsi is vaddisznóra les, mondta a VI-os fia, de akkor már mindenki tudta, hogy nem igaz az. Nem szabad róla beszélni azonban, mert nagy baj lehet abból. Ettől kezdve nem volt nyugtunk.

A temetőkertekben két nappal Halottak napja előtt meggyújtották a gyertyákat. Borult idő volt, korán sötétedett, havat jelzett a Nemere. Minket nem engedtek ki az internátusból estefelé, így az udvarról néztük a gyönyörűen kivilágított hegyoldalt. Már nem volt elég a szvetter, fáztam, emlékszem, pedig édesanyám gyapjából jó vastagra kötötte. Három estén át égtek a gyertyák, miközben friss krizantémba öltöztetett sírhantok fölé fekete-fehér foltok hajoltak: a virrasztó asszonyok és öregek. Köröskörül a Háromszéki Medencében néma, csupán fénnel szóló lármafák feleltek a temetők pislákoló lángocskáival. Meglehet, üzeneteket cseréltek.

Hét végén a magyárosi temetőben együtt virrasztottam a dédszüleim sírjainál édesanyámmal. Szerettem volna fekete ruhát kötni a fejemre, mint az asszonyok, de anyám leintett: “Hagyd, kislányom, korai az még neked”, mondta, de aztán előkotort a gépfűből egy gyászszalagot. “Ezt tedd a zsebedbe. A jó Isten ott is látja, másnak pedig nem kell”. Elláttunk Egerpatakig, és a homályos esti szürkületben mintha valami erő költözött volna az egész tájba: egyazon érzés, egyazon akarat kapcsolta egybe Alsó-Háromszék minden, halottakért és elevenekért világító faluját. Vasárnap délután mi, gyerekek kiszaladtunk a falu végére, a tenyerünkkel ernyőt árnyékolunk a szemünk fölé, és lestük a távot. Háttha visszajönnek az édesapák! És bár már elég hűvös volt, lefeküdtünk, a fülünket a földre tapasztottuk, figyeltük, nem hallunk-e valamit.

És hallottunk! Dübörgött a föld! Erre akár meg is esküdtünk volna. De nem kellett esküdoznünk, mert elhitték nekünk. Albina néni, a falu tudós asszonya azt mondta, az oroszok most rohanták le Magyarországot, és még a föld is sír emiatt. “Honnan tudja ezt, Albina?”, faggatták. “Hagyjátok, tudom én”, emelte a kötényt a szeméhez, mintha homokot akarna kitörölni belőle. Hagyták. A rádió..., de jobb, ha nem tud senki róla.

Aztán visszatértek az édesapák. Egyenként szállingóztak haza — elcsigázva, mocskosan, megalázottan. Az én apám egy vasárnap érkezett meg. Ujjongva csimaspaszkodtunk volna bele, de fáradt volt és szomorú.

Sírt is — hallottam, hogy zokogott, míg édesanyám mosdóvizet és tiszta gúnyát készített elő neki.

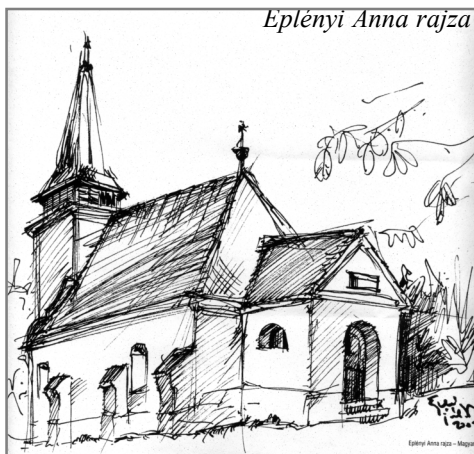
“Nem tudtunk tovább menni, Annuska. Lökődtek a határőrök, fenyegettek a disznók, hogy áttalónek. A zsákokat lerakatták, aztán az egyik katona félreintett. Kérdezte, melyik az én csomagom. Mondtam neki, hogy a csikos. Te, már láttuk a magyar földet. Egy kőhajításnyira volt tőlünk, egy karnyújtásra...” Azt hiszem, megrázhatta a zokogás, mert hiába hallgatóztam, nem értettem meg semmit egy ideig. “Az a katona aszondja: válassz, ember! Átlőjelek-e vagy hazamész a családotodhoz, és hagyod nekem a tarisznyádat? Átlőlek, bangyin —, vigyorgott még egy darabig, aztán megvárta, amíg visszaindultam. Asszony, asszony, jaj, de borzasztó, hogy ilyen gyáva kutyáknak látszunk!” Én büszke, bátor székely apám! Zokogott hangtalanul, és én a párnámat a fejemre húztam, nehogy meghallják, hogy ébren vagyok, és sírok keservesen.

A többiekkel is ez történt.

Könyáék Érmihályfalva felé kanyarodtak, de az úton megverték őket a civil ruhás szekusok. Azt hitték, hogy a paphoz akartak menni. Azt pedig már elvitték. Ez külön is fájt nekünk, mert Sass Kálmán tiszteletes úr keresztelt meg engem. Akkor születtem meg, amikor a front éppen odaért Nagyvárad környékére 1944-ben, és édesanyám az óvóhelyre menekült velem bombázás idején. Ott a pincében keresztelt meg akkor a fiatal lelkész, hogy ha mégis telitalálat érné a házat, ne pogányként pusztuljak el. Ezt sokszor elmesélte nekem édesanyám, aki aztán a háború után visszahozott a Székelyföldre.

A bikfalvi Ütő Aladár összetörve ért haza. Merthogy részegen leesett a szekérről, és mivel a másik koma is részeg volt, annak a lovai rátapostak Aladár bára. Ez olyan hazugság volt, hogy mindenki kitalálta az igazságot. Aladárt még soha senki nem látta részegen. Nem ivott. De volt édestestvére fent Budapesten, annak akart mindenáron a segítségére menni. Családja nem volt, csak az asszony itthon, nem fordult vissza. De visszafordították, hogy három oldalbordája eltörött meg az orra. Az azután görbe is maradt.

Az a fekete szalag még nagyon sokáig a zsebemben volt. A föld pedig dübörgött még 1956 karácsonyán is...

... és a sepsimagyarósi harang csak kongott, csak kongott.

Rózsa Dancs

WILD BOARS WERE PLUNDERING THE CORN

We were tiny tykes. We went to school from the most obscure village of historic Háromszék to Lisznyó, a place that happened to become bigger, as we grew diligently out of grade school at Sepsimagyarós.

Every morning, five of us hiked across the Heveder, one little boy and four little girls, returning in the afternoon. In September, the farmers were well into their autumn work in the fields, so we had to travel by shanks' mare. The weather was relatively pleasant in October and in the winter we will be boarding at school so our parents told us. Oh, but we loved it. We were somebodies. As we slogged our way from one end of the village to the other, everyone regarded us with a glance.

“Ah, so these are the scholars from Lisznyó, “ they would say to one another.

“God grant you a good day!” we greeted everyone courteously, for which a curt “G’day” was the response.

Then, after a couple of weeks went by since school started, the ‘G’day’ was followed by a question, “So, what’s new down there?” (The Heveder meant a sloping climb whose lower incline ended in Lisznyó, so from the perspective of the Magyarósi folks, the village was below.)

“The same old things,” we kept on saying like grown-ups, for there was hardly anything remarkable going on.

Sometimes, there was sensational news, though. “Uncle Laci Damo had a stroke,” which really scared the blacksmith, for he had a face as red as Damo. The doctor from Uzon had told him he had high blood pressure because of all the bacon he ate.

At another time Aunt Gyertyanosi’s only daughter was hit by a train in Bucharest just as she was about to go home to her Mother. “Oh Lord, have mercy on my orphan’s soul,” she keened under the Gang so loud all the people ran out of their houses to hear the noisy commotion. It came about that we’d become the messengers between the two villages. Usually, when we got to the Oláh Hill somebody ran out from the field to the clay road to interrogate us. The women gave us apples and pears, sometimes doughnuts in return. Everyone had subscribed to the paper in those days, but they only delivered the accumulated issues once a week from Uzon, sometimes even every two weeks. After all, the mailman’s corn was ripening, and the plums were falling, too.

On October 15th we moved into the boarding school at Lisznyó. After that we could only go home on Saturdays, and Mondays at dawn the parents took turns to take us back to school. On the evening of October 23th, the two teachers supervising supper, the Principal of the boarding school and the cook, Aunt Adélka, began to whisper

among themselves. One was more agitated than the other and the cook responded by whining, "Oh me God! Oh me God!"

We didn't care whatever they were going on about because they hadn't noticed that the order broke up at the tables and the bolder ones went outside the door. At bedtime we made a mess but we had to blow out the oil lamp early, so we quieted down. In the middle of the night I woke with a start to the wild barking of all the dogs in the village. The pandemonium scared me and I reached over to the next bed to wake up Ibike. Our hands met in the middle, she was about to wake me up.

"What's going on?" I asked, my teeth chattering, but someone hushed me up.

"Listen!" We heard men talking outside. "The alarm fires are burning all around," said a firm voice.

"Réty, Egerpatak and Bitá lit up at dawn. Uzon replied a bit late, but they may have had to get rid of the militia first. The lame Bordás just mentioned that folks are saying that the wild boar is plundering the corn, he is afraid of fire, that's why they started lighting fires."

I clearly recognized the voice of András Zsigmond's Father: "The wild boar. That's a good one. Let us agree, brothers, that we all say the same thing if the militia comes."

"What's happening with the others?" said a man impatiently, whose voice I couldn't recognize.

My bed was right next to the wall closest to the dead-end back Street. I heard everything, but it was strange that they spoke so mysteriously.

"It's burning everywhere. I saw two on the mountain top. Antal Berde was the first one to signal. Patak is all right. On Magyarós, on Oldal, and on the Oláh Hill, but probably on Hegyfarka there was somebody to warn Réty, Borosnyo. In Bikkfalva Harkó took things in hand."

"All right... somebody's coming," a choked voice said suddenly.

"Give me the storm lantern" said the Zsigmond-voice. "G-day" uttered many others, and many more "G-days" came in response.

"So you've come" asked someone while hands must have been shaken. Probably their answer sounded like, "Műk és meg," but I may have just thought so.

I was falling asleep again, but I still remember wanting to sneak a look. To see if the newcomers came from Magyarós and if my Father was among them... Three days have gone by since I last saw, my little brother, my sister and my Mother.

In the morning I hated to get up as we had to wash in ice-cold water drawn directly from the well by the Principal of the boarding school. There was some warm water, too, but only a mugful for everyone. It had to be saved.

Shivering, we lined up and waited in the yard for the opening of the dining hall. Breakfast was caraway-seed-soup in which we dunked brown bread. We spooned the thin soup feeling anxious and depressed, perhaps we haven't had enough sleep? Or perhaps because Aunt Adélka failed to greet us with a warm smile, something that we have become used to every morning as she doled out our breakfast. She had changed her usual blue polka-dot head kerchief to black. This bothered me and when we hurried outside to line up for the school bell I sidled up to her. "Who has died, Aunt Adélka?"

She looked at me but I wasn't sure she saw me as she said, "Who has died? I don't know yet, my child."

It was a strange answer, but I had to hurry. I was only twelve years old and the unusual mood of the morning was quickly forgotten.

There were no curtains on the windows so we could see the road. As if the whole village were in mourning, all the women wore black kerchiefs.

During the first recess we all ran to the end of the courtyard. From the neighbour's garden a huge plum tree leant over to the school yard and since we saw Aunt Julcsa leave her house, we rushed there for a little snacking. Somehow, the plums lost their flavour that day.

That's when a girl, late from school, came up to us. "There's a revolution in Hungary. My Mother told me, but we are not to talk about it aloud."

Since I was a well-read little know-it-all, I knew that there had already been revolution in Hungary and Sándor Petőfi died in it. But that was so romantic, when I read his poems in my Mother's Petőfi volume. "Will it be the same this time?" "Hush," my friend hissed at me "Don't say it out loud!"

In the afternoon my Mother came to visit, she came with other mommies. "My darling, there was a chance to come, I thought I'd see how you are. I will also have to see your home room teacher," she explained while she rebraided my hair.

"Mother, is it true?" I clung to her.

"What? What is true?" she looked at me searchingly.

"The revolution. The Hungarian revolution?"

Suddenly she tightened her grip on my shoulder. "Oh, it's true, my child, but don't you talk about it. It's not your business. Not yet." Her voice was so sad and so tender that I started to cry. "Dear Mother, I am so afraid."

She said to me, still with great sadness, "Don't be afraid, my precious. The good Lord won't abandon you. And neither will he abandon them," and she looked in the direction where the sun was about to set.

"Ah, we must hurry, it's getting dark and I left the little ones to your Grandma," but her hands were still caressing me.

“And Father? Where is he?” I asked because it wasn’t usual for Grandmother to take care of the children. She has enough to do, my Father would say, and indeed, Grandma had to take care of five men, grandpa and four sons. Not to speak of the farm, on which she worked her share, too. “Your Father? He is not home today. The wild boars are plundering the corn, he had to go and stand on guard.”

Once the mothers had left, it came out that all our fathers were spending the night in the field dedicated to scaring off the wild boar. Even though many had already harvested their corn. “Maybe they are afraid to do it alone. It’s safer to smoke together,” Jancsika Kese opined. And even though we’ve spent the whole weekend at home, we haven’t met one single Daddy. It was always the wild boar. The men left Lisznyó, too, in search of the wild boar, taking slabs of smoked bacon, pots of fresh plum jam and sacks of flour with them. My girlfriend from Bikkfalva, Emmi Harkó, confided in me after a while that they have gone to the revolution. Because the Russians are threatening Hungary, they took food for the fighters and because our Székely people are strong, they will help in the fighting.

“My godfather left from Szacsva,” she said mysteriously, and begged me not to pass on this news. Uncle Fám from Lisznyópatak is also stalking the wild boars, said his sixth-grade son, but by then we all knew it wasn’t true. Except we shouldn’t be talking about it, because there could be big trouble. After that, we couldn’t calm down. In the cemetery, they lit the candles two days before All Souls Day. The sky was overcast, twilight came early and the Nemere promised snow. We were not allowed out of the boarding school after nightfall, so we looked at the beautifully illuminated mountain slope from the courtyard. Wearing a sweater was no longer enough, I was cold, even though my Mother knitted the wool good and thick. The candles burned for three nights, while black and white figures prostrated themselves over the chrysanthemum-covered graves: the women and old men in vigil. All around the Háromszék-Basin, alarm fires engaged in silent conversation with the flickering flames of cemeteries. Perhaps they were exchanging messages.

On the weekend in the cemetery of Magyaros I stood vigil with my Mother by the grave side of my great-grandparents. I wished I could wear a black head kerchief, like the women, but my Mother waved me away.

“Let it be, my darling, it would be too soon for you,” she said but then she pulled out a black ribbon she had kept in her sewing box. “Put this in your pocket. The Good Lord will see it, but no one else needs to.”

We could see as far as Egerpatak, and in the dull twilight some kind of power moved into the landscape, a common feeling, a common determination embraced every village of lower Háromszék, illuminated by flames for the

dead and the living. Sunday afternoon, we, children, ran to the end of the village, shielded our eyes against the sun and stared into the distance. Perhaps the fathers will come back! And even though it was getting cold, we lay down and flattened our ears to the ground, listening for some kind of sound. And we heard it! The earth rumbled. We’d have sworn to it. But there was no need to swear. They believed us. Aunt Albina, the wiseacre of the village said the Russians just attacked Hungary and the earth cries out because of it. “How do you know, Albina?” people asked.

“Let it be, I know it,” and she lifted her apron to her eyes as though she’d wanted to wipe sand out of them.

They left her alone. The radio... but it’s better if no one knows about it. And then the Fathers returned. One by one they drifted home, exhausted, dirty, humiliated.

My Father arrived on a Sunday. We jumped on him with joy but he was tired and downhearted. He cried, too. I heard his sobs while my Mother prepared the bath water and clean clothes.

“We couldn’t go any further, Annuska. The border guards pushed us around, the pigs threatened to shoot us. They made us put our sacks down, and then one of the soldiers waved me aside. He asked me which one was my baggage. The striped one, I told him. We saw Hungarian soil, it was a stone’s throw from us... at an arm’s length.”

I think he was overcome by sobbing because no matter how hard I tried to eavesdrop, I couldn’t hear anything for a while. “And then the soldier says, ‘make a choice, man! Do you want me to shoot you dead or you go home to your family and leave me your satchel? I’ll shoot you, so help me’... He grinned at me awhile yet and waited until I turned to go back. Woman, woman, how awful it is that we seem to be such cowards.” My proud, courageous Székely Father! He kept sobbing silently and I covered my head with the pillow, lest they hear that I am awake and are crying my heart out. The same happened to all the others.

The Kónyas turned toward Érmihályfalva, but on the way were beaten up by security police in civilian clothes. They thought the men wanted to visit the minister whom they have already taken away. This pained us especially, because it was the reverend Kálmán Sass who had baptized me. I was born when the front reached the area of Nagyvárád in 1944, and my Mother escaped with me to a shelter during the bombing. There, in the deep cellar the young minister baptized me, so that in case the house got hit, I wouldn’t perish a heathen. My Mother told me this story many times after she had brought me back to Székely country after the war. Űtő Aladár from Bikkfalva came home all broken up. Drunken, he fell off his wagon, and since the other kinsman with him was also drunk, his horses stomped on Uncle Aladár. This was such a barefaced lie that everyone figured out the truth. No one has ever seen Aladár drunk. He was not a drinking man. But he had a

brother in Budapest and he wanted to go help him, no matter what the cost. He had no family, only the wife at home, so he did not turn around. But they sure turned him around, breaking three of his ribs as well as his nose. Which stayed crooked for good.

I kept that black ribbon in my pocket for a long, long time. And the earth rumbled still, well past the Christmas of 1956.

Translated by Paul Gottlieb

Miska János

FORRADALMUNK A VILÁGSAJTÓBAN

Az ötvenhatos magyar forradalom a múlt század egyik határköveként él a történelemben. Megjelentek róla vaskos kötetek és elemző tanulmányok, szenvedélyes riportok és vezércikkek, lángoló versek és beható szépprózai írások. Napvilágot láttak vele kapcsolatban beszélgetések és parlamentáris ülések, tudományos konferenciák beszámolóit, telítve fényes jelzőkkel, messzemenő következtetésekkel. Nevezték a felkelést világot megrázó 13 napnak, egy politikai tábor felbomlása kezdetének, az első háborúnak, amely két kommunista állam között zajlott le. Nem volt olyan nemzet a világon, amely közömbösen viselte volna az 56-os magyar eseményeket. Lengyelország aggodalmas szimpátiával, az Egyesült Államok nagy lelkesedéssel, a volt Szovjetunió porhintés mellett tankokkal, Svédország önzetlen együttérzéssel.

Forradalmunk 50. évfordulója alkalmából emlékezni kívánunk a lélekemelő eseményekre Budapesten és az ország más részein – a világsajtó tükrében. A könyvtárakban levittem a port számos napilap kötéséről, fellapoztam a november 2-i számukat, és más forrásmunkákat, a forradalmunkhoz való viszonyaikat tanulmányozva. Az események dokumentáris megörökítése mellett érdekelték a különböző szerkesztőségek ideológiai megnyilvánulásai, a riporterek hozzáállása, s olvasók elvárásai. November 2-án New Yorkban arról olvashattak, hogy győzött a magyar forradalom. Moszkvában arról, hogy Magyarországon minden csendes, Prágában arról, hogy reakciók felkelés van Magyarországon, Belgrádban arról, hogy rosszul áll a forradalom szénásszekere.

Lássuk a lapok viszonyát a forradalomhoz:

Le Monde – Párizs. Elsőoldalas, elemző cikkben foglalkozik a forradalom fejleményeivel. Magyarország független állam c. vezércikke objektív szakismerettel tárgyalja hazánk politikai, gazdasági és társadalmi helyzetét, s levonja a következtetést, hogy sokat tanulhat ebből a Szovjetunió. A magyar forradalom győzelmi fázisába lépett – írja a lap. – Egy merőben új rendszer van kialakulóban. A hétvégi véres események egy *eltökélt felkelés jellegét öltik... A felkelők határozottan látják, ki és mi ellen harcolnak. Programjuk részletes kidolgozására sem idejük,*

sem lehetőségük nem volt... A SZU kénytelen lesz újrazivizsgálni a csatlós államok iránti politikáját...

A szám első oldalán számos cikk foglalkozik a fenti vezércikk alap gondolatával, beillesztve a forradalmat a világpolitikai események középpontjába, Anglia, Algéria, Tunisz, Egyiptom helyzetéből is megítélve annak alakulását. A 6. oldalon terjedelmes cikk foglalkozik a kormány ügyvitelével: *Nagy Imre kormánya útban az antikommunista rendszer felé* címmel.

Pravda - Moszkva. A 6. oldalon tíz sorban tudatja 5.5 millió olvasójával, hogy Magyarországon minden csendes. A moszkvai egyetemen ugyan, hajdani böszörményi osztálytársam, Szűrös Mátyás és számos külföldi ösztöndíjas társa ülősztrájkot rendezett, Budapest lakosai a tátongó kirakatok áruit félve védték, a Pravda azonban arról értesít, hogy a rádió szerint (melyik?) fegyveres banditák garázdálkodnak. Börtönökből szabadult gengszterek sorozatos betöréseket követnek el... Idézi a lap a belgrádi Politika c. újságot –magától mintha nem is tudta volna! -, hogy több pártrendszer van kialakulóban hazánkban, s a tömeg a szocialista rendszer felszámolására törekszik. A lap első oldalán közölt: *El a kezekkel Egyiptomtól* c. vezércikket több csatlós állam pártlapja átveszi.

Trybuna Ludu – Varsó. Egyedüli lap a csatlós országokban, amely részvétellel és őszinte aggodalommal viseltetik a forradalom ügye iránt. A több mint félmillió olvasója gyakorlatból jól tudja, milyen sors vár a magyar felkelőkre. Óvatosan kezelte a tárgyat, hangsúlyozva, a lázadás Sztálin-Rákosi-ellenes voltát, a szocialista rendszer égése alatt. *Teljes szívvel azok oldalán vagyunk* – írja az első oldalon -, *akik a tirannikus rendszer megváltoztatásáért harcolnak. A felkelés kezdetén az MDP, ahelyett, hogy a bajok orvoslásához látott volna, behívta a szovjet csapatokat... Helytelen lenne azonban a szocialista rendszerrel teljesen leszámolni...*

Frankfurter Allgemeine Zeitung – Frankfurt. Elsőoldalas vezércikk közli Magyarország semlegességét s a szovjet csapatok bevonulását az országba. Tényközlő tónusban ismerteti Nagy Imre rádiónyilatkozatát, s baráti üzenetét az egész világ népének. *Nagy kinyilatkoztatta az ország semlegességét s közölte a szovjet nagykövettel, hogy országa biztonságát az ENSZ fennhatósága alá helyezi... Andropov biztosítja a miniszterelnököt a szovjet be-nem-avatkozásról...* A belső oldalon több cikk foglalkozik a magyar eseményekkel – két Bécsből hazatérő repülőre rálöttek a Ferihegyi repülőtéren. Mindszenty József egy kereszténydemokrata párt megalakítását javasolja stb.

Rude Pravo – Prága. Első oldalán terjedelmes cikk igyekszik *elhárítani* a kezeket Szeuztól. Az oldal nagy része Csehszlovákia belföldi állapota békés helyzetét ecseteli 800 ezer olvasója számára: a szlovákok csodálatosan túlszárnyalták burgonya-kvótájukat. A Molotov Acélgár dolgozói legyőzték a Gottwald Gyár dolgozóit

munkaversenyükben. A bányászok, a SZU iránti szolidaritásuk jegyében, 20 méterrel mélyebbre fúrnak 500 tonna szén-túltermelést vállaltak. A magyar ellenforradalom láttán a munkások ezrei kérik felvételüket a kommunista pártba. Közli egy 11 éves magyar származású fiú levelét a laphoz:

Hüek maradunk a párthoz, a szocializmus építéséhez, s nagy, erős barátunkhoz, a Szovjetunióhoz...

A forradalmat a 3. oldalon ismerteti, *Helyzetjelentés Magyarországon* címmel. Nem személyes megfigyelés, csupán különböző jelentések alapján. Úgy hangzik a beszámoló tónusa, mintha a távoli Uganda, vagy a szri-lankai helyzetjelentésről lenne szó. De mutat a cikk személyes megfigyelést is. Cestimir Suchi riporter például arról számol be, hogy kapitalista gazemberek garázdálkodnak Budapest utcáin. Látnoki szenvedéllyel ecseteli a riporter Esterházy grófot, amint hetvenkedő hangon, díszmagyarba öltözve, visszaköveteli nagybirtokát. De nincs szükség külföldi beavatkozásra, mert Cestimir jó népe szolidaritását tolmácsolja a vad fasiszták ellen harcoló elszánt magyar nép iránt.

Dagens Nyheter – Stockholm. Ez a lap talán a legrealisabb képet nyújtotta a forradalomról. Több svéd riporter rótt Budapest utcáit, köztük Bertil Tomberg és Agne Hamrin átélte nem csupán az eseményeket, de a magyar nép érzelmeit, lelkesedését, szenvedését is. Ott meneteltek köztünk, éneklő diákok között, szót váltottak a tizenéves leánykával, aki fegyverrel a kezében a forgalmat irányította. Meghatóan írtak az érzelmi felbuzdulásukban könnyező parlamenterekről, a szovjet hadmozdulatokról:

Hétszáz ezer orosz vonul Magyarország szíve felé. Pánik dúl az országban. Budapest népe azonban elszántan harcol a szovjet végső leszámolás ellen... Nagy Imre drámai kéréssel fordult Vorosilov marsallhoz, hogy állítsa le bevonuló hadseregét... A 380 ezres példányszámú lap első oldalán hatalmas fényképet közöl a Ferihegyi repülőtérrel, amint a szabadságharcosok a svéd vöröskereszt küldeményeit védik. A lap 10. oldala egészét a forradalomnak szenteli.

Borba – Belgrád. A jugoszláv riporter, Vlado Testic is ott járt Pest utcáin, személyes benyomásait közölte olvasóival: *Nincs minden rendben az országban – írja. – Még ma is bizonytalan itt a helyzet. Még nem győzött a magyar forradalom. Valahogy bizonytalanabb a hangulat, mint pár nappal ezelőtt...- Bár nyugodt, reális képet fest a helyzetről, nem húz szíve a forradalom végső kimenetele iránt. Aggodalommal tölti el az események fordulása: *Addig rendben folytak a dolgok, amíg a Sztálin-Rákosi korszak ellen folyt a harc. De most már elég. Ne tovább!**

Jen-Min-Jih-Pao – Peking. A 6. oldalon közli 750 ezer olvasójával, hogy *Magyarországon pánik dúl.* Hírforrásként a *nagyon megbízható* prágai hírügynökséget jegyzi, mely szemtanúk jelentése szerint arról számol be,

hogy a parlament elé felvonuló kétszáz ezres tömeg Nagy Imre leváltását követelte.

The New York Times - New York. A milliós példányszámú lap tizenegy oldalon foglalkozik a szuezi krízissel, az első oldalon és a tizenötödiken a magyar forradalommal. John MacCormack helyszíni riporter tudatja, hogy Nagy Imre kilép a varsói paktumból. A riporter lelkesedéssel győztesnek hirdeti meg a forradalmat, s megállapítja, hogy a szovjet engedmények túl kicsinek bizonyultak és túl későn jöttek. A lap 15. oldala egészét a forradalomnak szenteli. Ismerteti, hogy Románia aggódik, hogy Lengyelország feszélyezett hangulatban él. Moszkva pedig értesíti a csatlós államokat, hogy a magyar felkelés, külső erők hatására, fasiszta jelleget öltött.

A fenti lapok további tanulmányozása után jegyzetet készítettem, hogy melyik hány centiméternyi helyet áldozott a magyar forradalomnak és mennyit a szuezi problémának. Íme az eredmény: **Le Monde** 139-et a magyar forradalomnak, 947-et Szueznek; **Pravda** 15-öt a forradalomnak, 947-et Szueznek; **Tribuna Ludu** 142-öt a forradalomnak, 304-et Szueznek; **Frankfurter** 88-at a forradalomnak, 320-at Szueznek; **Rude Pravo** 289-et a forradalomnak, 432-öt Szueznek; **Dagens Nyheter** 800-at a forradalomnak, 784-et Szueznek; **Borba** 312-öt a forradalomnak, 1,051-et Szueznek; **Al Ahram** 25-öt a forradalomnak, 2,405-öt Szueznek; **Jen-Min-Jih-Pao** 93-at a forradalomnak, 645-öt Szueznek; **New York Times** 396-ot a forradalomnak, 3,103-at Szueznek.

A fenti adatok azt jelzik, hogy a szuezi konfliktus átlagosan hatszor annyi érdeklődést váltott ki a világlapok részéről, mint forradalmunk. Egyedül a svéd lap áldozott több helyet 56 ismertetésének. *Kedvenc* lapunk, a *Pravda*, 44-szer annyi helyen foglalkozott Szuezzel, mint a magyar felkeléssel. Nem az esemény hírjelentősége miatt, hanem a hallgatás taktikájából. Az ENSZ-ben Sobolev nagykövet is hasonló taktikát választott. Azt a hitet keltette, hogy a szovjet és magyar állam között komoly tárgyalások folynak a helyzet rendezésére.

A többi történelem. Adatai könyvtárakban, levéltárakban élnek, lapulnak.

Kati Reikai

WE CANNOT FORGET 1956

I remember our anxiety as we listened to the radio broadcasts, read the newspapers, watched television reports, but mostly waited for news directly from our Hungarian relatives and friends. Fortunately those news soon came!

The first telephone call we received was from a surgeon who had worked with my husband at the Saint

Rokus Hospital in Budapest. "Kann ich zu Dir kommen?", he asked in German. ("May I join you?") "Of course", my husband replied. The federal immigration Minister, Jack Pickersgill was already working on arranging the immigration to Canada of Hungarian refugees who had escaped to Austria and Germany.

A few days later, at 4:00 o'clock in the morning, an exciting telephone call came from my brother, Dr. Michael Elek. He was calling from Toronto's Malton Airport where he had arrived on a flight from Vienna with his wife, Dr. Susan Baan-Elek and their two year-old daughter, Marika. He told us that despite the fact that most of the Hungarian refugee passengers were bound for Toronto and Montreal, they were not allowed to disembark because their flight was scheduled to go to Winnipeg. He advised us not to go out to the airport because they would soon be leaving.

As soon as my brother hung up, my husband called "Information" asked for Minister Pickersgill's home telephone number, which he received with no problem, and placed the call. The Minister himself answered, somewhat confusedly, as it was very early in the morning and said that there was nothing he could do about the airport situation. Hoping to reach my brother and his family before they departed, as I had not seen them for 8 years, my young daughter still in her pyjamas and I drove out to Malton at breakneck speed. To my great surprise and incredible pleasure, a crowd of Hungarian-speaking passengers were coming out the doors when we arrived, including my brother and his family. As it turned out, Minister Pickersgill had, in fact, called Malton Airport following his conversation with my husband, and asked the officials to release the passengers. This was at the time that my husband, Dr. John Rékai C.M. And his brother, Dr. Paul Rékai C.M. had begun the founding of Central Hospital in Toronto, the first multilingual hospital in Canada. Many of the Hungarian doctors who were sponsored by the Rékai brothers to come to Canada worked there after they had completed their two years of medical internships and passed their examinations for licenses to practise in Canada...

A most memorable instance came with the call from "Mihály bácsi" (Mr. Michael), who had worked as a surgical assistant at Saint Rokus Hospital when my husband was a resident surgeon there. "Mihály bácsi" had managed to escape from Hungary with his wife and children and, after mere days of his arrival in Toronto, without missing a beat, he took up those same hospital duties with Dr. John at Central Hospital. My brother and his wife interned in the same Kitchener-Waterloo hospital as my husband had in 1950, following our arrival in Canada.

A montreáli magyarok hetilapja a Magyar Krónika. Olvasmányos, érdekes megrendelni. 5211 Hingston Ave. Montréal, Qc, H3X 3RS

Vitéz György

TÚLÉLTEM

Barátaim, talán ti megbocsáttok,
mivel nem lettem hős, sem krónikása
nagy tetteknek. A szó csak hűvös mása
lenne az egyszerűdörökre látott
élettelen és élő szenvedésnek,
mely házat dúlt és haldoklóba markolt.
Nem én sajogtam... Ami kín s harag volt,
rajtam kívül égett el, amíg égett.
Rágós és csüggeteg szavak ezek.
Átnéznek rajtam értük a halottak,
az élők furcsán nyújtanak kezét
s a Hangtalan Kérdést is egyre félem:
Hogy sáfárkodtál ama nagy napokkal?
Mert így kell felelnem sután: Túléltem.

Vas István

MIKOR A RÓZSÁK NYÍLNI KEZDTEK

Emlékszel? amikor a rózsák nyílani kezdtek,

Már nem voltunk fiatalok –

Házunk körül virágzó sírkeresztek,

Szívünkben sok friss halott.

Tudtuk, hogy a boldogság lopott jószág,

Akkor is, ha férj-feleség

Nézi, hogy bomlanak bokron a babarózsák,

Fogják egymás kezét.

Sok hajszálad lett ősz éppen abban az évben –

Emlékszel? volt is oka.

De ami fekete maradt, még feketébben

Ragyogott, mint valaha.

Szemedbe, a töretlen csodájú, vad tükörbe

Tört fényeket rejtett a réműlet,

És zavarosabb lett tiszta, haragos zöldje

S attól lett édesebb.

Ujjongó áhítattal ébredtünk reggelente,

Te a kertre, én terád –

Ez az öreg nyarunk szelíden betemette

Velencét s Angliát.

Mint furcsa ráadást vagy veszélyes messzeséget

Kezdtük nézni a holnapot –

Ez volt az a nyár, mikor a tél szele szíved

Koszorújába kapott.

Volt vidámabb nyarunk s merészebb azelőtt,

De emlékszel? ez volt a legszebb.

Némán kertünkbe hajoltak a szomszéd temetők,

Mikor a rózsák nyílani kezdtek.

ZENE - MUSIC

A KIMONDHATATLAN KIMONDÁSA -
SZABADOS GYÖRGY METANYELVE

Az ontariói Guelph-ben került sor ez év szeptemberében Szabados György és Vladimir Tarasov koncertjére. A nem mindennapi zenei élmény után kerestük meg a művészeket, akikkel néhány percig kötetlenül beszélgethettünk az előadásról, további programjukról, a sok évre visszamenő közös fellépésekről. Ezután került sor Szabados Györggyel a tulajdonképpeni interjúra.

Hogyan indultak neki a kanadai útnak, mit vártak ettől a hangversenytől?

Első alkalommal jöttünk ide, természetes izgalommal. Meg kell mondanom, hogy kellemesen meglepett az itteni magyarok kedves üdvözlése. Magam gyakran találkozom a határon túli magyarokkal, főleg Délvidéken és Erdélyben. Amint a zenénkben is észre vehető volt, előfordulnak benne olyan gesztusok, motívumok, hangzások, amelyek a magyar zene meghatározhatatlan és kimondhatatlan paraméterei, hogy ezzel a modern kifejezéssel éljünk. Improvizatív zenét játszunk, ami azonban rendezett. Külön öröm számomra, ha játszhatom azoknak a magyaroknak, akik nem a mai Magyarországon éltek, mert ők másként hallanak, másként magyarok. Ha közéjük utazom, én is másként élem meg a magyarságomat. Azt szoktam mondani, hogy ha lesz még egyszer valaha igazi fellendülés, jövő, a lecsatolt területek magyarsága fogja megtermékenyíteni az anyaországot.

Az idén ünnepeljük - a világon mindenütt - az 1956-os forradalom félévszázados évfordulóját. Hallottuk, hogy Önnek az 56-os lemezét letiltották néhány évvel ezelőtt. Mi a helyzet most vele?

Az 56-os anyag kiadásra került az idén. Mindent úgy tekint a magyar hivatalos kultúra, ami a rendszerváltozás előtt létezett a forradalomról, mintha nem is lett volna. Ez végtelenül felháborította a feleségemet, mert én 1982-ben megírtam egy darabot, egy olyan művet, ami magán viseli annak a negyvenöt évnek minden drámáját. Ilyen jellegű mű nem igen van otthon, ha van is, nagyon kevés. Ennek az említett 45 évnek egyik legnagyobb bűne, hogy az igazságról nem lehetett beszélni. Ilyen nem volt a világtörténelemben, hogy még a második nemzedéknek is azt mondták a szülők, a nevelők, a politikusok, hogy arról, mármint az igazságról, nem beszélünk. Művemben egy olyan zenei módszert találtam meg, amely hordozza ennek a kornak a stílusát. Egy négy fős kamaragyüttesre írtam, ahol a zongora és az énekes preparálva vannak, mert nem lehet beszélni. Két muzsikusként, fuvolán, basszus klarinéton játszik, ők megtehetik, mert az egész zene egy

Photo by Roger Humbert: György Szabados

időtlen mese, tulajdonképpen históriás ének, amit utoljára Tinódi Lantos Sebestyén gyakorolt. Ez a műfaj volt a kor médiája, énekekkel mondta el az eseményeket. De az én énekesem nem mondhatta el a históriás éneket, mert nem volt szabad, ezért írtam egy librettot, amelyben bemutattam az 1945 és 1956. nov. 4. közötti eseményeket. 1956-ban a forradalmárokat tönkre verték az oroszok, de a forradalom mégiscsak dicsőséges volt. A végén, akik akkor éltünk, bocsánatot kérünk a jövőtől, hogy féltünk egy olyan erőtől, ami miatt nem beszélhettünk. Ez egy 35 perces, hosszú libretto, amiből kialakítottam egy metanyelvet. Miközben mondtam magamban a szöveget magyarul, kicseréltem a magánhangzókat benne. Ily módon létre hoztam egy olyan nyelvet, amelyet nem lehet megérteni, de megállja mint önálló, új nyelv is a helyét. Kobzos Kiss Tamás barátom vállalta, hogy velem ezt a munkát végigviszi. Ketten kidolgoztuk ennek a nem létező nyelvnek egy olyan deklamációját, amely minden nyelv egyszerre. Az ember benne hallja a japántól a keltáig, az ős-angolig az összes nyelvet, de elsősorban a magyar nyelv szempontjából rendkívül érdekes. Kiderült ugyanis, hogy az átfordításnak csodálatos hangzása van. Magam is megdöbbentem, hogy milyen fantasztikus nyelv a miénk, a magyar. A darabnak hosszú ideig elhallgatás volt a sorsa, akárcsak nekem. Kaptam a Rádiótól megbízatást sokszor, amiknek eleget is tettem, de aztán soha nem került a munkám adásba. Egyszer egy 40 perces munkát rendeltek meg tőlem pártfeladatként, és ezt hoztam elő. A Vigadóban történt bemutatása után azonban soha nem került műsorra. 1986-ban zárt körben, hatalmas tömeg előtt sikerült előadnunk, és még egyszer 1996-ban a Fonó Budai Zeneházban. Ez utóbbin készült el a lemez, amit viszont elhallgattak egészen mostanáig. Az idén újra kiadják.

Szerencsésebb sorsot kívánunk ennek az új kiadásnak, Önöknek pedig további sikereket.

Dancs Rózsa

**GYÖRGY SZABADOS & VLADIMIR
TARASOV AT THE GUELPH JAZZ FESTIVAL**

September 9, 2006 • River Run Centre • Guelph

Gyorgy Szabados, who is considered the founding father of free jazz in Hungary, accompanied by Vladimir Tarasov, a master percussionist, brought their combined and magnificent talent to bear down on the free thinkers of Guelph in a North American premiere performance. Tonight for approximately two hours, Szabados would prove to be the perfect accompanist to Tarasov in an ever-evolving exploration of non-stop percussive prodding. The two masters would create a symphony of sound, simulating strings, horns and a truly outstanding percussion section.

There was never a doubt that Szabados could lead and propel the orchestra of two in another direction if desired. The sound score that developed was one of the pianist adding wondrous effect, melody and precipitous rhythms that were all just to the rear of the mix. Szabados played off the amazing tones and colours that Tarasov created. Flashes of an amazing dexterity saw him run the keyboard from high to low with right hand crossing left hand followed by massive chords and dynamic effects. Then, a sudden silence, augmented by Szabados reaching into the piano and strumming the strings as if playing a harp.

Tarasov created a fascinating, multi-textured percussive tapestry. Tuning his drums to specific notes, he would play polyrythmically. He incorporated a kettledrum into his basic kit; he would play it to wonderful effect. The drums sustain was allowed to carry on and set up a cymbal roll that was very bright and lively, or a Chinese cymbal attack would add another dimension to his cymbal performance.

All manner of percussive effects were employed — bells, ball bearings vibrating on drumheads, a gourd that he would strike to create an oscillating metal and water vibrato. He would add masterful rim shots and solo on tuned wood blocks to fantastic dynamic accent. Throughout the performance a combination of mallet and stick, stick and brush, brushes, sticks and bare hands were utilized to create a prodigious percussive environ. The blending of the various sounds Tarasov created was exhilarating for anyone who has ever attempted to apply stick to skin. A free-spirited, intense percussion clinic. What a delight! I was in drummer's paradise.

Paul J. Youngman

“When Gyorgy Szabados starting playing jazz in the late nineteen-fifties, the wellspring for his unorthodox improvisations were the folk songs of his native Hungary and the asymmetric rhythms of those dance tunes collected by his famous compatriot Bela Bartok.” *Robyn Johnston*

Radio National

Photo by Roger Humbert: Vladimir Tarasov

“Tarasov is an energetic and resourceful player with a fine ear for tonal color. He was raised in northern Russia. He began playing drums in 1961, studying music in Arkhangelsk and Leningrad before emigrating to Vilnius, Lithuania, in 1968. In 1969, he formed a duo with pianist Vyacheslav Ganelin; the duo became a trio when saxophonist Vladimir Checkasin joined in 1971. Besides his work with the trio, Tarasov has recorded his solo music and performed with such American musicians as Andrew Cyrille and the ROVA Saxophone Quartet. He is also the head of the Lithuanian Art Orchestra. Tarasov has composed for film and theater, and is an accomplished visual artist.”

Chris Kelsey, All Music Guide

KALEIDOSCOPE PUBLISHING

KÖNYVÉT KIADJUK!

**Magyarul, angolul vagy két nyelven.
Kéziratának teljes fordítását vállaljuk.**

**Regisztráljuk az ISBN és CIP
számokat Ottawában.**

**Elérhetőség: 416-491-4631
E-mailen: georgetelch@sympatico.ca**

WE PUBLISH YOUR BOOK

In English, Hungarian or Bilingual.

Translate your manuscript.

We register ISBN and CIP in Ottawa.

For inquiry call: 416-491-4631

E-mail: georgetelch@sympatico.ca

**ANDREW BENYEI KIÁLLÍTÁSÁNAK
MARGÓJÁRA**

*Common Interest
Resin, 105 cm high*

Az **Átlagember** címet adta Bényei András a Mississauga-i Art Gallery-ben megrendezett nyári kiállításának. A szürke mindennapok tipikus alakjai köszöntenek ránk a falakról, a polcokról, a jellegzetes Bényei-szereplők, akikben saját alteregónkat fedezhetjük fel. Nem a szívszorogatóan nyomorgó hontalanok, nem az anyagi javak dúsgazdag élvezői, hanem az ezredfordulót megélt középosztály képviselői, az átlag polgárok, a közjóléti társadalom taposómalmában őrlődő emberek a magyar származású torontói művész hősei. Bényei jól ismeri azt a világot, amelyből alakjait ellesi, hiszen maga is abban a miliőben élt, mondhatni, abból menekült ki és szentelte életét az alkotói tevékenységnek. Olyannyira ismeri a "business" világ jól szervezett, fegyelmezett, lélektelen, gépies monotonosságát, hogy eloszlat minden illuziót a pénz boldogító mitoszáról.

A Bényei-tárlaton minden kiállított szobor előtt akár mesébe is kezdhetnénk: a kisember elesettségéről, a kudarcba fulladt vergődésről, családi gyászról, a közjárművek és kávészünetek megszokott pillanatairól, magunkról. Nem naturalisztikus életképek sorjáznak előttünk, hanem egy életföltő filozófiát megtestesítő művészi üzenet követői. Bényei szobrai az élet igazi lényegének, értelmének a féltéséből formálódnak, megélt élettapasztalatból figyelmeztetnek az anyagiak mögé utalt értékek eltűnésnek a veszélyeire. (D. R.)

Homecoming. Mixed media, 50"

*Another Pensionable Day
Mixed Media, 47" x 24"*

**ANDREW BENYEI'S "EVERYMAN"
SHOW**

*Entrepreneur
Mixed media, 38"*

Born in 1949, Bényei developed an early interest in the arts and began sketching and carving in his youth. During high school, he taught art at the Royal Ontario Museum, the YMCA and summer camps. Following graduation from the University of Toronto and working as a professional engineer and manager, Bényei continued to explore his talent as he attended and graduated from the Ontario College of Art. In 1990, after a shifting of personal priorities, he decided to concentrate on his artistic career.

Bényei's expressive contemporary sculpture explores the human condition and, in his words "are personal emotional responses to the intricate and complex interactions of people whose expectations have been tempered by life." Most are anecdotal in a way which invites exploration of a possible underlying story, and many reflect the ups and downs of life in the kind of large organizations where Bényei spent much of his career. He displays an endearing empathy with the subjects he portrays and his interpretation is excitingly fresh and new. Bényei articulates his forms through a variety of media, including bronze, fibreglass, clay, and resin and his training as an engineer reveals itself within the composition and structure of the work, as each shows a precise, calculated point of balance and a disciplined and uncluttered energy. Andrew Bényei had a one man show "EVERYMAN" at the Art Gallery of Mississauga between July 20 and September 10, 2006.

Coffee Break, Mixed media, 80"

THE 31ST TORONTO INTERNATIONAL FILMFESTIVAL - SEPTEMBER 7-17, 2006

Dancs Rózsa

Szép napra virradt a 31. Torontói Nemzetközi Filmfesztivál! Az izgalomtól vibráló megavárosra, amelynek belvárosában zajlik az esemény, a szeptemberi nap már a kora reggeli órákban ráragyogott. A szervezők és az önkéntesek százai idejében elfoglalták a helyüket, hogy a filmrengetegben botorkálókát zökkenőmentesen eligazítsák. A reggeli vetítésekre többnyire a média emberei ültek be, ezért nem is telt meg egyik terem sem zsúfolásig. Legalábbis a Manulife Centre-ben levő Varsity Moziban nem.

Szerencsésen választottam - az év fesztiválfilmjei közül elsőnek a **Let's Get Lost** címűt néztem meg. Bruce Weber csodálatos filmje, amelyet 1988-ban készített, az amerikai jazz legendás alakjáról, Chet Baker életéről és művészetéről szól. A fehér-fekete film címe azonos a művész híres albumának a címével, amely tulajdonképpen a produkciónak az ihletője is. Bruce Weber Pittsburg egyik lemezboltjában bukkant rá erre az albumra, amely - vallomása szerint-megváltoztatta az életét. A Baker zenéje, játéka nagy hatással volt rá. Attól kezdve mindig várta is a pillanatot, amikor találkozhat a művésszel, aki nemcsak játékosan improvizált, hanem hallatlan beleéléssel kezelte a trombitát is. A találkozásra évekkal később New Yorkban került sor, egy tomboló hóvihárban, a 5th Avenue sarkán. Miközben a Tiffany's előtt váratott a villanyrendőr színeváltozására, legnagyobb meglepetésére egy nyitott tetejű kocsiban Bakert pillantotta meg. A fergetes viharban a trombita akkor már világhírű művésze teljesen átengedve magát a rádióból sugárzó zenének, észre sem vette, hogy a hó immár félig beborította. Bruce Weber abban a percben úgy érezte, hogy számára adatott az a feladat, hogy filmet készítsen egyszer erről a páratlan tehetségű művésről.

A film élménymozaikokból kerekedik egészé, egy tragikusan rövid életű zseni életének hű képsorozatává. Mindenki, aki a film létrehozásában közre működött, elmondta, bejátszotta a saját, Chethez fűződő élményét, emlékét.

Chet Baker 1929. december 23-án született az oklahomai Yale-ben. Apja gitárjátékosként a helyi zenekar tagja volt, és azt szerette volna, ha a fia szintén középszerű zenész marad. Amikor a gyerek 12 éves volt, a család Dél-Kaliforniába költözött. Chet akkor kapott apjától egy harsonát (trombone), amit viszont túlságosan nehéz volt kezelnie, ezért apja azt trombitára cserélte. Chet ettől kezdve állandóan játszott rajta, középiskolás korában és egyetemistaként is. Miután katona lett 1946-ban, játszott a berlini katonai zenekarban. Leszerelése után a jönevű El Camino College-ban folytatta zenei tanulmányait. 1952-ben mutatkozott be Charlie Parkernek, majd Gerry Mulligan

quartetjének tagjaként gyakran szerepelt Hollywoodban. A következő évben saját csoportot alakított, amelynek a zongorajátékosa Russ Freeman volt. A Chet Baker quartet ettől kezdve nagy sikerrel túrázott, rengeteg lemezt adott ki, azonban Chet visszavonhatatlanul a kábítószer hatása alá került, aminek a következménye a botrányok sorozata, többszöri börtön, magánéletének megfeneklése lett. A heroin tönkre tette a fogait, amit aztán tetézt 1966-ban egy fizikai támadás. Az incidens után sokáig nem tudott trombitán játszani. A film egyes jeleneteiben elmeséli ezeket a sorsát megpecsételő eseményeket, de az aggastyán arcúvá torzult, aránylag fiatal (még 57 éves!) művész már haragudni sem tud senkire, semmire. Tehetetlenül engedelmessévé pusztító szenvedélyének énekel, csodálatosan, megrendítően. 58 évesen esett ki Amsterdam egyik szállodájának ablakából, nyilvánvalóan akkor is a heroin kábulatában. Akkor, amikor a legszebb számaikat még képes volt a trombitáján megszólaltatni. Egyik legemlékezetesebb jelenet, amikor a Cannes-i Filmfesztivál meghívottjaként énekszámával elnémítja a tetejére hágott mulatozást, hogy elénekelje a Majdnem kék (Almost Blue) c. számot. A drog hatására megbomlott világ rendjével ellentétes a természet megannyi gyönyörű jelenete, a tengerparton táncoló, a zene hullámába olvadó fiatalság, a játszadozó kutyakölykök, a szétzilált család gyermekeinek bizakodása, a barátok szeretete, az ifjúkori képek fel-felvillanása, ami mind-mind elég lehetne... De nem elég. Szomorú és gyönyörű, az ember gyengesége és a zsenialitás ezen túlélő halhatatlansága.

A filmrendező Bruce Weber Greenburg, Pennsylvania szülötte. Fotóművészként ismerte meg nevét a világ, akinek a kiállításai nemcsak az Egyesült Államokban rendszeresek, hanem Európában is. A világ legjelesebb divattervezőinek, Calvin Klein-nek, Ralph Lauren-nek a reklámképeit is ő készíti. Több rövid film és zenés videó mellett rendezett sikeres dokumentumfilmeket is, amelyek közül a **Let's Get Lost** című Academy Award-ra is javasolták.

LET'S GET LOST, directed by Bruce Weber¹

Documentary on the life of jazz trumpeter and drug addict Chet Baker. Fascinating series of interviews with friends, family, associates and lovers, interspersed with film from Baker's earlier life and some modern-day performances.

This documentary about jazz trumpeter-singer Chet Baker intercuts footage from the 1950s, when he was part of West Coast Cool, and from his last years. We see the young Baker, he of the beautiful face, in California and in Italy, where he appeared in at least one movie and at least one jail cell (for drug possession). And, we see the aged Baker, detached, indifferent, his face a ruin. Includes interviews with his children and ex-wife, women companions, and musicians.

FEHÉR TENYÉR (WHITE PALM, by Szabolcs Hajdu)

A tíz éves Dongót alakító Orion Radies

Mi vagy ki - kik kergetik a legnagyobb reményekkel kecsegtető kamaszodó gyereket, Dongó Miklóst a család markába? Mi okozza balesetét, amely derékba töri alakuló karrierjét, hogy aztán később Kanadában kössön ki mint edző?

Hajdú Szabolcs **Fehér tenyér (White Palm)** c. filmje izgalmas életutat mutat be, amelynek háttérében kitérül egy sötét, lelketlen világ, a kommunista Magyarország - a kommunista nevelési rendszer általában -, ahol nincsen emberi érték, csak a kasszasikerhajsza, a megjegecesedett, lélek és lelkiismeretfurdalás nélküli normák egyént nyomorító törvénye. A kegyetlen edző szadista módszereitől megkeseredett gyermekek a családjuktól sem kapnak melegséget, szeretetet, csak durva dicsekvést, könyörtelen közönyt. Ezért van az, hogy a szülői megértésre sóvárgó gyermekek hazugságba menekülnek, némelyik - mint Dongó - fellázad és a fényes tornász jövő helyett a cirkuszt választja.

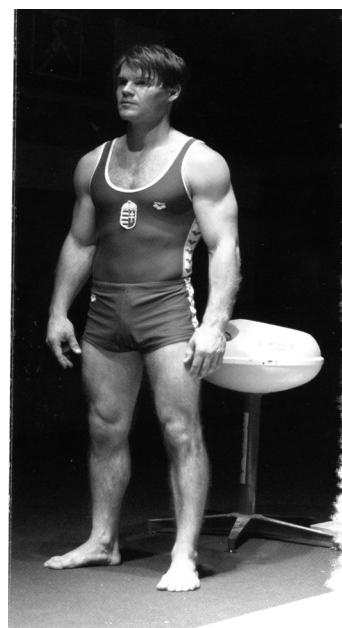
A gyermekkor sötét emlékei végigkísérik Dongó Miklóst Kanadában is, a szocialista dogmák hatása nem múlik el nyomtalanul, míg saját bőrén meg nem tapasztalja azok tarthatatlanságát. Az új életkörülmények azonban felébresztik benne régen szunnyadó vágyát is, hogy bizonyítsa a világnak és magának: képes a csúcsra emelkedni, tud még tornászni. Hajdú Miklós Zoltán nagyszerű alakítása, a kitűnő rendezés, ragyogó gyermekszínészek teszik emlékezetessé Hajdú filmjét.

A tizenhárom éves Dongót alakító Silas Radies

THE 31ST TIFF: WHITE PALMS

"My film was not intended to be a direct criticism of society. The most important aspect was to keep very close to our main character, to look at what happens to him, without obscurity, without making it into something aesthetic. Most of this film takes place in the past, but I wanted to make a film set in the present. I wanted the viewer to feel that everything is happening here and now. There was imminent danger of surrendering to the retro-aesthetics so popular these days. (Hungary of the '80s would have been a very suitable setting for this.) We did not use any general, stereotypical reliquaries (the communist redstar, a Lenin statue, red Pioneer ties, etc...). We didn't want the given period in time to be presented through these generalities. It is my strong belief that the mechanisms of a social system are projected even in the smallest community: the family. Social criticism is presented in this indirect manner in the film. We see a gymnasium, a family, but the whole of society is there in that family; the dictatorship is unconsciously perpetuated in the manner of behavior. So my answer is yes: the ocean is there in a single drop of water.

Zoltán Miklós Hajdu

We are the first generation since the change in regime that is able to make feature films. (In 1990 I turned 18 and began life as an adult. The members of our generation were children and adolescents during the communist regime: our childhood memories are connected to this age. But we became adults during capitalism. This dualism defines and determines us. We talk about the past in a different aspect than our predecessors; our relationship with the present is different: we have our finger on the pulse of the times we live in." *Szabolcs Hajdú*

Gyors barátságos szolgáltatás kedvező áron!

CORVINA
Printing & Design

Fekete-fehér/Színes Nyomtatás
Fekete-fehér/Színes Fénymásolás
Szkennelés, Fax szolgáltatás
Web és Grafikus Tervezés
Számítógép javítás, telepítés
Névjegykártyák, Borítékok,
Szórólapok, Naptárak, Könyvek
Meghívók, jegyek, katalógusok

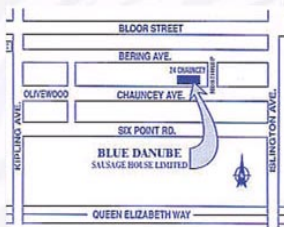
830 St. Clair Ave. West, Toronto, ON.
Tel: 416-658-3434, Fax: 416-658-6613
e-mail: info@corvina.ca, www.corvina.ca

LÁTOGASSA A MAGYAR HÁZ PROGRAMJAIT! - ENJOY THE EVENTS AT THE HUNGARIAN HOUSE!
840 St. Clair Ave. West, Toronto

BLUE DANUBE
SAUSAGE HOUSE LIMITED

Igazi magyaros jóízű friss hentesárak
Finom házi sütemények
Magyar áruk bőséges választéka
Szeretettel várja Önöket a Balega család

24 Chauncey Ave.,
Etobicoke, ON M8Z 2Z4
Tel: (416) 234-9911
Fax: (416) 234-9122
bluedanubesausagehouse.com

Nik Networks

www.niknetworks.com

ALI KALBALI

(416) 773-1850

(416) 312-2227

support@niknetworks.com

Andreas Meer

Fine Art Photography

Photo Art
Web Design

Frankfurt am Main
Germany

www.photoart-meer.com

eMail: info@photoart-meer.com

Fax: 00496969713836

- professzionális minőség magyar,
német, angol, román nyelven
- szolid árak

ENJOY A FRESH START

ÉLJÜNK GONDMENTESEN

Mintz & Partners Limited

Trustee in Bankruptcy

5 STEPS TOWARDS FINANCIAL STABILITY

1. Confront The Problem
2. Assess Your Situation
3. Consider Your Options
4. Take The Appropriate Action
5. Rebuild Your Credit Rating

OUR TEAM PROVIDES:

- A Respectful Approach
- Services in Many Languages
- Flexible Appointment Times

OUR OFFICES

- 1 Concorde Gate, Suite 200, Head Office
(Don Mills at Eglinton East)
- 300 John Street (at Bayview) Suite 300,
Thornhill
- 2424 Bloor St. W., 2nd Floor
Bloor West Village (at the Jane Subway)

Call Kate Turoczi for a Free Initial Consultation
416-644-4393; www.mintzbankruptcy.com
kate_turoczi@mintzca.com

5 LÉPÉS PÉNZÜGYI BIZTONSÁGUNKHOZ

1. Ismerjük fel a problémákat
2. Becsüljük fel a helyzetünket
3. Gondoljuk át a lehetőségeket
4. Intézkedjünk
5. Váljunk újra hitelképesé

CÉGÜNK AJÁNLATA

- Udvarias, megértő kiszolgálás
- Több nyelven beszélünk
- Rugalmas ügyfélfogadási időpont

IRODÁINK

- 1 Concorde Gate, Suite 200, Head Office
(Don Mills at Eglinton East)
- 300 John Street (at Bayview) Suite 300,
Thornhill
- 2424 Bloor St. W., 2nd Floor
Bloor West Village (at the Jane Subway)

Díjmentes tanácsadásért hívjuk Turóczi Katalint
416-644-4393; www.mintzbankruptcy.com
kate_turoczi@mintzca.com

Magyar szívvel, kanadai fogorvosi tudással...

DR. DENCS KATALIN FOGORVOS
DENTAL SURGEON, TORONTO

TEL: 416-222-7979

- ➔ Fehér porcelán koronák, hidak, fogfehérítés
- ➔ Fogszabályozás felnőtteknek, gyerekeknek
- ➔ Tömések, gyökérkezelések, szájszészet
- ➔ Kanadai megelőző rendszeres fogtisztítások
- ➔ Visszatérő fejfájások, nyaki fájdalmak és alvási zavarok kezelése, amelyek fogászati eredetűek

- 280. Sheppard Ave. East #213
- Yonge St. és a Bayview Ave. között félúton
- Ingyenes felszíni és földalatti parkolóhelyek

